

ખોલાઈ પંખે!

સુખે પૂજા

૫૨૩૫૨

અર્થે હા. આશીર્વાદ મેળવવાના ઉપદેશોના નામરેખા, સુરત

આરંભના.

અમારાં તરફથી બહાર પડેલાં સચિત્ર

પુસ્તકો.

ધી ન્યુ ફોનોગ્રાફ ગાયનમાળા ભાગ ૧થી પાંચ	૦ ૮-૦
" " " " ૬થી ૧૦	૦-૮-૦
" " ભાગ ૧થી ૧૦ સાથે	૧-૦-૦
જળસમાધી યાને દેવી શારદા સચિત્ર	૦-૮ ૦
સચિત્ર રાજા ભરથરી ૧૦ મુદ્રા ચિત્રો સાથે	૦-૮-૦
ખ્યાલ સાગર ભા ૧-૨	૦-૮-૦
ભજન રત્નાકર ઉભા ભજનોનું ઉત્તમ પુસ્તક	૦-૬-૦
વીનારીનીવામા. ઐતીહાસીક સચિત્ર નવલકથા	૨-૦-૦
બૃહત્ ગરબાવળી ત્રીઓ માટે ઉત્તમોત્તમ	
ગરબાઓનું મોટું પુસ્તક	૧-૦-૦
ચોકટનો એકઠો, ડીટેક્ટીવ સચિત્ર વાળા	૦-૮-૦
લાલનો એકઠો	૦-૮-૦
ખૂની કોણ ?	૦-૮-૦
એ બુધ્ધાવળી કોણ ? સચિત્ર	૦-૧૨ ૦
શ્રીકૃષ્ણ ભજનમાળા. સચિત્ર એજ કાગળમા	૦-૮-૦
વીણાવેલી ભાગ ૧-૨	૧-૪-૦
લેલી પુતળું સચિત્ર	૦-૮-૦
સરોવળી મુદ્રી ભાગ ૧લો	૦-૮-૦
" " રજો.	૦-૮-૦

૧૩ માટે જુલો ૫ ડાળા રજાને

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૩૫૨ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ખોલાઈ પંખે

વિષય ૧૦૨

પોલાદી પંખે!

(એક અદ્ભુત હિટેકટીવ નવલકથા)

પ્રેષક:-ભાવવરાવ લાસ્કરરાવ કલ્હિક. ગોપીપુરા-સુરત.
વિનાશીની વામા, ગજલમાં ઝીતા ઇત્યાદિના લેખક.)

પ્રકાશક:-

ડા. પ્રાણુલાલ જીવજીદાસ વજાણી ભાવનગરવાળા.

બુકસેલર એન્ડ પબ્લીશર.

અવનમેંટ તારઓફિસ સામે ટાવર રોડ-સુરત.

સંવત ૧૯૮૧. (ત્રિવન સંસ્કરણ)

પ્રત ૨૦૦૦.

(સર્વાધિકાર પ્રાણુલાલે સ્વાધિન છે.)

સુરત ખરાનપુરી ભાગ્ય ભાણવાળી પોળા આલેલા શ્રી
“અનાવિલખ” પ્રો. પ્રેસમાં ગોવિંદજી કાદ્યાલાઈ
નાથકે છાપ્યું.

કિંમત ૧૨ આંના

અનુક્રમણિકા.

૪૩

- પ્રકરણ ૧ છું કાસદ લૂંટાયો
 „ ૨ જીં ખૂન ! ખૂન !!
 „ ૩ જીં ખૂનીની વપાસમાં !
 „ ૪ થું આ ખરું કે તે ?
 „ ૫ મું અરે ! આ તો મારીજ પુત્રી !
 „ ૬ હું ખૂન ! ખૂન ! ને ખૂન !
 „ ૭ મું ભયંકર ભોંયરું.
 „ ૮ મું કાઠા-ભત્રીજ.
 „ ૯ મું મેતાપ મરાયો.
 „ ૧૦ મું કાળી છે પણ કામલુગારી !
 „ ૧૧ મું સુકતા પૈસા; ખાકી શા માટે ?
 „ ૧૨ મું ખૂની નાડો.
 „ ૧૩ મું કાપીજ નાખ, ખીજ વાત નહિ !
 „ ૧૪ મું બેદ ભાંગ્યો !
 „ ૧૫ મું નરેન્દ્ર લિલા.
 „ ૧૬ મું લીલા ! ભાગ્યહિન લીલા !
 „ ૧૭ મું “આજ ! આજ ! જગી. મોહનરાવની છોકરીનો ખૂની !”
 „ ૧૮ મું “હું તો તમારી પાછળ ઘેલી થઈ છું ! આલો !”
 „ ૧૯ મું વીલ નહિ તો ખીલ !
 „ ૨૦ મું પોલાદી પલો !
 „ ૨૧ મું આ શું કાંઈ નાટક તો નથી ?
 „ ૨૨ મું પાપ ! પાપ !! ને પાપ !!!

૧૨૩૪૨

ઉપસંહાર.

અયમંગલમ

પોલાદી પંખે.

પ્રકરણ ૧લું.

કાસદ લુટાયો.

રાત્રીના ઘોર અંધકાર છે. ચારે દિશાઓ
શુન્ય શુન્ય છે. ધ્રુવડ આદિ રજની
ચરોના લયંકર ધ્વની સંભળાય છે.
તે સિવાય નિર્જન શાંતીમાં અવરોધ
કરે એવી કાઠપિણ્ણ વસ્તુઓ ત્યાં નથી

આવો મહા દુખનો સમય છે છતાં એક પુરુષ તે માર્ગે ઘોડા ઉપર
સ્વાર થઈ પ્રયાણ કરી રહ્યો છે. તેની ઉમ્મર આસરે ત્રીસથી બત્રીસ
વર્ષની છે. હાથમાં એક મોટો લોહયુક્ત ભાલો છે અને પીઠ ઉપર
કાગળોની એક મોટી થેલો છે. તેના ઘોડાની ગતિ પવન સાથે પણ
હરિકાઈ કરે એવી છે. રાત્ર દિવસ આ માર્ગથી આપણો પ્રવાસી પરિ-
ચિત છે છતાં તેને આજ કાણુ જાણે શા કારણથી પણ લયંકર સમ-
યની પ્રતિતિ થયા કરે છે અને તેના મુખમાંથી અશ્રાવ્ય ઉદ્ગારો
નિકળે છે કે:—

“ ફરં છું ગામ પરગામે પ્રવાસી પેટ માટે હું.. ”

જીવન પર સંકટો સઘળાં સહું છું પેટ સાટે હું;

ભયંકર આ સમય ! ભય છે ! નિશા ધનધોર સામી છે !

અરે ! સંસાર આખામાં ઉદરની આ યુલામી છે ”

તેના આ વિચારો ભાગ્યેજ પુરા થયા હશે તે પહેલાંજ પાછળથી તેના શિર ઉપર એવો એક પ્રબળ ફટકો પડ્યો કે તેના પ્રાણ સ્વધામ પહોંચી ગયા. અને તેના હાથમાંની ટપાલની થેલી છુટી ગઈ નીચે પડી. તે નીચે પડતાંજ પાછળથી તેને એક ભયંકર શરીરધારી મનુષ્યે ઉંચકી લીધી અને ત્યાંથી પ્રબળ વેગથી તે કોઈ અજ્ઞાત આતે પ્રસ્થાન કરી ગયો. ત્યાંથી થોડેકંજ દૂર એ વનપ્રદેશમાં એક નાનકડી ઝુંપડી હતી તે માણસ એ ઝુંપડીમાં પેડો અને ત્યાં જઈ પેલી થેલી ફાડવાનો વિચાર કર્યો, વળી તેને કાંઈક શંકા થવાથી તે ઉઠ્યો. ત્યાં એજ એર ડીમાં એક પિત્તળની સુશોભિત ઘોડાની પ્રતિમા બનાવેલી હતી તે માણસે-રામસિંગે તે ઘોડા પાસે જઈ તેને એવો તો જોરથી ધક્કો માર્યો કે તે ઘોડો એકદમ ભૂમિમાં ઉતરી ગયો, તે સાથેજ ત્યાંથી અંદર જવા માટેનો માર્ગ ખુલ્લો થયો. રામસિંગે ત્યાં ચૂકેલી સીડી-પરથી ધીમે ધીમે નીચે ઉતરવા માંડ્યું તે ઉતરતાં ઉતરતાં ન અલ્પે પગથીએ આવ્યો કે તેણે ફરી એવાજ જોરથી એક ધક્કો એ સીડીને માર્યો, તે સાથેજ એ સીડી અદ્રશ્ય બની ગઈ અને ભોંયરાનું દ્વાર પાછું બંધ થઈ ગયું. ઘોડાની પ્રતિમા જ્યાં હતી ત્યાંની ત્યાં આવી ગઈ. એ ભોંયરામાં માધુસિંગ નામનો બીજો એક રામસિંગની ભિન્ન ક્યારથી તેની પ્રતિક્ષા કરતો બેઠોજ હતો. રામસિંગે જતાં વાર તેને

કહ્યું, “ માધુસિંગ, આજનો દહાડો તો ખરેખર નિષ્ફળ ગયો અને છેવટે આ કાગળની થેલી હાથમાં આવી ! ”

“ રામસિંગ ! ખરેખર આજનો દિવસજ કાંઈ સારો નથી મને પણ મારા પ્રયત્નમાં નિષ્ફળતાજ મળી છે અને સામે આ વાંસાપર ધા થયો તે તો જો ! ” એમ ઉચ્ચાર કરી માધુસિંગે રામસિંગને પોતાની પીઠ ખુદશી કરી બતાવી. લસલસતા લોહીથી તેનો વાંસો ભરેલો હતો. તેમાં લગભગ અર્ધા પોણા ઇંચનો ધા પડેલો હતો અને અઘાપિ પર્યંત જેમનું તેમ લોહી વહી જતું હતું. આ જોતાંજ રામસિંગનો મિઝસ ગયો, તેણે જોરથી પોતાના હાથ જમીન પર પછાડ્યા અને કહ્યું, “ માધુસિંગ ! એમ દિલગીર થવાનું કારણ નથી ચાલ ! હોશિયારશા ! અહીં આવી આ થેલી ફોડ અને નસીબ અજમાવી જો ! ”

માધુસિંગ આ પ્રેતસાહક શબ્દો સાંભળી રામસિંગની પાસે ગયો અને થેલી ફોડી. રામસિંગ તેના એકે એક કાગળ ઉથલાવી જોતો હતો તેમ કરતાં કરતાં એકાએક તે હર્ષથી કુદ્યો અને સ્વગત કહેવા લાગ્યો.

“ કરેલી વર્ષની મહેનત, ઉઘાવી સેંકડો જહેમત,
મૂકી માઆપની મહોબત, વસ્યો આ જંગલે આવી !
ખુબી મેં જોઈ કિસ્મતની, કરી સેવા મુસીબતની !
કરી હૃદ હાથ ! હિમ્મતની, છતાં પલટયું નહિ ભાવી !
પરંતુ આ મળી થેલી, થશે ધનની હવે હેલી !
પછી લક્ષ્મી બની ઘેલી, દીએ મુજ ભાગ્ય પલટાવી ! ”

તેના આ શબ્દો સાંભળતાંજ આશ્ચર્યથી માધુસિંગ ઘેલો બની ગયો અને તેને ખભે હાથ મુકી કહેવા લાગ્યો, “ રામસિંગ ! રામસિંગ ! શું છે આદરો બધો હર્ષ થાય એવી શી બીના બની છે ! ”

“માધુ! ચાલ તું તૈયાર થા. એ કહેવાનો વખત નથી. જે વખત જાય છે તે મોટો કિંમતી છે.” એમ કહી તેઓ બંને તૈયાર થઇ ગયા. માધુએ એક પાત્રમાં મધભરી તે રામસિંગને આપ્યું. રામસિંગ તે આખી બાટલી ગટગટાવી ગયો. માધુસિંગે પણ રામસિંગનું અનુકરણ કર્યું અને તે સાથેજ તેઓ પાછો ભોંયરાનો દરવાજો ઉઘાડી બહાર નીકળી આવ્યા. જે રસ્તે આ કાસદનું ખુન થયું હતું તેજ રસ્તે જઈ રામસિંગ એક વૃક્ષને ઓથે સંતાઇ ઉભો રહ્યો. અર્ધા પગ પણ પુરી ગઈ નહિ હોય એટલામાં તેને કાને ધોડાના પગના ગ્રમણ સંભળાયા તે શ્રવણ કરતાંજ રામસિંગે માધુને કહ્યું “માધુ! જો આ જે ધોડે સ્વાર આવે છે તેનું ખૂન કરવાનું છે પણ તે એવી રીતે કરવું જોઈએ કે તેના કપડા પર લોહીનો એક ડાઘ પણ પડવો નહિ જોઈએ!”

“એ રીતે ખૂન થવું તો અશક્ય છે ગમે તે શસ્ત્રનો ઉપયોગ કરીશું છતાં તેના લોહીથી વસ્ત્ર તો બગડશેજ ને!” માધુએ ઉત્તર આપ્યો.

“રાત્રીનો ધોર અંધાર આપણી મદદે આવશે!” રામસિંગે જવાબ આપ્યો, તેજ સાથે તે ધોડેસ્વાર ત્યાં આવી પહોંચ્યો પણ તેના ધોડાને એવી ઠોકર વાગી કે તેના ઉપરનો સ્વાર ગમડીને ચાર હાથ દૂર જઈ પડ્યો. તે સાથેજ રામસિંગ કુદીને તેની છાતી ઉપર ચઢી એટો અને બોલ્યો.

“હઝારોના ગળા કાપી, સિતમથી સૃષ્ટિ સંતાપી,
બની હદપાર નો પાપી, જુલમ જગમાં હું સ્થાપું છું.
હવે એ પાપ પરહરવા, સુધર્મે દેહને ભરવા,
નિધનની યજ્ઞ વેદીમાં, હું તારો ભોગ આપું છું.”

• એમ કહેતાંજ તેણે પેલા ઘોડેસ્વારનો કંઠ એવા જોરથી ઘાળ્યો કે તે એભાન બની ગયો. રામસિંગે તેના વસ્ત્રો ઉતારી લીધા અને પછી તે ચેતનહિન દેહમાં પોતાની કઠારી ખોંસી દીધી, તેનું મસ્તિક કાપી પોતાની સાથે લીધું. અને તે મસ્તિક સાથેજ રામસિંગ અને માધુસિંગ પાછા પોતાના ગુપ્તગૃહમાં પ્રયાણ કરી ગયા.

પ્રકરણ ૨ જી.

ખૂન ! ખૂન !

દિનાજપુરમાં મોહનરાવ જગીરદાર એ વિખ્યાત ગૃહ-રથ હતા તેમની કિર્તી લોકોમાં અનેક પ્રકારે ફેલાયેલી હતી અને આપુરુકને નામે તેઓ લગભગ આખા અંગાણામાં જાણીતા હતા. દિનાજપુર એ તેમને જગીરમાં મળેલુ ગામ હતુ અને તેથી ત્યાંની પ્રજાને તેઓ પુત્રવત પાળવામાં પોતાનો ધર્મ સમજતા હતા. પરોપકાર અને દાનશીલતામાં તે સમયે તેમના જેવો ઉદારચિત પુરુષ બીજો જાણ્યેજ હતો. છતાં જાણ્યની કુટિલતાથી તેમને પેટે એક પશુ સંતાન નહોતું. આર વખત તેમણે પોતાના લગ્ન કર્યા હોવા છતાં તેમની પત્નિ દરેક સમયે પ્રસુતિકાળમાંજ સતાનસહ મરણ પામતી હતી. આર્યાર વખતનો આવો કદુ અનુભવ અવસોડવાથી આપુ સાહેબે હવે સંતાનની આશાજ છોડી દીધી હતી. અને તેઓએ પોતાના જાણ્યમાં

સંતતિનું સુખ નથી એવો નિર્ણયજ કરી લીધો હતો પરંતુ આ તેમની દુઃખદાવરથામાં તેમને આશ્વાસનરૂપ થઈ પડે એવી તેમની ઈચ્છા એક પાલક પુત્રી હતી. તેઓ એ બાળા ઉપર અપાર હેત રાખતા હતા અને તે બાળે પોતાનીજ બાલીકા હોય તેમ તેની સદા સર્વદા સંભાળ લેતા. તેમની પાછળ તેમની વિશ્વાળ માલમિલકતનો ઉપભોગ કરે એવું કોઈજ નહોતું. માત્ર આ પુત્રી અને તેનો ભાવિપતિ એજ આ સંવળા ધનરાશીના સ્વામી થશે એવી લોકોને કલ્પના હતી. એ પુત્રીનું નામ બાબુશેડે મધુલતા પાડ્યું હતું. કારણ કે તે પુત્રા તેમને પોતાના બગલાની પાછળની મનોહર પુષ્પવાટીકાના મધુકુંજ નામના એક પુષ્પ વેલીઓના ઉત્તમ ભાગમાંથી પ્રાપ્ત થઈ હતી. આ પુત્રી કોની છે અને તેનો ત્યાં કોણે અથવા શા કારણથી ત્યાગ કર્યો તેની કોઈનેજ માહિતી નહોતી પણ તેનું ઉજ્જવળ વદન, તેના અગની અસ્મિતા અને તેનું સુંદર સુકોમળ શરીર તે કોઈ ઉચ્ચ કુલવતી માતાની પુત્રી હશે એની સાક્ષી આપતું હતું. બાબુશેડના આંખોના કીકીસમી એ બાળાની પ્રકૃતિ પણ આજે બગડેલી હોવાથી તેને હવાફેર માટે લઈ જવાની અત્યારે તેઓ તબવીજ કરી રહ્યા હતા. અને અર્ધાજ કલાકમાં તેઓનું પ્રયાણ પણ શરૂ થવાનું હતું. પણ એટલામાં મધુલતાની દાસી સુહાસીનીએ આવીને ત્યાં દિવાનખાનામાં બેઠેલા જગીરદાર સાહેબને બે હાથ જોડી કહ્યું; “બાબુજી! મધુલતાના ઓરડામાં કોઈક લૂટારાઓએ મોટું ધાધળ મચાવ્યું હોય એમ લાગે છે. આખો ઓરડો લોહીથી ચિકાર થઈ ગયો છે અને મધુલજેનની સાડીના ટુકડે ટુકડા થઈ તે ત્યાં જાગીનવર પડેલી છે.. તથા ઓરડાનાં બહેન નથી, તેમ તે ક્યાં ગઈ તેનો પણ પતોજ નથી !”

“કોણ મધુઆળા નથી!” જગીરદારે એકદમ પોતાની ખુરસી પરથી ઊભા થતાં પૂછ્યું.

“જી નહિ; હું આપને માટે આ કાશી બનાવવા રસોડામાં ગાંધ એટલામાંજ આ કાંઈ ભયંકર અત્યાચાર થયો અને તેઓ કોણ જાણે કયાં ગુમ થઈ ગયા.” સુહાસીનીએ ઉત્તર આપ્યો.

“સુહાસીની! તમે કહો છો કે ચોરડો આખો લોહીથી તર છે તો તે શું છે, શું મધુનું કોઈ હરામખોરાએ ઘાતકી રીતે ખૂન કર્યું છે કે તેને કોઈ અજ્ઞાત સ્થળે ઉંચકી ગયા છે, શું ધમાક છે! આ આમ એકદમ મારી પુત્રીનું ખૂન શી રીતે થયું! કોણે કર્યું?”

“તે કોને ખબર, મેં તો આ જો નજરે જોયું તે આપને નિવેદન કરું છું.” દાસીએ ઉત્તર આપ્યો.

“હાય! હાય! શું તારે મારી પ્યારી પુત્રી મધુનું ખૂન થયું! હરિ! હરિ! એ અધમ કામ કોણે કર્યું! અરે એ નિર્દોષ આળાનો વધ કરવાની દુર્બુદ્ધિ કોને અને શા માટે થઈ!” જગીરદારે શોક યુક્ત ઉદગાર કાઢ્યા અને તે સાથેજ તેમણે કહ્યું; ચાલ સુહાસીની! મારી સાથે ચાલ, હમણાંજ મારી પુત્રીનું ખૂન કરનાર તે દુષ્ટાને હું તેમના પાપનો બદલો આપી દઉં! તેઓ ગમે ત્યાં છુપાયા હશે ત્યાંથી શોધી કાઢી તેમને આ હુર કર્મનું પ્રાયશ્ચિત અવસ્ય આપું અને મારી પુત્રીના મરણનો બદલો લઉં

“ધન ધામ વેચી આખર દમ સર્વ શીર-શરીરને,
ફેડીશ આ પેટ પૃથ્વીના શોષીશ સરીતા નીરને,
સંકુ ઝીંડ, પ્લાંડ ગિહાળીને કરું જેર નક્કી રોરને,
ત્યારેજ શાંત થઈશ હું વાળીશ મારા વેરને.”

ચાલ ! દીવો લઈ મારી સાથે આવ !” બગીરદારે, કોથમાં ઉત્તર આપ્યો અને તે સાથેજ પોતાના ટેબલના ખાનામાંથી એક પિસ્તોલ કાઢી પોતાની સાથે લીધી.

“ બાપુશેઠ ! ઓરડામાં જ્યાં ત્યાં લોહી લોહી પડેલું છે. ત્રણ મોટા મોટા છરા અને એક પિસ્તોલ ત્યાં પડી રહી છે એ આખો ઓરડો અસ્તવ્યસ્ત છે. તો ત્યાં તમોએ એકલા જવું એ ઠીક નથી; ”

“ સાહસ કરી નિજ દેહને ના વ્યર્થ બચમાં નાખશો,
ના કોથના આવેશમાં ઉદ્દેગ દીલમાં રાખશો.
તન વ્યર્થ આ ત્યાગ્યા થકી ધાર્યું કદી ફળતું નથી,
ભાવી પ્રયત્ન છે સર્વથા તે કોઈથી ચળતું નથી.”

“ નહિ નહિ મુહાસિની ! જ્યારે મારી પુત્રી પોતાના ઓરડામાં દુઃખની ચીસો પાડી રહી છે, ત્યારે શું અહીં હું નપુંપકની માફક બેસી રહી તેને આવા દુખમાજ સગ્યા દઉં ? તે કદી નહિ થાય, કદાચ મારી પુત્રીની શોધમાં મારા પ્રાણ પણ જશે તો તે કોઈ મોટી વાત નથી ચાલો. હવે જલ્દી ચાલો ! એવો કયો નરાધમ પિતા હશે કે જે આવે વખતે પણ પોતાનો ! પ્રાણ વહાલો કરશે ? ”

“ સ્વજનના સ્નેહને છોડી, સકળના બંધનો તોડી
જીવન નીજ દેહમાં બેડી, ન યાચું પ્રાણ હું મારો !
કપાયે કંઠ દુહિતાનો, ધરું હું ધૈર્ય ત્યાં શાનો,
રહે સુખમાં શું શયતાનો, બલે જીવ જાય ગોઝારો ! ”

બાપુશેઠ સત્તર ફાનસ લઈ મધુલતાના ઓરડામાં ગયાં. તેમણે ચારે દિશાએ બરાબર લક્ષ્યપૂર્વક બેયું—તપાસ્યું અને મનમાં નિશ્ચય

કર્ચો કે અવશ્ય મધુલતાનું ખૂનજ થયું હોવું જોઈએ ! આજ દશામાં તેઓ પાછા દિવાનખાનામાં આવીને બેઠા. દિવાનખાનામાં તે સમયે શિશિરનાથ આવીને બેઠા હતા અને તેઓ બાપુશેઠની વટ જોતા હતા કારણ કે શિશિરના પુત્ર સુબોધ જોડે મધુલતાના લગ્ન થવાના હતા, લગ્નને હજી બેયાર માસની વાર હતી અને તેજ વાતચિત કરવા તેઓ ત્યાં આવીને બેઠા હતા. બાપુશેઠે આજે તેમના ઉપર પણ લક્ષ આપ્યું નહિ. કારણ હવે તેમને સમયો સંસાર સુનો લાગતો હતો ! તેમના આત્માને જરાએ સ્વાસ્થ્યની ઝાંખી સરખી પણ થતી નહોતી. તેવાજ તમ હૃદયે દિવાનખાનામાં જઈ તેમણે પોતાની ખુરસી ઉપર સ્થાન લીધું અને કહ્યું; “ શિશિરનાથ ! તમે કાલીચરણ સાથે કૃપા કરી હવે સ્વગૃહે પ્રસ્થાન કરો; કારણ કે મારા પર કંઈ બાવીનોજ મહાપ્રકોપ થએલો ભાસે છે ! હું આપને શું ઉત્તર આપું ! મારી લાડકવાળી કન્યાનો કોઈ હરામીએ ધાત કર્યો છે હાય ! દૈવ ! ”

“ અજબ છે બેલ કિસ્મતના બયંકર બાગ્યનો પાંસો,
થયો છું વૃક્ષ ત્યાં પાછો જીલમ કિરતારનો આ શો ?
દુખી મુજનો વિસામો તું હતી બાપુ સુતા મારી,
જઈને સ્વર્ગમાં નક્કી કઠારી તેં મને મારી—”

એટલું બોલતાં તેમનું શરીર ધ્રુમી ગયું અને બેશુદ્ધ ચર્ધ જમીન ઉપર ઢળી પડ્યા. શિશિરનાથે કેટલાક સાધારણ ઉપચારોથી તેમની મુઝા ઉડાવી દીધી અને પોતે સ્વગૃહે પ્રસ્થાન કરી ગયા. જગીરદાર પુનઃ મધુલતાના ઓરડા તરફ ગયો, ટાળું ખોલ્યું અને ઓરડામાં પગ મૂક્યો; એક તરફ શુભ્ર આદર બિછાવેલા પલંગ પર લોહીના ટીપા

પડ્યાં હતાં. થોડાક છાંટાઓ લીંત ઉપર, જમીન ઉપર અને આસપાસ પડેલી ટુંકો ઉપર ઉડ્યા હતા, મધુલતાની પહેરેલી સાડીના ટુંકો યથા ગયા હતા અને તે તેવીજ હાલતમાં એરડામાં પડેલી હતી; એરડામાંથી રાયસાહેબે મોટેથી યુમ મારી; “ રામનાથ ! રામનાથ ! આમ જો ! દરવાજા પર સવળા લેવાને મૂકી દે અને કોઈ પણ માણસ બહારથી અંદર ન આવી શકે કે અંદરથી બહાર ન જાય તે પર લક્ષ આપ ! જા ! ચાલો જા ! ” રામનાથના મયા પછી રાયસાહેબે સુહાસિનીને પૂછ્યું; “ સુહાસિની ! આજ એવાર દિવસ થયા મધુ ઉદાસ કેમ રહેતી હતી વારં, કશું તારા લક્ષમાં આવે છે ખરં ? ”

“ નહિજી ! મને ગઈ કાલેજ બહેનની ચોળીના ખિસ્સામાંથી એક પત્ર મળી આવ્યો છે, તે એમના હાથમાં આવ્યો ત્યારથીજ બહેન આમ ચિતાતુરને ઉદાસ રહે છે. મુખ પણ તેવાજ ક્ષોભથી જાણે કાંટ વેડતું હોય તેવુંજ, અને કવચિત કવચિત તેમના નેત્રમાંથી અશ્રુ-પાત પણ થતો હતો ! ”

“ લાવ ! તે પત્ર ક્યાં તારી પાસે છે ? ”

“ હા ! આ રહ્યો ! ” સુહાસિનીએ ઉત્તર આપ્યો અને તરતજ ખેતાના ખિસ્સામાંથી એક કવર કાઢીને રાયસાહેબના હાથમાં મૂક્યું.

“ સુહાસિની ! આ કવર ફાટ્યું કેવી રીતે, તે વાંચ્યો છે વારં ? ” રાયસાહેબે કાગળ આમથી તેમ ફેરવતાં પ્રશ્ન કર્યો અને અંદરથી કાગળ ખેંચી કાઢ્યો.

“ નાહ ! મધુલતા બહેનજ તે ફેલેલો હતો, કારણકે નેત્રો નથી ફાડ્યો. મનેતો બહેને ખેતાની ચોળી ઘોવા આપી હતી તેના ખિસ્સા-

માંથી આ પત્ર મળી આવ્યો એટલે મેં લખને મારા ખિસામાં મૂક્યો. પાછા આપવાની યાદ ન રહી એટલે કાગળ મારી પાસેજ રહી ગયો છે !” સુહાસિનીએ નિર્મળમુદ્રાએ જવાબ દીધો. રાયસાહેબે ઓરડો પુનઃ બંધ કર્યો અને દિવાનખાનામાં જઈ પત્ર વાંચવા માંડ્યો. પત્રમાં લગભગ પંદરેક દિવસ પહેલાંની તારીખ હતી. પત્ર નાચે પ્રમાણે હતો.

• “ મધુલતા ! ”

વિશેષ થોડા દિવસમાં પિતાજી આપણું ઉભયતું લગ્ન કરનાર છે. પરંતુ મને લખતા સંકોચ ઉપજે છે કે મારી ઇચ્છા તમારી સાથે સંલગ્ન થવાના લેશમાત્ર પશુ નથી છતાં જો પિતાજી હકાચહી થઈ આ કાર્ય પાર પાડશે તો આપણો ઉભયનો જન્મ કલેશ કંકાશમાં વ્યતિત થશે. ખરૂં પુછો તો મારી ઇચ્છા સુહાસિની સાથેજ સંલગ્ન થવાની છે અસ્તુ.

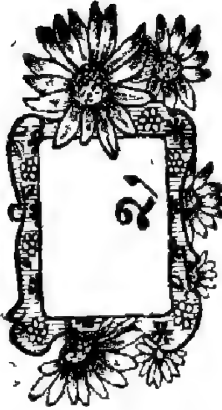
તમારો પરિચિત સુબોધકુમાર.

રાયસાહેબે બેચારવાર પોતે એ પત્રને ઉલટા સુલટી વાંચી જોયો. પોતાના ખિસામાંથી બીજા સુબોધના પત્રો કાઢ્યા અને તેના અક્ષરો મેળવી જોયા વળી ટેબલના ખાના માંથી એક ત્રીજો પત્ર કાઢ્યો. તે મધુલતાનો પોતાના ઉપરજ લખેલો હતો અને તેમાં પોતાના લગ્ન સુબોધ સાથે કરવાના સાફ ના પાડી હતી. રાયસાહેબે આ બધા પત્રો સાથે ઘડી ઠરી ટેબલના ખાનામાં મૂક્યા અને વળી શોક યુક્ત મુદ્રાએ ખુરસી ઉપર જઈ વિશ્રામ લીધો.

પ્રકરણ-૩૭.

ખુનીની તપાસમાં !

મ જેમ સમય જતો ગયો તેમતેમ રાયસાહેબની બિતિ નિર્મૂળ થતી ગઈ. કચારવ કરતા મધુર પક્ષાઓ, આકાશમાં આમ તેમ દોડતા હતા. પ્રભાતકાળ થયો હતો અને સૂર્યભગવાનના બાલ કિરણો પૂર્વ ભાગપર શોભી રહ્યા હતા. અનિલની શીતલ લહેરો આવતા શરીર અપૂર્વ શીતલતાનો અનુભવ કરતું હતું પ્રભાતનો પ્રકાશ આવતાંજ રાયસાહેબ ઉઠ્યા અને પુનઃ તેમણે મહાલયમાં સર્વત્ર ફરીને મધુલતાની શોધ કરી, તેનો ઓરડો ઉઘાડી ત્યાં પણ પુનઃ તપાસ ચલાવી અતે થાકી નિરાશ થઈ તેમણે દિવાનખાનામાં પગ મૂક્યો. દિવાનખાનામાં કુલગોર કચારથી આવીને બાપુસાહેબની માર્ગપ્રતિક્ષા કરતો બેઠો હતો. બાપુસાહેબે તેના પ્રત્યે પણ લક્ષ સરખું પણ ન આપતા કાગળ લખીને રામચરણ નામના બૈયાને ગોમતીગંજ તરફ રવાના કર્યો. પત્રમાં ગોમતીગંજના છુપી પોલીસ ખાતાના મુખ્ય અધિકારી પાસેથી પ્રસ્તુત ખુનમાં ખુની શોધી કાઢવાને માટે એક ડીટકટીવની યાચના કરી હતી. રાયસાહેબને દિગમુદવત બેઠેલા બેઠા અતે કુલગોરેજે તેમને પ્રશ્ન કર્યો; “મહાશય ! હવે એક બે માસપર પુત્રીના લગ્ન હોવા છતાં

આપ કેમ આમ ચિંતામાં જણાઓ છો ? શું કંઈ પ્રકૃતિ અસ્વસ્થ છે વીરૂ ?”

“ના, ના !” ભદ્રનાથ ઉપાધ્યાને ઉત્તર આપતા રાયસાહેબ બોલ્યા, “વાત એમ છે કે ગઈ કાલે મધ્યરાત્રી પહેલાં મધુલતાનું કોઈ હરણુ કરી ગયું છે અથવા તેનું ખુન થયું છે એટલે તેનોજ કશો પત્તા નથી. પછી લગ્નની તૈયારી શું કરવી રહી ? પ્રભુ અનુકુળ હશે નો ભવિષ્યમાં સંવત્સર થઈ રહેશે.”

રાયસાહેબના શબ્દો સાંભળતાંજ ઉપાધ્યા પોતાને પંથે પડ્યા. બે ઘડી અવકાશ પછી ગોમતીગંજના પોલીસ અધિકારીઓએ આવી મધુલતાના ઓરડાની તપાસ કરી, પોતાની કાર્યપ્રણાલીકા પ્રમાણે રિપોર્ટ ઘડી કાઢ્યો અને જતી વખતે રાયસાહેબને ઉદ્દેશીને કહ્યું : મોહનરાવ ! અમારા કાયદા પ્રમાણે આ છરા અને બંદુક આદિ શસ્ત્રો અમારે જસ કરવાં જોઈએ, છતાં ગોમતીગંજના સી. આઇ. ડી. ખાતાના ગુપ્ત પોલીસદૂતને આ કાર્ય સોંપવામાં આવનાર હોવાથી અમે આજે તેનો કશોજ કળજો મેળવ્યો નથી. બહુધા એ અધિકારી આજ રાત્રાએ તમારી સેવામાં ઉપસ્થિત થાય એમ સંભવ છે માટે આ ઓરડામાંથી કોઈપણ સાહિત્ય તમે લઈ લેશો નહિ અથવા તેને જ્યાં પડેલાં છે ત્યાંથી ઉઠાવશો નહિ.”

આટલી સૂચના આપી પોલીસ અધિકારીઓ પોતાને પંથે પડ્યા. બીજી તરફ ભદ્રનાથ ઉપાધ્યાય પણ પોતાના નિવાસ ભવન પ્રતિ પ્રસ્થાન કરી ગયો. એટલે રાયસાહેબ કેવળ એકલા પડ્યા. દિવાનખાનાની આ ભયાનક નિર્જનતા તેમને વધારે સંતાપવા લાગી અને મધુલતાનું સ્મરણ તેમના નયનમાં અધિક અધિક વેગથી અશ્રુપ્રવાહ આણુવા તાપર

થયું. મધુલતાની દાસી સુહાસિની એક દાસી હતી છતાં તેના ઉપર જગીરદારને અપ્રતિમ પ્યાર હતો પરંતુ આ ઘટના થયા પછી તેમાં એ અતિશય પરિવર્તન થઈ ગયું. તેને દ્રષ્ટિએ નિહાળતાંજ રાયસાહેબ અધિક ક્રોધગ્રસ્ત થઈ જવા લાગ્યા. અને તેમનો સંતાપવૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. સુહાસિના જગીરદારની સાળીની પુત્રી હતી પરંતુ તે જગીરદારને ત્યાં દાસીનું કામકાજ કરતી હતી. સુહાસિનીના માતાપિતાને ઉત્તરાવસ્થા પ્રાપ્ત થયા પછીજ એ પુત્રીઓની કિરતારે બક્ષાસ કરી હતી. તેમાં એ વડીલ પુત્રીનું અવસાન થયું હતું અને સુહાસિની એકલીજ આયુષ્યવતી રહેવા પામી હતી. સુહાસિનીપર રાયસાહેબને પોતાની પુત્રી જેટલોજ પ્યાર હતો અને મધુલતા પણ સુહાસિની ઉપર વિલક્ષણ પ્રેમ વરસાવતી હતી. સુહાસિની પણ મધુલતાને માટે પ્રાણાર્પણ કરવા એ તૈયાર થતી હતી ! જગીરદાર સાહેબના ગૃહકાર્યનો સમજો વહીવટ સુહાસિનીનાજ હસ્તમાં હતો તે એટલે સુધી કે કોઈ જૂના નોકર ચાકરોને રમ આપવી હોય અથવા નવીન અનુચરોને રાખવા હોય તો પણ રાયસાહેબ તેની સલાહ લેતા હતા પરંતુ જ્યારેય દુહિતાવધાનો આ પ્રસંગ બન્યો ત્યારથી રાયસાહેબના નેત્રોમાં સુહાસિનીને જેતાંજ જાણે વિપસાગરમાં ભરતી આવવા માંડતી. આ શંકાનું પ્રધાન કારણ સુબોધકુમાર તરફથી જે પત્ર લખવામાં આવેલો તેજ હતો. તેમાં સુબોધે મધુલતાને પોતે સુહાસિની સાથે સંલગ્ન થવા આહ્વે છે એવો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરેલો હતો અને તેથી તેણેજ મધુનો વધ કરાવ્યો હોવો જોઈએ. એવી તેમના હૃદયમાં દૃઢ આશંકા ઉત્પન્ન થઈ હતી.

“ જે સર્પ કેરા બાળને પય પાછ પોતે પાળશે,
પણ સઘ તે દહ ડંશને ઉપકાર બદલો વાળશે,

- સિંહજાળ સાથે ખેલનાં જન સિંહ જેવા હોય છે,
“યદ ભક્ષ તોપણ સિંહનો તે પ્રાણ અંતે ખોય છે.”

આ ને આ વિચારસાગરમાં ગોથાં ખાતા રાયસાહેબે દિવસ પૂર્ણ કર્યો. રજનીનો આરંભ થયો. જોતજોતામાં વિભાવરીનો વિસ્તાર વધારે થવા માંડ્યો. બંગલો સામસુમ થઈ ગયો. માત્ર એકજ ઓરડામાં દિવે લૂના શાંત દિપક પાસે રાયસાહેબ વાંચતાં બેઠા હતા, એટલામાં તેમના વાંસાપર પાછળથી કોઈએ હાથ મૂક્યો. પીઠને હસ્ત સ્પર્શ થતાંજ રાયસાહેબ છ બારની બરેલી પિસ્તોલ લઈ ઉભા થઈ ગયા અને પીઠને સ્પર્શ કરનારની સામે બરાબર તાકીને કહ્યું; “તમે કોણ છો ? અને આ બયાનક રાત્રીએ મારા બંગલામાં આવવાનું શું પ્રયોજન છે ?”

રાયસાહેબના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં તે આંગતુક વ્યક્તિએ એક પત્ર કાઢી તેમના હાથમાં મૂક્યો અને કહ્યું; “મહાશય ! હું આપ શ્રીમાનના નિમંત્રણથીજ અત્રે ઉપસ્થિત થયો છું. આ પત્ર વાચો એટલે આપની સર્વ શંકાઓ નષ્ટ થશે અને હું કોણ છું તેની આપને પ્રતિતિ થશે.”

“એમ નહિ થાય ! હું જાણું છું કે બ્યારે શત્રુઓ પોતાના દુસ્મન ઉપર હુમલો કરવા ઇચ્છે છે ત્યારે તેઓ તે માણસને કાગળ વાંચવામાં અથવા ખીજે અનેક પ્રકારે અફલતમાં નાંખે છે અને સામે મનુષ્ય એ પ્રમાણે કોઈ કામમાં પડે છે કે તરતજ તેઓ તેનું ખૂન કરે છે ! માટે કવર ફાડી પત્ર બહાર કાઢી ખોલીનેજ મને આપો, અને બ્યાં સુધી હું પત્ર વાંચનારું કાર્ય પૂર્ણ ન કરું ત્યાં સુધી આમને આમજ ઉભા રહો. જો, જરાપણ હાલ્યા ચાલ્યા તો તત્ક્ષણેજ આ પિસ્તોલથી ગોળા છૂટશે !”

“હાના હવને દુષ્ટો લણી રીતથી સ્ત્રી જણે,
ભાવકર બોલ ખડકોમાં નરાધમ તે ભમી જણે.”

અમારો શુભ આકાશો ધવલ ચંદ્રા બતાવી દઈ, ...
વખત આવે પીસાયો તે જમત સહુને નમી જશે.”

તે મનુષ્યે પત્ર કાઢી આપ્યો અને રાવસાહેબે તે બેચારવાર વાંચ્યો. વારવાર પેલા દૂતના મુખનું અવલોકન કર્યું અને પોતાની પિસ્તોલ નીચે મૂકી દઈ શાંત મુદ્રાએ એક ખુરસી આગળ બેંચી તેના પર તેને બેસાડ્યો. સામે પોતે પણ બેઠા અને શાંત વાણીથી તેને પ્રશ્ન કર્યો; “તમારું નામ મધુકર છે નહિ વારું ? આ પત્રપરથી જણાય છે કે તમે ડીટેક્ટીવ ખાતાના અધિકારી છો. અને તમને મધુલતાના ખુન કેસ માટે અહીં રોકવામાં આવ્યા છે । ”

“ જી હા ! મારું નામ મધુકર છે, જાને કાયસ્થ હિંદુ છું અને અહીં એજ કાર્યમાં મારી નીમણૂક કરવામાં આવી છે. હવે આપે મને જે ઓરડીમાં ખુન થયું હોય તે ઓરડો બતાવવો જોઈએ અને તે સબધી જોટલી તમને હોય એટલી માહિતી પણ મને આપવી જોઈએ । ”

“તમે ગોમતીગંજથી ક્યારે આવ્યા ?”

“હું ગોમતીગંજથી તો આજે આઠ માસ થયા દૂરજ રહ્યો છું. અત્યારે લાહોરમાં એક એવાજ કેસની તપાસમાં મને રોકવામાં આવ્યો હતો. તે કેસ સફળતાથી પાર પડતાંજ મને આ કાર્ય સોંપવામાં આવ્યું છે. અત્રે તો હું અત્યારેજ આવ્યો અને જેઓ આવ્યો તેવાજ તમારી સમક્ષ ઉપસ્થિત થયો.”

“ મધુલતાના ખૂનના સંબંધમાં તમારી શું કલ્પના છે ? તમને એમ લાગે છે કે ખૂનીઓ અવશ્ય પકડાશે ?”

“જો ખૂનીઓ આ સંસ્થિમાં વિગ્રમાન હશે તો તો તેને પાતાળ-માંથી પણ પકડી કાઢી શિક્ષા કરવામાં આવશે.”

- “હશે પાતાળ સાગરમાં, છુપાયા પ્લાડ કે ઘરમાં,
- • ભરાશે સર્પના દરમાં, છતાં આ સિદ્ધ પાછળ છે,
દીવાલો દૂરની તોડી, જીવન જલ્લાદના ફેડી,
દશે દિશામાં શકું દોડી, અજળ આ હાથમાં બળ છે.”

“ ખુનીઓ જીવતા તો હોવાન જોઈએ કારણ કે પોતે માંદોમોહો કુલેશ કરીને કપાઈ મરે એટલા તેઓ મૂર્ખ હોતા નથી.”

“હીક; તે સિવાય એ સંબંધમાં જે જે હકીકત હોય તે મને વિસ્તારપૂર્વક કહો એટલે એમાંથી ધણું અનુમાનો નીકળી શકશે.”

આ સાંભળી રાયસાહેબે ખુન સંબંધમાં પોતાને જે જે માહિતી હતી, તે સઘળી મધુકરને કહી. તેણે શાંતીપૂર્વક સઘળું સાંભળી લીધું અને પછી જાગીરદારને પ્રશ્ન કર્યો; “રાયસાહેબ ! મધુલતાના જે યુવક સાથે લગ્ન થવાના હતા તે યુવક આપની કાંઈ સ્નેહી યાત્ર છે ? અથવા કાંઈ બીજી રીતે કોઈપણ પ્રકારે તમારો એમનો સંબંધ છે ખરો ?”

“ના, શિશિરનો પુત્ર સુબોધ અમારો કોઈપણ પ્રકારનો સ્નેહી સંબંધી નથી. પરંતુ વાત એવી છે કે મારી પત્નિએ મધુલતાના નામ પર પોતાની દસ લક્ષ રૂપીઆની મિલકત એવી શરતે કરી આપી છે કે જો મધુલતા સુબોધ સાથેજ લગ્ન કરે તો તેને એ મીલકતમાંથી એક પાઈ પણ આપવી નહિ અને તે સઘળી મિલકત રીતસર મારેજ સ્વાધીન કરવી, પરંતુ મધુલતા બીજા કોઈ પણ સુયોગ્ય યુવક જોડે લગ્ન કરે તો ઉપલી સઘળી મિલકતનો અધિકાર તેને સોંપવો. આ પ્રમાણેતું તે વીલ છે. મારી પત્નિ અત્યારે તો હયાત નથી. મૃત્યુ પત્રમાં આવી વિચિત્રતા એટલા માટે છે કે સુબોધને મારી પત્નિ સાથે દેશ હતો અને તેટલા માટેજ મારી પત્નિ મધુ સુબોધ સાથે

મરણે એ ઇચ્છતી ન હતી. પરંતુ મારી ઇચ્છા સુબોધ અને મધુલતાનાજ લગ્ન કરવાની હતી. તેઓમાં પરસ્પર પણ એક બીજા • માટે બહુ પ્રેમ હતો અને તેથીજ મેં તેમનું લગ્ન કરવું એવો નિશ્ચય કર્યો હતો. વળી પીલમાં એવી પણ કલમ છે કે જે મધુલતા મરણ પામે અને સુહાસીની સાથે સુબોધ લગ્ન કરે તો આ સંધર્ષી મિત્રતાનો માલિક સુબોધજ થાય. સુહાસીની એ મારે ત્યાં દાસીનું કામ કરે છે પણ ખરી રીતે તે દાસી નથી મારી સાળીની પુત્રી છે.”

“ વારં, હવે ખુની તરીકે તમને કેનાપર શંકા જાય છે ? ”

“ મને સુબોધ કુમાર અને અમારી સાળીની કન્યા સુહાસિનીપરજ શંકા છે.”

“ એ વ્યક્તિઓપર શંકા લાઇ જવાનું તમને શું પ્રયોજન છે ! ,

“ મને સુબોધ તરફથી મારી પુત્રીપર લખાએલો એક પત્ર મળ્યો છે, તે પત્રમાં સુબોધ પોતેજ મધુલતા સાથે પરણવાની ના ખુશી બતાવે છે અને સુહાસીની જેડે પોતાને પ્રેમહોવાનું જણાવે છે.”

“ બસ આથીજ તમે એ ઉભયને ગુન્હેગાર ધારો છો કે, બીજું પણ કાંઈ સમર્થ કારણ તે માટે વિદ્યમાન છે ? ”

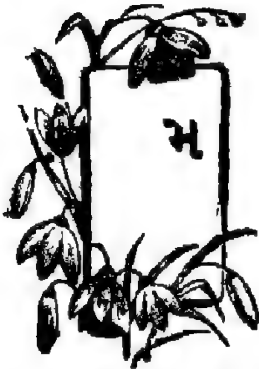
“ નહિ, બીજું કાંઈ નથી । ”

“ વારં આલો ત્યારે હવે મને જે ઓરડામાં આ ખૂન થયું હોય તે ઓરડો બતાવો , તે પરથી પણ ખૂનના સંબંધમાં ઘણાંજ ચોગ્ય અનુમાનો થઇ શકશે.”

“ હા આલો, ” કહી બાપુસાહેબ ઉઠ્યા અને મધુકરને સાથે લઇ જે ઓરડામાં મધુલતાનું ખૂન થયું હતું તે ઓરડા તરફ પ્રસ્થાન કર્યું. ઓરડાનું તાળું ઉઘાડતાંજ બન્ને અંદર ગયા અને આમ તેમ અવલોકવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૪ થું.

આ ખડું કે તે !

ધુલતાવાળા ઝોરડામાં પગ મૂકતાંજ મધુકરના હૃદયની ગ્લાની ઉડી ગઇ. પ્રવાસના અમથી તેનું મુખ નિસ્તેજ થયું હતું, અને નેત્રમાં અમ તથા ઉપ્પ્રતાથી ઝળઝળાયાં ભરાઇ આવતાં હતાં. આ સઘળો પ્રકાર પલકભરમાં નાશ પામી

ગયો અને તે શાંત ચિત્તે આમથી તેમ અવલોકવા લાગ્યો. ઝોરડામાં મિત ઉપર, નીચે જમીન પર અને છત્રપલંગપર બધે રક્તના પુષ્કળ ડાઘા પડ્યા હતા. એક બાબુએ ખુણામાં મધુલતાની સાડી ફાટી તૂટી દશામાં પડેલી જણાતી હતી. બીજી બાબુએ પલંગ પર બે છરા અને નીચે એક ખાલી પિસ્તોલ પણ પડેલી હતી. આ બધું જોઇને મધુકરે આશ્ચર્યથી રાયસાહેબને પ્રશ્ન કર્યો, “બાબુસાહેબ ! શું ખુન થયુંજ છે એમ આપની પાકી ખાતરી છે ખરી વાર ?”

“અલબત્ત મધુકર ! એમાં શો સંદેહ છે ? મારી પુત્રીની પ્રાણહાની થઇ છે એ નક્કીજ છે, તેમાં તો કશીએ શંકા નથી.”

“જો આમજ છે ત્યારે આપને મારી શી જરૂર છે; ખુન થયું છે એ તો આપ પણ કહી શકો છો ને ?”

હા; પણ એ ખુનમાં સુખોષકુમારજ અંગભૂત છે એ વાત સાબીત કરી મારા વિશ્વાસનો એ નરાધમે ભંગ કર્યો છે, તેને રિદ્ધિ કરાવવાજ મને આપની જરૂર છે !”

“ રાયસાહેબ ! ખરી રીતે જોતાં તમારી પુત્રીનું ખુન થયુંજ નથી અને કદાચિત્ થયું હોય તો તેમાં સુબોધકુમારનો કશો પંથુ દોષ નથીજ એ હું તમને ખાત્રીપૂર્વક કહું છું. મારી તો પાછી ખાતરી થઇ ગઇ છે કે એ તો બિચારો તદ્દન નિર્દોષજ છે, તેમજ આપની સાળીની પુત્રી પણ તદ્દન નિર્દોષ છે. આ જ એ છરાઓ અને પડેલા છે તે પર પણ જુઓ સુબોધકુમારનું નામ આલેખેલું છે. ”

“ એ ઉપરથીજ સુબોધકુમાર ખુની છે એ સાબીત થવાને માટે પુરતો પુરાવો છે. ”

“ બાબુસાહેબ ! એજ બતાવી આપે છે કે સુબોધબાબુ તદ્દન નિર્દોષ છે ! જગીરદાર સાહેબ ! જરા વિચાર તો કરો કે જે મનુષ્ય ખરેખરજ ખુની હોય તે ખુનને માટે પોતાનું નામ અંકિત કરેલો છરો વાપરે ખરો ? અને વળી સુબોધકુમાર જેવો સુશિક્ષિત પુરુષ તે આવી બાલીશ ભૂલ પણ કરે કે ? આથીજ જણાય છે કે તે માત્ર દોષ વિહિન છે છતાં તેને દોષીત સાબીત કરવા માટેજ આ ધરાદાપૂર્વક દંભ કરવામાં આવ્યો છે ! ”

“ કદાચ તમારી માન્યતા પણ ખરી હોવા સંભવ છે, પરંતુ મને તો અવશ્ય એના ઉપરજ શંકા છે કે એણેજ આ ખુન કર્યું હોવું જોઇએ ! ”

“ બાબુજી ! ખુન થયું હોય એ પણ મને તો શંકા ભરેલુંજ લાગે છે, કારણ કે ખુન થયા પછી ખુનીઓ હથિયાર મૂકીને નહાસી જાય એ બનવા જોગજ નથી. વળી આ છરાઓ જો મારામારીમાંજ વપરાયા હોય તો તે આમ સીધેસીધા શી રીતે પડી રહેવા પામે ? મારામારી થયા પછી તો તે ગમે તેમજ

પડેલાં જોઈએ તેને બદલે કોઈ માણસે જાણી જોઈને મૂક્યા હોય તે પ્રમાણેજ તે મૂકવામાં આવેલાં છે. વળી ખુનીઓ ખુન કરે તો પછી મધુલતાની સાડી આમ ફાટીનૂટી થઈને ખુણામાં નહિ પડે! ખુન કરતા સ્વરૂપરના વસ્ત્રો આવી રીતે ફાટે એજ અશક્ય છે. વળી આ ભિંતોપર લોહીના ડાઘા પડ્યા છે, તે પણ શી રીતે પડે? એક તો અબળા-છોકરી, અને તે પણ શ્રામંત ગૃહસ્થની! તે ખુની સાથે મારામારી કરે અને તેના વડે આમ ચારે બાજુએ લોહી ઉડે એ અશક્ય નથી તો બીજું શું છે? વળી જુઓ! અહીં આ રક્તના પગલાં છે અને તેમાં સાફ સ્ત્રીના અત્રંકારો પણ પડેલાં છે.”

“ આ લોહીના પગલાં જુઓ અબળાતણા દેખાય છે, ગજ ગામિની જાણે ધીમા નિજ મંદ ચાલે જાય છે. રહી લોહીની ધારા વહી છાટાં પડ્યા સગળે ગળી, તેમાં જાણાયે છે જુઓ પગના અલકારો વળી. ”

“ એથી પણ ખુનની સાબીતીજ થાય છે ને! ” રાયસાહેબે જવાબ આપ્યો.

“ ના; એથીજ ખુન નથી થયું એમ સાબીત થાય છે, કારણકે અહીંથી તમારી કન્યાને કાંતો ઉચકી જવામાં આવી હશે, ધસડી જવામાં આવી હશે કે કાંતો તેને મારી તેનું શબ લઈ જવામાં આવ્યું હશે પણ આમાંથી એકપણ બાબત બની હોત તોએ તેના પગલાં બારણા સુધી બહાર જતાં સીધા પગલાં પડે એ બનતજ શી રીતે? માટે મને તો ચોક્કસ લાગે છે કે આ માત્ર દબજ કરવામાં આવ્યો છે અને તમારી પુત્રી અવશ્ય આયુષ્યવતી છે. ” એમ કહી મધુકરે પોતાની પાસે રાખેલી આમડાની બેગ ઉઘાડી બારીમાંથી બહાર

ઉઘાડી તેમાંથી કોઈ વસ્તુ નીચે નાંખી દીધી હોય તેમ કયું? અને તત્કષણે જ રામસાહેબને પ્રશ્ન કર્યો, “આપુસાહેબ! આ બધી ઓરડાની વસ્તુઓ તો જેમ પહેલી હતી તેમની તેમજ હતી કે તમે કશો નેમાં મને. અત્રે લાવ્યા પૂર્વે ફેરફાર કર્યો હતો?”

“ના ના; જરાએ ફેરફાર થયો નથી અને તેટલા માટે તો મેં આ ઓરડાને ટાળું મારી રાખ્યું હતું.” રામસાહેબે ઉત્તર આપ્યો. બંન્ને જણા પુનઃ ત્યાંથી દિવાનખાનામાં આવ્યા અને પ્રથમની જગ્યાએ બેઠાં. કિંચિત્વાર રહી રામસાહેબે પુનઃ મધુકરને પ્રશ્ન કર્યો, “ત્યારે મધુકર! તમને આખુલમાં સુબોધકુમારનો કશો હસ્તાક્ષેપ નથી એવી શંકા થાય છે નહિ વાર?”

“બેશક; શંકાજ નહિ પણ મને તો એમ અવશ્ય લાગે છે કે આ ખુન થયુંજ નથી અને કદાચિત માનો કે ખુન થયું હોય છતાં તેમાં સુબોધકુમારનો તો કશો પણ હાથ નથી નથી ને નથીજ. તે સિવાય તમને એકવાત પુછવાની આવશ્યકતા છે. સુબોધકુમારનો તમારી પુત્રીપર જે પત્ર આવ્યો તે પહેલાં તમને એમ લાગતું હતું ખરું કે તે મધુલતાને મિલકુલ ચ્હાતો નથી?”

“ના; તે પહેલાં તો તેવું કશું એ નહોતું. ઉલટું મારા કરતાં પણ તે મધુલતાને કેટલીકવાર વધારે સ્નેહથી બચાવી લેતો હતો. પણ લગ્નના દિવસો જેમ જેમ પાસે આવતા ગયા તેમ તેમ તે ઘણો ઉદાસ જણાવા લાગ્યો અને તેનો મધુલતાપર પ્રેમ ન હોય એમ મને પણ ખાતરી થઈ; અને એજ સમયમાં મધુલતા પણ એવીજ ઉદાસીન લાગતી હતી. પરંતુ તેનું કારણ તો હવેજ માલમ પડી આવ્યું. સુબોધકુમારે પોને મધુલતારે ચ્હાતો નથી એવો જે મધુલતા પર પત્ર લખ્યો હતો તેથીજ એ ઉદાસ રહેવા લાગી હતી એમ સાફ થાય છે?”

“જેમ એવો સુબોધકુમારના નામનો પત્ર મધુલતા ઉપર આવ્યો તેવોજ મધુલતાનો પત્ર સુબોધકુમાર પર ના ગયો હોય એનો શો પુરાવો છે, અને તે જાંને પત્રો બનાવટી હોય તે ઉભય વ્યક્તિઓમાં દ્વેષ કરાવવા માટેજ આલેખાયેલાં હોય એ પણ બનવાભેગ છે. વારં; એ પત્રના અક્ષરો સુબોધકુમારના બીજા પત્રો જોડે મળતા આવે છે ખરા ?”

“હા; જુઓ; આ સુબોધ બાપુનો પત્ર તથા આ તેના બીજા હસ્તાક્ષર.” એમ કહી રાયસાહેબે તે બધાં પત્રો મધુકરના હસ્તમાં આપ્યા. મધુકરે તે પત્રો જોયા, તેને વીંટી વાળી પોતાની બેગમાં મૂક્યા અને કહ્યું, “જુઓ રાયસાહેબ ! આ હસ્તાક્ષરો મળતા આવે છે એ પણ માત્ર તમારો ભ્રમજ છે હોં ! કારણકે આ પત્ર લખનારાઓ જરૂર મિત્ર મિત્રના માણસોજ હોવા જોઈએ. જે મધુલતા મરણ પામે અને સુબોધ સાથે સુહાસીનીના લગ્ન થાય તો સઘળી મિલકત સુબોધને મળે એવી વીલમાં દલમ છે અને તેપરથીજ તમોને એવું અનુમાન કરવાનું કારણ મળે છે કે સુબોધેજ આ ખુન કરાવ્યું હશે. પણ હું તેમ માનતો નથી. સુબોધ જેવો શિક્ષીત માણસ આ પ્રમાણે પાપ કરવા તૈયાર થાય તે બની શકે એમ નથી. પણ વારં, મને બીજી એક શંકા છે. સુહાસિની અને મધુલતા બંને જે લગ્ન થયા પહેલાં મરણ પામે તો આ સઘળી મિલકતનો વારસ કોણુ થાય વારં !”

“ત્યારે તો સઘળી મિલકત મારીજ પાસે રહે એમાં કાંઈ સંદેહ નથી.”

“અને તમારી મિલકતનો વારસ કોણુ છે ?”

“ચંદ્રકુમાર નામનો મારો ભાઈ આજ ઘણું વર્ષ થયાં મારાથી

જુદો રહે છે અને તેને નરેન્દ્ર નામનો એક પુત્ર પણ છે તેજ આ સઘળી મિલકતનો ધણી થશે. હાલમાં નરેન્દ્રની વય પચ્ચીસેક વર્ષની હશે !”

“ તમેએ નરેન્દ્રને જોયો છે ! ”

“ ના અમારા બંને ભાઈ વચ્ચે સારો મેળ ન હોવાથી અમે પરસ્પરના મુખ પણ જોતા નથી ! ”

“ ત્યારે તમે તેને તમારી મિલકતનો વારસદાર પણ શાનોજ બનાવો ! ”

“ મહાશય ! હું એવો કુલહોદી નથી કે જેથી છતાં મારા ભત્રિ-
જને મૂકી હું પારકાને મારી મિલકતનો વારસદાર બનાવી દઉં, મેં
પણ વીલ કરી તેનેજ મારો ઉત્તરાધિકારી ઠેરવ્યો છે અને તે વિલ
રજીસ્ટર પણ કરાવ્યું છે. ” આટલા શબ્દો બોલાય છે તે પહેલાં ત્યાં
એક અદ્ભુત કુતરો ધસી આવ્યો અને તે મધુકર સાથે વિચિત્ર પ્રકા-
રનો ગેલ કરવા લાગ્યો, કે તેજ ક્ષણે મધુકર ઉમો થઈ ગયો અને
તેણે રાયસાહેબને ઉદ્દેશીને કહ્યું; “ રાયસાહેબ તમે જરા મારી સાથે
આવશો ? ”

“ ક્યાં જવું છે ? આવી ભયાનક રાત્રીએ આ અરણ્યમાં આવા
વિષમ વખતમાં ફરવા જવું એ હીક નથી, પરંતુ જો આપને કશી
ખાસ આવશ્યકતા હોય તો હું આવવા તૈયાર છું. ”

રાયસાહેબનો ઉત્તર મળતાંજ મધુકરે પાસેની બારી ઉઘાડી કે
ત્યાંથી પેલો કુતરો નીચે કુદી પડ્યો. તેની પાછળ મધુકરે ભુરકો માર્યો
અને પાછળજ રાયસાહેબે તેનું અનુકરણ કર્યું.

મહાલયની પાસેથીજ વિશાળ અરણ્ય પ્રદેશ વિસ્તરેલો હતો વૃક્ષોની
ઘટાઓ અને તેમાં વળી બીવણ અધકાર ! એટલે દેખાવ તો એવો

મધુકર લાગતો હતો કે જાણે સાક્ષાત યમદેવેજ સૃષ્ટિસ્વરૂપ ધારણ કરી ત્યાં નિવાસ કર્યો હોયની ? આવા મયાનક સ્થળમાં પણ મધુકરને જરાએ ભિતિ નહોતી. તેણે પોતાનું ચોર ફાનસ કાઢ્યું અને ત્યાંથી સીધો પ્રકાર નાંખી તે બોલ્યો, “ જૂઓ ! સાહેબ ! તમને કશું સામે દેખાય છે વારં ? ”

• “ હાં, કંઈક છે ખરં ! ” રાવસાહેબે ઉત્તર આપ્યો.

“ ચાલો ત્યાંજ ચાલો. ” એમ કહી મધુકર તેમને એજગ્યાએ લઇ ગયો. તે દેખાવ જોતાજ મોહનરાય બચથી ચરચર કંપવા લાગ્યો. ત્યાં એક અખળાની મૃતક દેહ પડેલી હતી અને તેના અંગ ઉપર મધુલતાએ પહેરેલાંજ બધા અલંકારો હતા. મોઢું છરીના ઉપરાઉપરી આઘાતથી ચુર્ણવિચુર્ણ બની ગયું હતું. રાવસાહેબે એ દેહને એળખી કાઢી ! તે પોતાની પુત્રી મધુજ હતી ! તેમના મુખપરના ફેરફારો જોઇ મધુકર બોલ્યો, “ મોહનરાવ ! આજ તમારી પુત્રી મધુલતા ! ”

“ હા ! હા ! આજ મારી મધુ ! ” રાવસાહેબે રડતે અવાજે ઉત્તર આપ્યો ! ! !

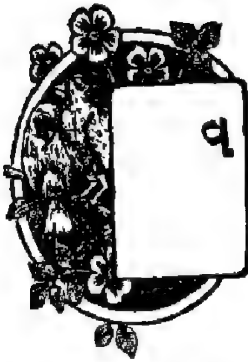
“ લડાવી લાડ લાખોમેં પ્રિતી રાખી બહુ પાળી
ગમ એ બાલિકા અંતે જીવન ઉઘોગને ટાળી,
જીવન મારં, હજી કન્યાતાણું શબ્દ આ પડેલું છે,
અરે ! શું દૈવ ! તે મારં નસીબ આવું ઘડેલું છે.”

પ્રકરણ ૫ મું.

..

અરે ! આતો મારીજ પુત્રી.

વ રસાદના દિવસો હતા. ચારે પાસ ઘેર અંધકાર પ્રવર્તેલો હતો અને વળી રાત્રીનો ભયંકર સમય ! એ જોતાંજ રાયસાહેબનું હૃદય ભયથી થરથર કંપવા લાગ્યું. તેના નેત્રો સમીપ અંધકાર આવી ગયો અને તેણે મોટે સાદે મધુકરને ઉદ્દેશીને કહ્યું ; “ મધુકર ! મધુકર ! આજ તે મારી પ્રિય પુત્રીનો દેહ છે. અરે ! આજ તેની પ્યારી નિલમયુક્ત મુદ્રા છે ! આ તેનો નવસર કાર ! અને આજ તે અલંકાર ! હાય ! ખુનીઓએ કેવો મિયણ જુદમ કર્યો છે ! ”

“ સીતમ વરસાદ વરસ્યો છે જુલમ જલ્લાદનો જોયો,
બળી તેમાં પડી મારી સુતાએ પ્રાણ છે ખોયો.
સહી સંકટ બધાં શરીરે મરીશ મુજ વૈરને સાટે.
ખુનીને ખૂનનો બદલો દહશ મારી સુતા માટે ! ”

રાયસાહેબના નેત્રોમાંથી ફરી અશ્રુનો પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો. તેની સાનમાન જરાએ ઠેકાણે રહી નહિ. જાણે તંદ્રામાં મસ્તિક ઘેરાતું હોય તેમ લાગ્યું, પણ એટલામાં મધુકરના પ્રશ્ને રાયસાહેબને જાગૃતિ આણી; “ રાયસાહેબ ! ” મધુકરે પૂછ્યું, “ શું આપ બરાબર

ઝોળખી શકો છો આ તમારી પુત્રીનો દેહ છે ! જુઓ ! જુઓ !
બરાબર લક્ષ રાખી તેને ઝોળખો ! હું ધારું છું કે સંતાપથીજ
તમને તે દેહ તમારી પુત્રીનો હોય એમ માલમ પડતું હશે ! ”

“ ના ના; અરે આ તેનાજ શરીરના અલંકારો પણ છે ને
પછી એમ શા માટે ધારવું કે આ દેહ મારી પુત્રીનો નથી અન્ય
કોઈનો છે ! ”

“ પણ ત્યારે તમે ક્રૂર અલંકારો પરથીજ એમ કહો છો ને
કે આ દેહ તમારી પુત્રીનો છે કે તે મિવાય બીજી પણ તમને કશી
ખાતરી છે ! એમ ધારો કે આ અલંકારો તેની દેહ પર નહોત તો
પછી તમે પારખી શકત ખરા કે આ દેહ તમારી બાળાનોજ છે? ”

“ વખતે તેમ કહેવું જરા મુશ્કેલ થઈ પડતખર, પરંતુ આ
અલંકારોથી મારી બધી શંકાજ દૂર થઈ ગઈ, રાયસાહેબે મંદુકરને
હિંદેશીને કહ્યું, પરંતુ તે પછી તરતજ તેમના હૃદયમાં શોકની એવી તો
બરતી આવી કે તેમને જાણે ખુનીઓ સમીપમાં હોય તો તેમને જ
મીનમાં દાટીજ દેવા એમ લાગ્યું.

“ રાયસાહેબ ! જો આઅલંકારો તમારી પુત્રીનાજ છે ત્યારેનો
અવશ્ય તે હજી આયુષ્ય વતિ છે, કારણકે ખુનીઓ ખુન કર્યા પછી તે
સંતાડવા પ્રયત્ન કરે કે ખુન ખુલ્લું પાડવાના દેખાવો કરે ! પરંતુ
આ તો તમારી પુત્રીનું ખુન થયુંજ છે એવું બતાવવાનોજ ખાસ પ્રયત્ન
કરવામાં આવેલો જણાય છે ! વળી જો ખુનીઓએ તમારી કન્યાનો
આત્મનાશજ કર્યો હોય તો તે આ બહુ મુશ્કેલ અલંકારો ને પણ
આમ છુટા ન રહેવાદે એ પરથી મને લાગે છે કે મધુલતા અઘાપી
મયંત જીવંત હોઈ કોઈપણ સ્થળે તેને સંતાડવામાં આવી છે ? ”

“ મધુકર ! આ શય અહીં પડેલું છે તે પરથી કદાચ ખુન મારી પુત્રીને મહાલયમાંથી ઉઠાવી લાવ્યા પછી અહીંજ થયું હોય એમ પણ બને ! હવે એ દેહને અગ્નિ સંસ્કાર તો આપવોજ જોઈએ ને ! ” રાયસાહેબે પ્રશ્ન કર્યો એટલામાં નિશાચાર જેવો ભયંકર શબ્દ કરતો પેલો કુતરો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેનું પ્રયંડ શરીર જોતાંજ રાયસાહેબ ભયભિત થઈ ગયા અને કહ્યું, “ મધુકર ! આ બધો શું બેઠે છે આ શિકારી કુત્રો. અત્રે ક્યાંથી વાર ? ”

“ જોને માટે ભય રાખવા જેવું નથી તે મારે પામેલો કુત્રો છે. આ અહીં પડેલું મૃતક શય પણ એણેજ શોધી કાઢ્યું છે, આપણા કાર્યમાં એણે ધણી સહાયતા આપી છે ? ”

‘ મધુકર ! તે ઠીક પણ હવે અહીંથી મારી કન્યાનું શય તો મારે ઉંચકાવી લઈ જવું જોઈએ. ”

“ બાપુસાહેબ ! આ શય તમારી કન્યાનું છે જ નહીં. જે અહીંજ ખુન થયું હોત તો તો આ કુતરાએ ક્યારથી ધરતી ડાઘાવી નાંખી હોત ! પરંતુ અહીં માત્ર આ મૃતક દેહજ પડેલો છે અને તે પણ તમારી પુત્રીનો નથી. કારણકે તમારી પુત્રીનું જે કદાચિત ખુન થયું હોયતો પણ તેને ખેત્રણુ દિવસ થયા છે બ્યારે આશય ધણું દિવસનું હોય તેમ લાગે છે. ” મધુકર કશું વિશેષ બોલવાજતો હતો પરંતુ તેટલામાં તેનો કુતરો ડાયમંડ જેરથી બસવા લાગ્યો. ડાયમંડને બસતો સાંભળી મધુકરે પોતાનું ચોરદાનસ સળગાવી તેના મોઢાં પર લાલ લાઘટ પાડી તે સાથેજ તે વધારે બસવા લાગ્યો. મધુકરે તરતજ લાઘટ બંધ કરી દીવા પર કાચ ફેરવી લીધી અને રાયસાહેબને કહ્યું, “ બાપુશ ! તમે અહીંજ સુઈ જાઓ. મને લાગે છે કે આપણી પાછળ દુશ્મનોનો મોટો કાફલો આવી

પહેંચ્યો છે.” આ શબ્દો બોલતાની સાથેજ મધુકર બોંયપર સર્પની માફક સુધ ગયો. રાયસાહેબે પણ તેનુંજ અનુકરણ કર્યું. મધુકરે ડાયમંડને બોલાવી કાંઇક ગુપ્ત સંજ્ઞા કરી એટલે તે ત્વરીતજ આગળ દોડી ગયો. મધુકરે પોતાની પાસેનો એક ચક્રચક્રતો છરો ખેંચી કાઢ્યો. આ બેતાંજ રાયસાહેબના હૃદયમાં નવો ભય ઉત્પન્ન થયો ! “ અરે આ વિચિત્ર મનુષ્ય મધુકર એ પોતેજ તો આ ખુનમાં સામેલ ન હોય ! કદાચ મારી દુહિતાના ખુનમાં પ્રધાન ભાગ એનો પણ હોય અને હવે તેજ મારી કન્યાનું ખુન કરી મારું પણ ખુન કરવા ઇચ્છતો હોય તો શી ખાતરી વાઈ ! દેવ અને દુશ્મનોને શી રીતે સમજવા !

જગત નિજ સ્વાર્થને સાટે, પ્રથમ વિશ્વાસ આપે છે,
પ્રપંચોમાં ભૂલાવીને, પછી આ કઠકાપે છે.
સફેદી છે સરસ કાંદે છતાં દુર્ગંધી મારે છે,
અને સોમલ હળાહળ તે, જુઓ ! વ્યાધિ વિદારે છે.

આ વિચાર આવતાંજ તેમણે પોતાની પાસેનો પાંચ ખારવાળો તમચો શોધી તૈયાર રાખ્યો પરંતુ તેમનો થક તરતજ દૂર થઇ ગયો કારણ કે મધુકરે તેજ છરો પોતાની ખાંચમાં સંતાડ્યો અને તે પણ રાયસાહેબની માફકજ ત્યાં પડી રહ્યો. એજ દશામાં ચાર પાંચ પળો વહી ગઈ છતાં કાંઈ દુશ્મનોનો પગરવ જણાયો નહિ એટલે રાયસાહેબ વધારે અધિરા બની ગયા અને તેમણે મધુકરને પ્રશ્ન કર્યો “ મધુકર ! ક્યાં છે ? આવ્યા દુશ્મનો ! ”

“ ના; વખતે નહિ પણ હોય ! કદાચિત મારું અનુમાન અસત્ય પણ નિવડે પરંતુ તેપરથી સાવધ રહેવામાં શું ગેરલાજ થવાનો છે ! ” આમ વાતો ચાલતી હતી એટલામાં ડાયમંડ ત્યાં દોડી આવ્યો તેને

જોતાંજ મધુકરે બાબુજીને કહ્યું, “બાબુજી! આ ડાયમંડ છે તેની જાણે થોડો વખત તમે અહીં રહી શકશો કે? મારે જરા અહીંથી આગળ જવાની જરૂર છે!”

“ભલે જાઓ! પણ જેમ બને એમ જલદી પાછા વળજો!” રાયસાહેબે આજ્ઞા આપી. બાબુસાહેબની આજ્ઞા મળતાંજ મધુકર ત્યાંથી થોડે દૂર એક ગુફા હતી તે બાબુએ ધસી ગયો. માર્ગમાં તેણે અત્યાર સુધીમાં જે જે હકીકત સાંભળી અથવા શોધી કાઢી તે પર ખુબ અનુમાનો કર્યાં. તેણે બાબુસાહેબને એમ કહ્યું હતું કે હું ગોમતીગંજ ગયા સિવાય અત્રેજ જહારો જહાર આવ્યો છું પણ વાસ્તવિક રીતે તેમ નહોતું. તેણે બાબુસાહેબને મળતાં પૂર્વે સંન્યાસીને વેશે એ અરણ્ય પ્રદેશની મુલાકાત લીધી હતી. તેજ પ્રમાણે તે તેવાજ વેશમાં સુભોધકુમારને પણ મળ્યો હતો. સુભોધકુમારના મુખપરથી પણ તે એક અત્યંત પ્રેમાળ અને નિર્દોષ યુવક છે એની મધુકરને સંપૂર્ણ ખાતરી થઈ ચુકી હતી. આ ડીટેક્ટીવ ખાતામાં કામ કરતાં કરતાં તેને મનુષ્ય સ્વભાવ પારખવાની ધણી ઉમદા તક મળી હતી અને તેમાં તેણે ધણી ફતેહ પણ મેળવી હતી. મધુકરે પોતાના જેવોજ પોતાના ડાયમંડને પણ હોંશીયાર બનાવી રાખ્યો હતો. તેને અત્યંત શ્રમ પૂર્વક ધણા પ્રકારની ગુપ્ત સંજ્ઞાઓ બતાવી હતી અને તેણે ફેટલીએ વખત મધુકરનો પ્રાણ પણ બચાવ્યો હતો. મધુકર પોતાના માર્ગમાં ધીમે ધીમે આગળ વધતો હતો જે સ્થળે બાબુસાહેબને તે છોડી ગયો હતો ત્યાંજ પાછો આવ્યો અને તેમને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “રાયસાહેબ! તમેાને જો અલંકારો વગર આ શય બતાવવામાં આવ્યું હોત તો તમેો તેને ઓળખી શક્યા નહિજ હોત એતો ખરું ને!!”

• “નહિ નહિ, તોપણ મેં એમજ કહ્યું હોત કે આ મારી પુત્રીનોજ મૃત દેહ છે કારણ કે આ શબ મારી પુત્રીનોજ છે તેમાં જરાએ સંશય નથી.

“ મોહનરાય ! હું તમોને ખાત્રી આપું છું કે તમારી પુત્રી નિર્ભય છે તે મરણ પામી નથી. હું જરૂર તેને ગમે તે પ્રયત્ને તમોને શોધી આપીશ ત્યારેજ મારું નામ ડીટેક્ટીવ મધુકર સાર્થક સમજાશ.”

“ પ્રભુ તમારી ધારણા પાર પાડો અને મારી પુત્રી મને સુખરૂપ દશામાં પાછી મળો. ” રાયસાહેબે જવાબ આપ્યો, પણ તેમના મનમાં શંકાજ થયા કરતી હતી કે મેં આ નજરે જોયેલું ખરું કે મધુકર કહે છે તે ખરું ! ”

“રાયસાહેબ ! હવે તમો સ્વગૃહે જાઓ. હું અહીંજ થોડો વખત ખોટી થઈશ.” મધુકરના આ શબ્દો સાંભળી મોહનરાય સ્વગૃહે ચાલી ગયા. મધુકર સ્વગત દુર્જનોને ચિકિત્સારતે કહેવા લાગ્યો,

“આ દેહમાનવનો મળ્યો તે વ્યર્થ પાડી પાપમાં,
પડતા અધમ જન હાય ! આ સંસારના સંતાપમાં.
જાણે છતાં નકકી તજ જગ આ જવું છે આપણે,
કિંમત કશી આત્મા તણી રે ! રે ! અધર્મિ ના ગણે.”

રાયસાહેબ પોતાના મહાલયમાં ગયા અને તરતજ દિવા લાલ કરી દધ પોતાના મહાલયના શયનગૃહમાં સુઈ ગયા. તેઓને ઘોર નિદ્રા આવે મધ પરંતુ તેમની પાછળ પડેલા ધુર્તોને નિદ્રા કે ભૂખ કાંઈપણ જણાતું નહોતું. આવી અંધારી રાતે મોહનરાયના મહેલના વાઘમાં એક દોરડું ભરડડું હતું. તે દોરડું ઝાલીને આઠ માણસો મહાલય ઉપર ચઢી ગયા. તેમણે પોતાના મુખપર યુકાની બાંધેલી હતી અને તેઓને વર્ણ્યમદ્વતોના જોવાજ ભયંકર લાગતો હતો. તેમનો સરકાર ચારંવાર

પાછળ ફરીને જોતો હતો અને પોતાના અનુચરોને ધૈર્ય આપતો હતો. તેના હૃદયમાં પોતાના બળ વિષયક ધણીજ ખાતરી હતી અને તે પોતેજ ગર્વથી કહે તો કે:—

“મુજ નામથી સંસારના શયતાન પણ શરમાય છે,
જ્યાં પહોડ ત્યાં પાણી સલિલ ત્યાં શિવ પૃથ્વી થાય છે.
કે સુંદરીના ગર્ભ પણ મમશબ્દથી સત્વર ગળે,
પાપાણુ પણ મુજ તેજથી ધીગળી સલિલમાં જૈ બળે.”

તેણે એવી રીતે ધીમે ધીમે રાયસાહેબના સુવાના ઝોરડાનો માર્ગ લીધો અને ત્યાં જઈ જો ઝોરડામાં રાયસાહેબ સુતા હતા તે ઝોરડાની એક બારી ઉતારી તે વાટે અંદર જતાંજ એક સુંદર છત્રપલંગપર રાયસાહેબ સુતેલા તેની નજરે પડ્યા, તેવાજ જઈ તેણે તેમનો કંઠ એવા જોરથી પકડ્યો કે મોહનરાય જાગી ઉઠ્યો. તેમણે પણ જાગી ઉઠતાની સાથેજ તેને એક જોરથી ધડકો માર્યો કે તે સાથેજ પેલો દુણ જમીનપર ગચ્છી પડ્યો પણ તે ત્યાં પડી રહ્યો નહિ. ફરીથી ઉઠીને રાયસાહેબને નીચે નાખી તે તેની છાતીપર ચઢી બેઠો અને બોલ્યો. “ચંડાળ ચાલ ! જલદી કર, તારા દેવની પ્રાર્થના કરી લઈ આ સંસારને હવે છેલ્લી સલામ કર.”

“તૃપાતુર આ કટારીને, હવે પાઈ રંધીર તારું;
નરાધમ કંઠ આ તારો, જરૂર ચંડાળ સંહારું,
ભુંડ ! બદમાસ ! તુજ પાપે, થયું નુકસાન બહુ મારું,
શરીરપર કષ્ટ મેં બારે, સહ્યા ચંડાળ ! તુજ સાઈ.
હણીશ તુજ દેહને આજે, હૃદયના વેરને બદલે.
કટારી કંઠમાં પાપી ! હવે તુજ ઝેરને બદલે.”

“અરે પણ બાઈ ! મારો શુન્હો શું છે તે તો કહે ! શું તને ધન જોઈએ ! દોલત જોઈએ ! જે ઇચ્છા હોય તે ખુશીથી માગી લે પણ મારો પ્રાણ અચાવો ! મારા જીવને નુકસાન ના કરો.—!”

“બલે ધન ધામને મિલકત, બધી લ્યો પ્રાણને બદલે !

હઝારોની ભર કિમત, મરણના લહાણને બદલે !

જીવનપર છે હજી મહોબત, મને નિર્વાણને બદલે,

દીધું ફાણે મને કિમત, અરે ! પાપાણને બદલે !”

“ચાલ ચંડાળ ! જે એમજ છેતો તારી પત્નિનું વીલ મારે સ્વાધીન કર, તે મારા હસ્તમાં આપ અને તારો જીવ બચાવી લે અથવા સ્વર્ગે જવા, તૈયાર થા ! બોલ શું પ્રિય છે, વીલ પાસે રાખી સ્વર્ગે જવું છે કે જીવન કાલમ રાખવા વિલ મને આપી દેવું છે ? ચાલ ! ચાલ ! નરાધમ ! તારું વીલ મને સત્વર કાઢી આપ ! પણ જે ખચરદાર ! આ વાત ત્રિકાળે પણ કોઈના જાણવામાં આવશે તો તારો પ્રાણ અને દેહ જે જુદાજ ચક્ર જશે.

“મસ્તિક રખડશે માર્ગમાં આ હાડના ટુકડા થશે,

વૈભવ બધો તુંજ ભાંગ્યો પળ એકમાં પલટી જશે.

તુંજ દેહને ગૃધ્ર ને ધ્રુવડ કંઈ જાન હુકર ચુંથશે,

મુજ વૈરની નક્કી પછી ત્યારે ખરી શાંતી થશે.”

રામસાહેબે તરતજ પોતાના કુળને હાથે પોતાની પાસેની ચાવી તેના હાથમાં મૂકી, પણ તે પહેલાંજ મહેલમાં ઝડપડ ચક્ર રહી ધણ ધડ ગોળીઓ પુટવા લાગી. અને એકજ સાથે આખા મહેલમાં દોડ-દોડ જામી. એ ગોળીઓ મારનાર મધુકરજ હતો. અને તે સાથેજ પેલા લુટારાઓ પણ ગોળીઓ ખોડતા હતા. આ ગરબડ ચલાંજ પેલા ‘ધુત’ સરદાર ચાવીનો ઝુમખો લાકઠા ઓરડામાંથી બહાર નીકળી મચ્યો.

તેવેજ તેને એક ચોર ફાનસવડે પોતાનાપર અજવાળું પાડુને. માણસ દુખાયો. એ ધુર્તે એવી તો ગોળી છોડી કે તે ફાનસના ડુકડે ડુકડા બની ગયા. તે સાથેજ ધડાધડ ગોળીઓના બાર થવા લાગ્યા. કોઈ કોઈને ઓળખતું નહોતું ! જાણે પૃથ્વિનો પ્રલયકાળજ ત્યાં આવી રહ્યો. એ અધારામાં મધુકરે એક એવી ગોળી મારી કે તેથી પેલી ધુર્ત મંડળીનો એક માણસ મરણ શરણ થઈ ત્યાં પડ્યો. બીજાએ તેજ જાણે પોતાના જમૈયાવડે તેનું માથું કાપી લીધું અને તેઓ જે માર્ગે આવ્યા હતા તેજ માર્ગે જતા રહ્યા. આખા ઓરડામાં લોહી લોહી થઈ રહ્યું. મહેલમાં શાંતી પથરાયા પછી મધુકરે આખો મહાલય એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી જોઈ લીધો. તેને આ વખતેજ જણાયું કે સુહાસીની પણ મહેલમાં નથી અને તેનું પણ લુટારાઓએ ખુન કર્યું છે અથવા હરણ કરી ગયા છે.

પ્રકરણ ૬ હું.

ખૂન ! ખૂન !! ને ખૂન !!!

“ પાપી પાપ તજે નહિ, રવિ તજે નહિ તેજ,

દુષ્ટે દેશ તજ કદી; દયા ન દાખે રહેજ.”

મધુરમાં અત્યારે મધ્યાહ્નને પ્રસંગે માર્ગપરથી એ માણસો આવ્યા જતા હતા. તેમના વસ્ત્રો સ્થામરંગના હતા. માથાથી પગની પાની પર્યન્ત સઘળાજ કાળા ફૂલ તેમણે સજેલો હતો અને જાણે સાક્ષાત તેઓ જમદેવના દૂતોજ ન હોય તે પ્રમાણે આમતેમ નિર્ભ

ચતાથી દ્રષ્ટિપાત કરતા પોતાનો માર્ગ કાપતા હતા. એજ બે પુરુષો તે આપણે બહેલાં પ્રકરણમાં નિહાળેલા માધુસિંગ તથા રામસિંગજી હતા અને રામસિંગ ધીમે ધીમે માધુસિંગને કહેતો હતો કે, “માધુ ! જો, દિનાજપુરના મોહનરાય જાગીરદારનો ભત્રીજો અને રામપુરમાં રહે છે. આજે આપણે ગમે તે પ્રકારે તેનું ‘ખૂન’ કરવાનું છે માટે સાવધ રહેજે; જો આજનો દાવ નિષ્ફળ જશે તો પછી આખો જન્મ આને આ ધધો કરી મરણ પામીશું તોપણ આપણા દુર્ભાગ્યનો અંત આવવાનો નથી.” એટલું તે બોલેછે એટલામાં તો સણુણુ કરતી એક ગોળી આવી અને માધુસિંગના માથાપરથી ચાલી ગઈ ધોરઅંધારમાં ધણુ સમય પર્યંત એ ધુધવાટો કાયમજ રહ્યો ને સાથેજ તેઓ બંન્ને ત્યાં સુધ ગયા, પણ જેવા પાછા ઉઠવા જાયછે કે તે સાથેજ પાછળથી તેમને કોઠએ જોરથી પકડ્યા, માધુએ છુટવાનો ધણો પ્રયત્ન કર્યો પણ અતે તેનું બળ ફાવ્યું નહિ, તેને કેદી બની પેલા પોલિસની સાથે ચાલવું પડ્યું. આમ ચાલતાં ચાલતાં તેઓ એક નિર્જન મેદાનમાં આવી પહોંચ્યા ત્યાં આવ્યા પછી થોડાજ સમયમાં ત્યાંથી ચાર માણસો પેલા કેદીની પાસેથઈને ઝપાટામાં પસાર થઈ ગયા, આ માણસો પસાર થતાંજ માધુએ પોતાના કાંઠક ગુપ્ત શબ્દો કહ્યા એટલે થોડીજવારમાં ત્યાં દસ માણસોની એક સશસ્ત્ર ટુકડી ધસી આવી. તેમણે પોલિસોના ડૂસ ઉતારી લીધો અને તેમનેજ પકડી પોતાની સાથે લઈ પ્રયાણ કર્યું. થોડેક ગયા હશે એટલામાં બીજી એક સીટીનો અવાજ આવ્યો અને તે સાથેજ માધુ ત્યાં બેસી પડ્યો. તેણે એક પ્રાવડા વડે ત્યાંની જમીન ખોદી નાંખી અને પેલા માણસોને એ ખાઈમાં ઉતાર્યા, ત્યાં આગળ તેમની નજરે એક પીત્તળની પ્રતિમા મૂકેલી જણાઈ, માધુએ એ પ્રતિમાને જેવી લાતમારી કે તરતજ ત્યાં એક મોટો રસ્તો ખુલ્યો થઈ ગયો.

અને તેઓ સઘળા અદર ઉતરી ગયા રામસિંગે પુનઃ ખાધ પુરીનાંખી અને તેઓ પાછા પોતાને રસ્તે પડ્યા, થોડુંક ગયા હશે એટલામાં તેમની દ્રષ્ટિએ એક બેઠા ઘાટનું છાપર જણાયું, માધુસિંગે તે છાપરામાં જઈને ત્યાં એક માણસને પ્રશ્ન કર્યો, “ભીમા! આયુજી આવ્યા છે કે !”

“જી, નહિ, હજી અર્ધા કલાકની વાર છે !” ભીમાએ ઉત્તર આપ્યો. પણ તે નિર્દોષ રક્ષક તરતજ રામસિંગની તલવારથી આલોક છોડી ગયો. રામસિંગે ભીમાના વસ્ત્ર પોતેપહેરી લીધાં અને હાથમાં ભીમા-એજ પકડેલું ફાનસ લઈ ત્યાં ખેસી રહ્યા. અર્ધો કલાક પુરો થયો ન થયો એટલામાં સામેથી એક સુશોભિત ગાડી આવતી રામસિંગની દષ્ટિએ પડી. ધીમે ધીમે કરતા ગાડી આવી પહોંચી અને જેવી ગાડી ઉભી રહી કે તે સાથેજ ભીમા એ એકજ કુદકો મારી ગાડામાં બેઠેલા માણસને નીચે ખેંચી કાઢ્યો અને તેના ગળામાં પોતાનો જમીયો ખોંસી દીધો, તેના કપડા ઉતારી લીધા અને પોતાની પાસેના નવા કપડાં તે શયને પહેરાવી તે સાથે પોતાની પાસેના કેટલાક કાગળીઆ તે શયના ખિસામાં મૂકી દીધા. તત્પશ્ચાત માધુએ ભીમાનું અને પેલા નવીન ગૃહસ્થનું એમ બંનેના મસ્તિકા કાપી લીધા અને પોતાની કટારીના પુષ્કળ ધા કરી તે મસ્તિકાને છિન્ન મિન્ન કરી નાંખી ત્યાંજ દાટ્યા. ભીમાના ખીસામાંથી એક સુંદર પાષાણની પ્રતિમા કાઢી લીધી અને પેલા ખીજ ગૃહસ્થના હાથમાંથી ફક્ત એક વીંટી કાઢી લઈ તેના ખીજ અલંકારો જેમના તેમજ રહેવા દીધા, રામસિંગને મૃતક શયનો તો હિસાબજ નહોતો. તેણે તે શયને ઉંચકાને એક બાજુએ ફેંકી દીધું અને પોતે આછો પોતાને માર્ગે પડ્યો. “માધુ !” રામસિંગે માધુને ઉદ્દેશીને કહ્યું,

“એક તો મહત્વનું કામ પાર પાડ્યું છે પણ એનાથી એ વધારે બંધકરૂં કામ પારપાડવાનો સમય હવે આવે છે !”

“રામસિંગ ! હવે કાનો વારો આવે છે ! ક્યાં ધાડ પાડવી છે !”

“ધુપી પોલીસના માણસ મધુકરના ભાઈ રામમોહન પર ! તેની પાસેથી એક પત્થરની પ્રતિમા લેવાની છે જો ને, હવેજ તારી બહાદુરીની ખરી પરીક્ષા થશે. આજ રાત્રે એ કેટલાક કામ સાફ પોતાની ઓશીસમાંજ આપ્યા રાત ભેસી રહેવાનો છે. જો ! હવે આપણે તેના બંગલાની પાસેજ આવી પહોંચ્યા, આ બંગલો એજ બદમસનો છે. માટે સાવધ થા !

“કાંતીલ કઠારી નવાપરી એ દુષ્ટના દુકડા કરી,

તેને સ્વધામે મોકલી ચિંતા નિવારો એ ખરી.

પાણી બતાવો ! આજ પય માતાતણું જો છે પીધું,

ત્યારેજજણીશ કે તમે જન્મ્યું જંગે સાર્થક કીધું.”

આમ વાતમા ને વાતમાં રામમોહનના ધરનો દરવાજો આવી રહ્યો. રામસિંગે ત્યાં જઈ દરવાજા પરની એક કળ દબાવી તે સાથેજ તે દરવાજો ખુલી ગયો અને રામમોહન પોનેજ દારમાં આવી ઉભો રહ્યો, તેણે રામસિંગને પૂછ્યું, “કેમ તેમો કાણુ છો અને અત્યારે અહીં શા માટે !”

“મધુકરેજ આપની પાસે મને મોકલ્યો છે અને તેણે તમારી પાસેથી મોહનરામના ધર્મ પત્નિ ન દિનીની પ્રતિમા મંગાવી છે જૂઓ, આ તેનો કાગળ !” રામસિંગે જવાબ આપ્યો અને તે સાથેજ એક પત્ર પણ તેના હસ્તમાં મૂક્યો. એ પત્ર જોતાંજ આ માણસ ક્યાંથી આવ્યો હશે તેની રામમોહનને ખાતરી થઈ રામમોહન રામસિંગને પોતાની સાથે લાઈ ગયો અને કપાટમાંથી કહાડીને તે પ્રતિમા રામસિંગના હાથમાં

મૂકી તેણે કબાટ બંધ કરવા મેં ફેરવ્યું, પણ જ્યેવું તેણે પોતાનું મેં ફેરવ્યું કે તે સાથેજ ધડ દબને એક ગોળી આવી તે રામમોહનના હૃદયમાંથી આરપાર નીકળી ગઇ, તેની પરવા કર્યા સિવાય માધુ અને રામસિંગ પોતાને માર્ગે વળ્યા. “માધુ !” રામસિંગ બોલ્યો; “જો હવેજ હું તારી સમક્ષ પણ આ સઘળો ભેદ ખુલ્લો કરું છું. દિનાજપુરના જગીરદારનો એક ભત્રિજો અહીં આજે રામપુરમાં આવવાનો હતો. એ જગીરદારનો ભત્રિજો નરેન્દ્ર આજ પર્યંત કદીપણ જગીરદારને મળ્યો નથી અને તેમણે પરસ્પર એક બીજાનું મોઢું પણ જોયું નથી, એ નરેન્દ્રને મોહનરાયે કેટલાક સમય પૂર્વે એક વીંટી મોકલી હતી અને ભીમા સાથે પોતાની એક પ્રતિમા મોકલી આપી હતી. નરેન્દ્ર આવતી કાલે દિનાજપુરમાં પોતાના કાકાને મળવા જનાર હતો અને તે પ્રસંગે ભીમા સાથે મોકલાવેલી જગીરદારની પ્રતિમા તથા મંદુકરના ભાઈ રામમોહન પાસેથી આપણે મેળવેલી તેની સ્ત્રી નંદિનીની પ્રતિમા તે સાથે લઇ જનાર હતો. આ બાબત તેણે પત્રદાર પહેલાં જગીરદારને લખી જણાવી હતી અને પોતાના લખ્યા પ્રમાણે તેને સત્વર પોતાને ત્યાં બોલાવવાનું એક કાગળ પણ નરેન્દ્ર પર જગીરદારે મોકલ્યો હતો, જો ! તેજ આ કાગળ !” એમ કહી રામસિંગે એક કાગળ કાઢી માધુને બતાવ્યો અને વળી બોલવા લાગ્યો, “હવે એ નરેન્દ્રના માતાપિતા કોઈ હયાત નથી, આપણે આજે થોડા દિવસ પૂર્વે જ્યારે પેલી કાગળની થેલી લૂંટી ત્યારે જે ઘોડેસ્વારને મારી નાંખ્યો હતો તે એ નરેન્દ્રનો બાપજ થાય છે. એની માતા આજ બે માસ થયા મરણ પામી છે. અને તેને માટે પણ મોહનરાયે એજ પત્રમાં નરેન્દ્રને બે દિવાસના વચનો લખ્યા છે. એટલે

હવે ખરેખરા નરેન્દ્રને ઓળખનાર આ દુનિયામાં કોઇપણ રહ્યું નથી. વળી, મોહનરાયે મંગાવેલી તેમની તથા તેમની પત્નીની પતિમા પણ આપણે મેળવી છે અને મોહનરાયે મોકલેલી વીંટી પણ આપણે પ્રાપ્ત કરી છે. એટલે એજ નરેન્દ્રને નામે ત્યાં હાજર થઈ મોહનરાયને છેતરવામાં આપણને કોઇપણ પ્રકારે અડચણ પડે એમ નથી. એટલે આવતી કાલેજ હું મોહનરાયનો ભત્રિજો નરેન્દ્ર અને તું મારો મિત્ર ગંગાધર જંગીરદાર એ પ્રમાણે આપણે ત્યાં હાજર થઈશું ! ”

“પણ, પણ; આપણે ખરા નરેન્દ્રનું ખૂન કર્યું છે, તેનું શબ પકડાશે અને લોકોને ખાતરી થશે કે આ નરેન્દ્રનુંજ શબ છે તો પછી આપણો પ્રપંચ કેવી રીતે ચાલી શકશે વાર ? ”

“તેની પણ મેં આગળથી ગોઠવણ કરી છે. આપણે નરેન્દ્રને બીમારું શીર કાપી લાઈને જે છિન્નભિન્ન કરી દારી દીધું તેનું એજ કારણ છે, મેં તેના ખીસામાં એવા પ્રકારના કાગળો મૂક્યા છે કે હવે તે નરેન્દ્રને નામે ઓળખી શકાશેજ નહિ પણ વર્ધમાનપુરના એક શ્રિમંત વેપારી તરીકેજ તે ઓળખાશે. આજથી ઘણાં વર્ષપર વર્ધમાનપુરનો એક કાયસ્થ વ્યાપારી દેશપ્રદેશ પર્યટણ કરતા મૃત્યુ પામ્યો છે. તેના આ કાગળપત્રો મારી પાસે છે અને તેજ મેં નરેન્દ્રના ખીસામાં મૂક્યા હોવાથી તે વર્ધમાનપુરનો શ્રિમંત વ્યાપારી છે એમજ સોંકો તો જાણશે. અને એ બાબત ધીમે ધીમે જાણી થઈ જશે ! એટલે પછી ?—પછી આપણે મોહનરાયના વારસ થઈ મનમાનતી મળી ઉડાવી શકીશું.”

“જરૂર પાણી તણી ત્યાં દૂધના પ્યાલા ભરી લાઈશું, જશે આ વેઠ ખોટી ને ધનિક મોટા નફો થઈશું, રૂપેયા રોકડા લાખો થઈ અધા ઉડાવીશું, પૈધું માતા તણું પય તે બધા જગતે ખતાવીશું.”

“રામસિંગ ! ત્યારે જે ટપાલની થેલીને તું પ્રથમ ધિક્કારતો હતો, તેજ થેલીએ આ સ્થિતી ઉપર તને આણ્યોને !” મધુસિંગ આશ્ચર્ય દર્શાવતો બોલ્યો.

“અલગત ! અલગત ! એજ પ્રભુની અદ્ભૂત કૃપા છે તેની કોણ ના પાડી શકે એમ છે અને એજ પ્રભુની કૃપા વડે આપણને આ મોટા લાભની પ્રાપ્તિ થવાની છે. પરંતુ મધુ ! મને તારે માટે ઘણો ભય છે. તને એક ખાસ સૂચના આપવાની છે કે મોહનરાયના ગૃહમાં આપણો પ્રપંચ ફૂટી જાય એવું કાંઈ પણ વર્તન તું રાખતો નહિ.”

“રામસિંગ ! તેની તારે ચિંતા કરવી નહિ !”

આમ વાતચિત કરતાં કરતાં મધુસિંગ અને રામસિંગ બન્ને જે માર્ગે આવ્યા હતા તેજ માર્ગે પાછા વેગપૂર્વક પ્રયાણ કરી ગયા.

પ્રકરણ ૭મું.

ભયંકર લોંચડું.

મધુકરે મોહનરાયનો સઘળો અંગણો તપાસ્યો અને જ્યારે તેને સુદાસીની પણ ગુમ થયેલી જણાઈ ત્યારે તે ઘણુંજ આશ્ચર્ય પામ્યો. તે દિવસ તેણે ગમે તેવી રીતે પસાર કર્યો અને રાત્રે પાછો એજ મહેલની પાસેના અરણ્યમાં તે ફરવા ગયો. ફરતાં ફરતાં તે અચાનક એક ઝાડ પાસે આવી પહોંચ્યો. એ ઝાડ

ઉપર એક મનુષ્યદેહને બાંધીને લટકાવેલી હતી. તે એટલી તો દુર્ગંધ
મારતી હતી કે મધુકર પ્રથમ તો ત્યાંથી હટી જ ગયો. પણ ધૈર્ય
રાખી તે પાછો ફરી ત્યાંજ આવીને ઉભો રહ્યો અને તે મૃતક દેહને
ધારો ધારીને જોવા લાગ્યો પરંતુ જોયો તે ત્યાંથી પાછો હટવા ગયો કે
તે જો જમીનપર ઉભો હતો તે જમીન અંદર ખેસી ગઈ. અંદર
જતાંજ તે એક બોયરામાં આવ્યો છે એવી મધુકરને ખાતરી થઈ. તે
જો વૃક્ષ પાસે ઉભો હતો તે વૃક્ષ પાસેની જમીન સાધારણ જમીન જેવી
નહોતી પણ ત્યાં શીલાઓ ખેસાડવામાં આવી હતી અને તે શિલા
જમીનમાં ઉતરી જાય એવીજ ગોઠવણ કરેલી હતી. એ બોયર એટલું
બધું ભયંકર હતું કે ત્યાં બધે અધકાર અધકારજ વિસ્તરેલો હતો.
મધ્યાન્હ કાળે પ્રજ્ઞાશનું એક કિરણ પણ તેમાં આવતું નહોતું. અને
ત્યાં બેજ તો એટલો બધો હતો કે ન પૂછો વાત ! મધુકર જોયો ત્યાં
પડ્યો કે તે સાથેજ ચાર માણસો તેની ફરને ફરી વળ્યા અને તેને
ઘેરી લઈ તેના બન્ને હાથ જોરથી બાંધી લીધા અને પગ પણ બાંધી
લઈ તેને એક અધારી ઓરડીમાં ફેંકી દીધો. મધુકર બંધનયુક્ત બની ત્યાં
પડ્યો પડ્યો હવે કેવી રીતે મુક્તિ મેળવવી તે વિચારવા લાગ્યો પણ
એટલામાં જો દિવાલ પાસે મધુકર પડેલો હતો તેજ દિવાલનું બારણું
ઉઘડી ગયું અને તેમાંથી એક સુદરી બહાર આવી, તેણે બહાર આવતાંજ
મધુકરના બંધનો કાપી નાંખ્યા અને તેને મુક્ત કર્યો, મધુકરના બંધ
છૂટી જતાંજ તે સિંહની માફક કુદીને ઉભો થયો પણ તરતજ તેને
નીચે ખેસાડી પેલી ઓંચે કહ્યું, "ભાઈ ! તમે પણ અહીં મારીજ
માફક નિરાધાર દશામાં આવી પડ્યા છો નહિ વારં !"

"હા, બહેન ! પરોપકાર કરતાંજ મને આ કષ્ટ આવી પડ્યું છે"

અને તેથીજ હું આ બંદીખાનામાં પુરાયો છું ! શું અહીંથી મુક્ત થવાનો કોઈ માર્ગ તમારા લક્ષમાં છે ખરો વાર ?”

“હા, માર્ગ તો છે પણ તે એવો વિકટ છે કે તેમાં પ્રાણ જવાનો પણ ભય છે, જે તમારી ઇચ્છા હોય તો હું તમોને એ માર્ગ બતાવી દઉં છું.”

“તેની મને પરવા નથી. ગમે તેવો ભયકર માર્ગ હશે પણ તેમાંથીએ હું મુક્ત થઈશજ. માત્ર એ માર્ગજ મને જડવો જોઈએ” કે તે ક્યાં છે અને ક્યાંથી બહાર જવાય છે, બાકી મૃત્યુની કે ભયની તો મને પરવા જ નથી.

“ભલે પૃથ્વી તૂટે તન પર, શરીર પર સકટો આવો !

અગર આકાશથી ઇશ્વર સીતમ વરસાદ વરસાવો !

પણ માર્ગ હું મારો કદી ત્રણ કાળમાં ચુકતો નથી !

હસ્તે ચઢ્યું જે કાર્ય તે મરતાં સુધી ચૂકતો નથી !”

“તો ચાલો મારી સાથે ચાલો, હમણાંજ આ બદમાસોનો મુખ્ય સરદાર તમારી પાસે આવી ગમે તે પ્રકારે તમારો જીવજ લેવા પ્રવૃત્ત થશે, માટે જલદી ચાલો !”

“પણ બહેન ! ઉમા રહો મારે તે સિવાય બીજું પણ તમારું કામ છે, શું આ ભોંયરામાં તમારા સિવાય બીજાં પણ કોઈ સ્ત્રી મનુષ્યો બંદિવાસ ભોગવે છે ખરો કે ?”

“તેની મને કોઈપણ પ્રકારની માહિતી નથી. પણ કદાચ હોય એવો સંભવ છે ખરો !”

“વારૂ, તમો તમારી જીદગીનો પરિચય મને આપી શકો છો ?”

“હા, હું શ્રીપંચના જગીરદાર પ્રમત્તકુમારની પુત્રી વસુંધરા છું અને આજે ત્રણ વર્ષ થયા આ ભોંયરામાં આવી પડી છું. દુર્દિવે

એકમેંવારુ અત્રેથી મૂકત થવાનો વખત આવ્યો હતો પણ તેમાં પાછો ઈશ્વરનોજ કાંઈ અતુરાગ મળ્યો નહિ એટલે પાછી અહીંની અહીં પડી રહી. ”

“ વારે, તમારી આંકાક્ષા અત્રેથી મૂકત થવાની છે કે અહીંજ રહી બંદિવાસમાંજ કાળ પૂર્ણ કરવો છે ? ”

“ અહો ! આ અધકારપૂર્ણ ઓરડામાંથી બહાર નીકળી ખુલ્લી હવામાં નિવાસ કરવો એ કેન્ને અપ્રિય હશે વારે ! હું તો જેમ અને એમ સત્વર આ જગ્યાનો ત્યાગ કરવા તત્પરજ છું, પરંતુ દૈવજ પ્રતિ કુળ છે ત્યાં શો ઉપાય !

“ હીકે, ત્યારે આ ભોંયરાની તમેને કશી વિશેષ માહિતી છે, કે તમે જે ભાગમાં રહો છો તેજ ભાગના તમે જાણીતા છો ? વળી તમે અત્રે ક્યા હલોગમાં તમારો સમય ગાજો છો ? ”

“ મારી પાસે અહીંનું કોઈપણ પ્રકારનું કામ કરાવવામાં આવતું જ નથી તેમ બીજાં પણ અત્રે મને કોઈપણ પ્રકારના કષ્ટ પડતાં નથી. માત્ર આ બંદીખાનામાંથી મારાથી બહાર જઈ શકાતું નથી એટલેજ મને ઉપશ્રવ છે. ”

“ વારે, તમે અહીં બંદિવાસમાં કેવી રીતે પકડાયા તેની માહિતી આપશો, ”

“ હા, શા માટે નહિ ? હું જ્યારે કુમારી હતી ત્યારે રોજ માસ મૂઠ્ઠની પાછળ આવેલી વાટીકામાં ફુલો વણુવા જતી હતી. એક દિવસ હું એ પ્રમાણે ફુલો વણુવા જતી હતી એટલામાં માર્ગમાંજ મને એક સંન્યાસી મળ્યો. સંન્યાસી અમારો જાણીતો હતો અને અમારા ગામની પાદરે આવેલા એક ઝાડની નીચે તેની ઝુંપડી હતી. અમે તેને કોઈ પણ પ્રકારનો ભય રાખતા નહોતા એટલે હું તેમની સાથે તેમની ઝુંપડીમાં મઈ પણ જોવો મેં ઝુંપડીમાં પગ મુક્યો કે તે જમીન આખી

ને આખીજ નીચે ઉતરી ગઇ અને હું અત્રે કેદ થઇ. હું ધારું છું કે એજ રસ્તે તમે પણ અહીં આવ્યા હશે ! ”

“ હા, પણ ત્યારે શું હવે અહીંથી મુક્ત થવાનો કોઇ માર્ગ છે ખરો કે નહિ ! ”

“ સંઘ્યાકાળે તમેને ભોજન આપવા માટે નથુ કરીને એક આજ બદમાસોના નોકર અત્રે આવે છે તેની સાથે સાથે ગુપ્તરીતે બહાર નીકળી જાઓ તો તમે છુટી શકો એમ છે, પરંતુ ભાઈ તમે છુટ્યા કેડે જેમજને તેમ સત્વર મને આ બંદિખાનામાંથી મુક્ત કરશો એટલીજ મારી તમેને પ્રાર્થના છે, વળી તમારો પરિચય પણ હું જાણવા ઇચ્છું છું. ”

“ બહેન ! મારો પરિચય આપવો તો હાલ યોગ્ય નથી પણ એ વચન તો હું આપું છું કે જેમ અને એમ સત્વર હું તમેને આ ભોંયરામાંથી મુક્ત કરીશ ! ” આ ઉત્તર મળતાંજ પેલી સ્ત્રી ત્યાંથી જે માર્ગે આવી હતી તેજ માર્ગે પાછી પ્રયાણ કરી ગઇ.

પ્રકરણ ૮ મું.

કાકા ભત્રિજ.

હાસીની તથા મધુલતા બંનેનું હરણ થયાથી રાવ સાહેબ મોહનરાવ ધણાજ શોકનિમગ્ન થઇ પોતાના બંગલામાં ઇઝીચેર પર પડ્યા હતા. એટલામાં ત્યાં અચાનક બે ગૃહસ્થો આવીને ઉભા રહ્યા અને તેમાંના એકે જરા આગળ વધીને જાગીરદાર સાહેબને બે હસ્તે પ્રણામ કરીને કહ્યું.

“નુમસ્તે ! કાકાજી ! આપની આજ્ઞા પ્રમાણે રામપુરતું સર્વ ધરખાર વેચી સાટીનેજ હવે હું આપની સેવામાં આવ્યો છું, હું આપના બંધુ રામમોહનનો પુત્ર નરેન્દ્ર છું ! આપે મને ઝોળખ્યો તો નહિ હોય !” એમ કહી તેણે પોતાના ખીસામાંથી એ સુંઘર પત્થરની (આરસની) પ્રતિમાઓ કાઢીને ત્યાં રાવસાહેબ જોઈ શકે એમ ટેબલપર મૂકી અને તે સાથેજ પોતાના હાથની ઝળકતી વોટી કાઢી તે પછુ ટેબલપર મૂકતા બોલ્યો, “કાકાજી ! આ વિંટી ઉપર આપે નામ લખાવ્યું નથી તે લખાવવું જોઈએ. લ્યો આજે આ વિંટી આપના સોનીને મોકલી આપી તેના પર પહેલાં તમારું નામ અંકિત કરાવો.”

વાંચક ! તું જાણીજ ગયો હશે કે આ સઘળી વાતચીત કરનાર તે આપણો પ્રસિદ્ધ હુંડારો રામસિંગજી હતો અને તેથીજ તેણે પેલી બે પ્રતિમા અને એક વિંટી-કે જે વસ્તુઓ માત્ર મારા નરેન્દ્ર પાસેથીજ મળી શકે એમ હતું. તે વસ્તુઓ ટેબલપર મૂકી. એમાં તેનો મહત્વનો ઉદ્દેશ એ હતો કે પોતે નરેન્દ્રજી છે એ બાબતમાં મોહનરાવને કશી શંકા પડે નહિ ! જ્યારે પોતે આટલા બધા શબ્દો બોલ્યો છતાં મોહનરાવ કાંઈ બોલ્યાજ નહિ ત્યારે પુનઃ નરેન્દ્રે એટલે રામસિંગે પ્રશ્ન કર્યો, “કેમ કાકાજી ! આપણે આજ આટલે વરસે મળ્યા છતાં તમે આનંદિત થવાને બદલે ઉદાસ કેમ લાગો છો શું મારા અહીં આવવાથી આપને કોઈ પ્રફરનો ખેદ થાય એમ છે ?”

“નહિ નહિ નરેન્દ્ર !” મોહનરાવે ઉત્તર આપ્યો.

“ નિહાળે નેત્રથી આજીઠા સદાએ વાટ માતાની,

“ પપૈયાની જુઓ રૂહે છે સદા જલપર પરેશાની.”

નિરખતાં ચંદ્ર થાકે છે ચકોરી ચિત્ત હરનારી,
તૃપાતુર હું બની આજે કરું છું ઝંખના તારી!”

“તો પછી આપ આમ ઉદાસ છો એ શું બતાવે છે?”

“દિવાળીના દિવસમાં શોકની. શાને ધરી છાંયા,
હરાઈ હર્ષની હેલી દુખે પ્રજ્ઞા રહી કાયા.
સમય આનંદનો શાને તમોને શોક ત્યાં થાતો?
જરૂર મારા થકી તમને થયો છે કલેશ નિરખાતો।”

“ભાઈ નરેન્દ્ર! એનું કારણ સર્વથા ગુહ્ય છે તું જાણતો હશે કે
મારે ત્યાં મારો પાલકપુત્રી મધુલતાના લગ્ન હશે પણ તેમ નથી.
મધુનું અને મારી સાળીની પુત્રી સુહાસીનીનું મરણ નીપજ્યું છે. વળી
તેજ અરસા પૂર્વે ચાર દિવસપર તારા કાકી જલસ્નાન કરવા ગયા
હતા તેઓ ત્યાંજ દુષ્ણીને મરણ પામ્યા છે એટલે આખું ઘર મારું તો
શુન્ય શુન્ય થઈ ગયું છે એજ મહા શોકથી મારું મન સંતપ્ત થયેલું
છે. બાકી તું આવ્યો એથી તો મને ખરેખર આનંદજ થયો છે.”

“તો તે આનંદના ચિન્હ તમારા મુખ પર ક્યાં છે તેને બદલે
શોકજ માલમ પડે છે. જો તમારા અંતરમાં હર્ષ થતો હોય તો તેનું
પ્રતિબિંબ મુખ પર પડવું જોઈએ કારણ કે:—

“હૃદયનું માપ લેવાનો, વદન વિભુનો અરિસો છે,
પડે છે શુદ્ધ છાંયોએ, અરિસામાંજ અંતરનો.
બલે હો શોક દુખ ઉરમાં, તરત સઘળાં જણાયે છે,
ધુપાતું ના અજબ મુખ એ, ખરો સંચો પ્રભુ ધરનો.
હૃદયમાં મેલતો ત્યાં મેલની, છાંયા અજબ છાપી,
દબાવી દંબ હૈયાના બતાવે બેદ અદરનો,
ધમરો દેહનો છે, બોલવાનો ફક્ત મુખ પાસે.
છતાં જગને જણાવે દેહનો, મળ તે સદંતરનો.”

“હા, પણ ઘણી વાર એમ બને છે કે જ્યારે બંને સુખ અને દુઃખ સંસ્પર્શ હોય ત્યારે સુખને ઘણી દુઃખજ ઉપર તરી આવે છે કેમકે,

“કરાવો સ્નેહ ગર્હભ અશ્વ એ બેને ઘડી બેનો,
છતાં પણ અશ્વ સંગતથી શીખે છે શબ્દ શ્રૂંકવાનો.
જમાડો શ્વાનને મિષ્ટાન્ના ભાવે ભક્ષાં ભોજન,
પરંતુ નક્કીને ભાળી જરૂર તે ત્યાંજ ઝૂકવાનો.
ધવલરંગી સુમનમાળા ભલા ! કરની કને જોઈ,
બદામી રંગ તો નિજ શ્યામતા દેખી ભડકવાનો.”

“ભાઈ! એજ પ્રમાણે મને પણ સામટાં ત્રણ દુઃખો પડ્યા છે, મારી પત્નિનો અવસાન કાળ અને બંને પુત્રીના ખુન થયાં છે એટલે પછી આનંદ તો ક્યાંથી હોય વારે !”

“ખુન ! આપની બે પુત્રીના ખુન ! અરે ક્યા અધમ પુરુષે એ કામ કર્યું વારે !” નરેન્દ્રે આશ્ચર્ય પામી પૂછ્યું અને ઉત્તરે; “મારી ભગિનીના જે ચંડાળે ખુન કર્યા હશે તેમણે જાણવું જોઈએ કે,

“કરી આ કાર્ય તેણે સર્પના મુખમાં મૂક્યું શીરને,
લક્ષ્મી ડંસ બદ્ધો વેરનો વળશે જરૂર ગાળે !
ત્રિલોકે જ્યાં હશે ત્યાંથી અધમએ દેહને ગાતી,
ચીરં સમશેરથી છાતી ! હૃદય બસ વેરથી ગાળે !
મુક્યો છે હાથ, અગ્નિમાં કરી આ ખૂનના કૃત્યો,
પછી પસ્તાઈ કહેશે દેહ આ અગ્નિ ચક્રી દાઝે !

“વારે પણ એ કાર્ય માટે આપણે કોના ઉપર શંકા થાય છે ? શું એમના ખુન થાય એવો કોઈ પ્રકારનો સંભવ હતો ખરો કે ?”

“નહિ, એવો સંભવ તો ન હતો પરંતુ મને મારી સાળાની પુત્રી સુહાસીની ઉપરજ આ સંબંધમાં શક આવે છે, તેને મેં આજપર્યન્ત પાળી પોષી મોટી કરી છે પરંતુ પૈસાના લોભને વશ થઈ આ કાર્ય તેણેજ કર્યું હશે એમ મને લાગે છે ! ”

“ જો કાકાજી ! એમજ હતું તો આપે એ અધમ પુત્રીને શા માટે આપના ગૃહમાં વિશ્રામ આપ્યો વારં ! આજે એજ દયાના બદ્ધ લામાં આપને શું મળ્યું ? દુઃખ અને શોક ! તો પછી એવું કાર્ય કરતાં પહેલાંજ આપણે વિચાર કરવો જોઈએ ને ! ”

“ તે ખરુંજ છે પણ શું કરું મારું હૃદય દયાળુ છે, અને તેથી જ હું નાનારિધ ખતા ખાઈને અતે દુઃખી થાઉં છું પરંતુ છતાં મને શિક્ષા આવતી નથી અને હું લોભાઉં છું. શરીર રૂપી કૂલ ઉપર જેવી રીતે હરિના બાળક રૂપ આત્મા લોભાય છે તેમજ મારું પણ થયું.

“ ઉપરથી પુષ્પને જોઈ, નિહાળી રંગબેરંગી, ભૂલાવામાં પડી પહેલાં, હરિનો લાલ લલચાયો. કર્યું પોલીશ ઉપરથી, તે કટાર્ધ નષ્ટ થઈ જતાં, દીસ્યું આ કોયલો બદમાસ, થઈને પુષ્પ અચડાયો. તહાંથી લાત લઈ શરણે, ગમન કરી ધર્મને આવ્યો, ધરમ નિજ બંધુ પ્રભુનો એ, નિહાળી બાળ હરખાયો. પરંતુ અકમા ડાહ્યા પડ્યા, મોઢે થતાં કાળું, અરે ! ઔલાદ આ છે, કોલસાની ધુર્ત પરખાયો. પ્રકટતા દંભ એ ટહુકા, વિહંગોની કરી જોઈ, ઈર્ષ્ય બચ્ચું ગધેડીતું, અરે ! સ્વર તુર્ત પકડાયો.

- કરી કરણી કથી ઈર્ષા, ભુંક્યાથી સાક સપડાઇ,
સ્વિકારી શ્યામતા કુલનો, બદામી રંગ બદલાયો ! ”

આજ પ્રમાણે મારો ધાટ થયો અને મેં સ્વહસ્તેજ મારા કુટુંબનું સત્યાનાશ વાળી દીધું ! પણ હવે શો ઉપાય.

“ પણ કાકાજી ! હવે તેનો શોક કરવો નકામો છે, ડરો નહિ ! હું જેમ અને તેમ એ ખુનની સત્વર તપાસ કરી આપને એનો પતો અવશ્ય મેળવી આપીશ ! ”

“ હીક નરેન્દ્ર ! હવે આજે મેં મારા સાળાની પુત્રીને અત્રે બોલાવી છે એટલે આપણા ગૃહની વ્યવસ્થા તો સંધળી તે કરશેજ. પરંતુ તમે આ નોકર ચાકરો પર બરાબર લક્ષ આપો અને જુઓ કે હવે પુનઃ આપણા ઘરમાં કાંઈ આવો અનિષ્ટ બનાવ બનવા પામે નહિ ! ”

“ કાકાજી ! હવે આપ તેની ચિંતા ન રાખો ! હું કાળાંતરે પણ આપણા ગૃહમાં પુનઃ આવો અનિષ્ટ પ્રસંગ આવવા દમ્મશ નહિ. જ્યાં સુધી મારી દેહમાં જીવ હશે ત્યાં સુધી હું આપની યથામતિ સેવા કરતો રહીશ.” આ વાતચિત ચાલતી હતી એટલામાં રસોડાયાએ આવીને કહ્યું, “ બાબુજી ! ભોજન તૈયાર છે, ચાલો ! ”

“આ તમારી જોડે કોણ છે ? ” મોહનરાયે નરેન્દ્રને હેશીને પ્રશ્ન કર્યો.

“ એ મારો એક મિત્ર છે, તેનું નામ ગંગાધર બાબુ છે, થોડા દિવસ અહીં રહ્યા બાદ તેઓ પાછા પોતાને ત્યાં ચાલ્યા જશે ! ” નરેન્દ્રે ઉત્તર આપ્યો. સંધળા જન્મવા માટે ઉડી ગયા, રસોડામાં જતાંજ તેમને માલમ પડ્યું કે મંચુકર પણ આજે ત્યાંજ જન્મવા આવનાર છે અને તે બાબત તેણે રસોડાયાને પહેલાંથી ખબર પણ આપી દીધી છે. બાબુ પિરસાઇ રહ્યા કે મંચુકર પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. સંધળા

જમ્યા અને હાથ ધોઈ પાછા દિવાનખાનામાં આવીને બેઠા. મધુકરે વધારે ખોટી ન થતાં તરતજ કપડાં પહેરી ત્યાંથી રસ્તો કાપવા માંડ્યો, પણ અર્ધા માર્ગમાં જતા તેને જણાયું કે પોતે જે કોઠ પહેરી લીધો હતો તે પોતાનો નહોતો પરંતુ રાવસાહેબને ત્યાં આવેલા નરેન્દ્રના મિત્ર ગંગાધર બાપુનો હતો. તેને તે કોઠના ખીરસામાં હાથ નાંખતાંજ તેમાંથી એક કોથળા જડી આવી. કોથળા ઉઘાડતા અંદરથી એચાર પત્રો નિકળ્યા. મધુકરે તે વાંચ્યા અને વાંચતાની સાથેજ પોતાનો હેસ બદલી નાંખી એક ગરીબ પ્રવાસીને શોભે એવા કપડાં તેણે પહેરી લીધાં. પાપી-ઓનો પ્રપંચ દુટવાની શરૂઆત થઈ.

વાંચક ! તને શંકા થશે કે આપણે મધુકરને તો એક અધારી ગુફામાં છોડી આવ્યા છીએ. તો તે પાછો અહીં ક્યાંથી આવ્યો હશે ! પરંતુ મધુકર આવા ભોંયરામાં પડી રહેવાને જન્મ્યોજ નહોતો. તેણે તો મૃત્યુ સાથે ખેલવાજ જન્મ લીધો હતો. તે જે ભોંયરામાં હતો તે જગ્યાએ એક લોખંડની સુશોભિત પેટી મુકેલી હતી. પેટી એટલી મોટી હતી કે તેને જરાપણ ઉપાડી શકાય એમ નહોતું, તેણે ગમે તેમ કરી તે પેટીનું ટાળું તોડ્યું, તો તેને માલમ પડ્યું કે એ પેટી-માંથી એક સીડી મુકેલી હતી અને તે સીડી છેક ભોંયરામાં ઉતારેલી હતી. મધુકર એ સીડી મારફત નીચે ઉતરી પડ્યો અને જોયું તો ત્યાં એક મોટો વિશાળ ઓરડો દેખાયો. ઓરડામાં નાના પ્રકારના શસ્ત્રો મુકેલા હતા. તેણે તે સર્વ જોયા, પણ તેમાંથી એકને પણ તેણે હાથ લગાડ્યો નહિ, અને સીધો આગળજ ગયો. આગળ જતાં એક મોટી દિવાલ આવી. એ દિવાલના મધ્ય ભાગમાં એક પીત્તળની કળ હતી. તે કળ દબાવતાની સાથેજ ઉપરથી એટલા બધા પથરો

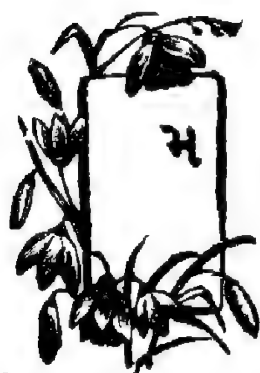
તૂટી પડ્યા કે તેના ભારવડે મધુકર દબાઈ ગયો. તે અત્રેજ મરણ પામત, પણ સુભાગ્યે એક પત્થર ફરી એજ કળપર પડતાં તે દિવાલના બે ભાગ થઈ ગયા અને સામેથી ઝુળઝુળ પવન તથા પ્રકાશ ફેલાઈ રહ્યા ! વળી તે સાથેજ જે જમીનપર મધુકર સુતો હતો તે જમીન ત્રાંસી થઈ બધા પત્થરો ગબડી ગયા, માત્ર મધુકરજ ત્યાં ચોંટી રહ્યો. પ્રકાશ આવતાંજ તેને શુદ્ધ આવી અને તે બહાર નીકળ્યો તેને માલમ પડ્યું કે પોતે હવે બહારની શુદ્ધ હવામાં-પ્રકાશમય ભૂમિમાં આવ્યો છે. તેણે તરતજ આસપાસ એક નજર નાંખી અને પાછું ચાલવા માંડ્યું. તેને લાગ્યું કે હવે તે નિર્વિઘ્ને બહાર નિકળી જશે પણ તેમ થઈ શક્યું નહિ, તે આગળ જતાં જતાં એક દિવાલની થડ પાસે આવ્યો અને ત્યાંથી એક સાંકડી ગલીમાં પેઠો. મધુકરને લાગ્યું કે આ ગલીમાં પેસતાંજ તેની બે દિવાલો પાસે આવી જશે અને પોતે કચડાઈ મરશે. આ ભયથી તે ન્યાંધી આવ્યો હતો ત્યાંજ પાછો ગયો અને સંધ્યાકાળે જે માણસ તેને ભોજન આપવા આવ્યો તેના માથામાં તેણે જોરથી એવી મુક્કી મારી કે તે બેભાન થઈ ગયો, મધુકરે તેને ઉંચકી લીધો અને પાછો પોતે એ દિવાલ પાસે આવીને ઉભો રહ્યો. તેને શુદ્ધ આવતાંજ મધુકરે તેની સામે પિસ્તોલ તાકી અને કહ્યું : “ બદમાશ ! આ ગલીમાંથી ચાલ્યો જા ! જો જરા પણ આવી પાછો થશે તો તરતજ જીવ લપ્પશ ! ”

મધુકરની વિકાળ મૂર્તિ જોઈ પેલો ધુર્વ તરત નીચે બેસી ગયો અને દિવાલની નીચેની એક કળ દબાવી તે સાથેજ એ ગલીમાં એક બીજી દિવાલ એવી રીતે વચ્ચે આવી ગઈ કે તે બન્ને દિવાલો હવે એક થઈ શકે એમ રહ્યું નહિ. પેલો ધુર્વ આમ થતાં તેમાં ધુસ્સો. મધુકર પણ

તેની પાછળ ધુસી ગયો. દારની ખ્હાર આવતાંજ મધુકરે પોતાની કટારી તેને લગાવી દીધી, તે ગરીબ અનુચર મધુકરની કટારીનો ભોગ થઈ પ્રભુને પથે પડ્યો. હવે મધુકરે બની શકે એટલી ત્વરાએ પોતે પોતાનો માર્ગ લીધો અને તેથીજ આપણે તેને રાયસાહેબના ઘરમાં જમતો જોઈ શક્યા !!!

પ્રકરણ ૯મું.

મેતાપ મરાયો !

ધુકરને માધુસિંગના ખિસામાંથી જડેલા પત્ર ઉપરથી તે એકદમ રાતોરાત શ્રીગંજ નામક ગામને રસ્તે વળ્યો, દિનાજપુરથી શ્રીગંજ જવા નો પંદર કલાકનો માર્ગ હતો. તે બીજે દિવસે રાત્રીના મધ્યાન કાળે ત્યાં જઈ પહોંચ્યો. શ્રીગંજ ઘોર અરણ્ય માં આવેલું હતું. ત્યાં માત્ર દસથીબાર બીલ લોકોનાજ ઘરો હતા. મધુકર એ અરણ્યમાં પેઠો, તેવાજ તેણે પોતાના તે વસ્ત્રો ઉતારી નાંખ્યા અને મોટા વેપારીને શાભના કપડાં પહેરી લીધા. તેણે પોતાના ગળામાં એક બહુ મુલ્ય સોનાનો ગોદપ ધારણ કર્યો, આંગળીએ વીંટી અને પોંચી પહેરી લીધી અને હાથમાં એક સુશોભિત પાકીટ ધારણ કર્યું. એ પ્રમાણે તે એ અરણ્યની ઘટામાં પેઠો ત્યાં જતાંજ થોડેક દૂર તેણે એક અત્યુચ્ચ ગામડીયાને બેઠેલો જોયો. તે પરથી તેણે

તેને પૂછ્યું, “ અધ્યા ! અહીં મેતાપસિંગની ધર્મશાળા છે કે ? ” .

“ એ હા, આમ સીધાજ હેંડયા જાઓ ધ નોકની દોડી ઝાલીને જશો તો ધ મોટાવડની પાંહે જણાહે. ” તે ગામડીઆએ પોતાની સરળ ભાષામાં ઉત્તર આપ્યો. મધુકર એજ માર્ગે આગળ વધ્યો. તે થોડુંક દૂર ગયો એટલે તેની નજરે એક ઝુંપડી પડી. તે ઝુંપડી જોતાંજ અંદર ગયો અને આમ તેમ નજર નાંખતો ઉભો રહ્યો, એટલામાં ત્યાં વીસ આવીસ વર્ષની એક સુલલિત સ્ત્રી આવીને ઉભી રહી. તેને જોતાંજ મધુકરે પૂછ્યું, “ બાઈ ! મેતાપસિંગની ધર્મશાળા તે આજ કે બીજી વાડે ? ”

“ આજ, પણ તમારે શુ કામ છે એ ધર્મશાળાનું ? તમે એ ધર્મશાળામાં વસવા કરતા બાઈ ! જુદેજ સ્થળે તમારો મુકામ શોધી લો, આ ધર્મશાળા નથી પણ

“ જગત જલ્લાદીઓના જુદમને, સંતાડવા માટે, સકળના પ્રાણ હરવા, ધર્મશાળા આ કરેલી છે. અને શયતાનના સીતમો, રૂધીરના તપ્ત શય લાવી, અરે ! આ ધર્મશાળાને જુઓ ! સઘળી ભરેલી છે. વસે અહીં તેજ જેના ભાગ્યનો પાસો ફર્યો અવળો, જીવન દેવી જરૂર તે દેહની દૂર સંચરેલી છે ! ”

“ બહેન ! પણ તેથી તમારે ભય રાખવાનું કોઈપણ પ્રકારનું કારણ નથી. કારણ કે હું એક વેપારી છું અને મારી ઇચ્છા તમારી સાથે કોઈપણ પ્રકારે વૈર કરવાની છેજ નહિ પછી મારે ભય રાખવાનું પ્રયોજન નથી. ”

“ હુબી હું તપ્ત અંતર, માર્ગના અમથી પીડાએલો, અમીત થાકે બનેલો એકલો હું તો પ્રવાસી છું. ”

ન ઈર્ષા વૈર, કાયા પ્રેમથી આખી ભરી મારી,
મને લય શો હું રમની એકનો અહીંનો નિવાસી છું”

“ભાઈ ! તે આપની વાર્તા સત્ય છે, છતાં આ ધર્મશાળા નથી કિંતુ એક ભયંકર લુટારાનો આશ્રમ છે. એટલે તેમાં રહેવું એ આપના જેવા ધનીક માણસોને બહુ જોખમ ભરેલું છે. માટેજ મેં આપને અહીંથી ચાલ્યા જવાની વિનંતી કરીને ! ”

“ત્યારે શું આ ખરેખર ધર્મશાળા નથી પણ બદમાસોનો અપ્પાડો છે ? તમો શું કહોછો, અહીં રહેવું એ ઘણુંજ ભયંકર છે ? ”

“હા, આજ પર્યંત લાખો માણસોના અહીં જીવ લેવામાં આવ્યા છે. જે માણસો આ ધર્મશાળામાં રાત્રી કાઢે છે તે બિચારો નિર્દોષ પ્રવાસી સુએ છે કે પછી જાગૃત થતોજ નથી. મેતાપસિંગની કટાર તેના પેટમાં પેસી તેનો હંમેશને માટેજ અંત લાવે છે.

“મૂઠ્ઠી વિશ્વાસ આનંદે સુતા પંથી શ્રીમત કેરાં
અમારી દુષ્ટ તલવારે જીવન તેના હણાયે છે.”

અરે ! આશા ભર્યા નિર્દોષ એ ભોળા પ્રવાસી ઓ,
મરણ મહાકાળની તે ગોદમાં અંતે તણાયેછે.”

“પરંતુ મને એવા હજારો રાક્ષસોનો પણ જરાએ ભયનથી ન્યાં
મુઠ્ઠી મારી દેહ જીવયુક્ત છે ત્યાંસુધીતો ત્રિલોકમાં પણ એવો કોઈ પુરુષ
નથી કે મારો વાળપણ વાંકો કરીશકે, કારણકે.

“નથી પરવા જીવન ધનની નથી ભય લેશ હૈયામાં,
ફણીધર હું ટુકડા મારતા વિષથી ભરેલો છું.
તમે છો કાળપણ હું કાળનો મહાકાળ છું મોટો,
અનિલ રૂપ વિશ્વ આખામાં બધે હું વિસ્તરેલો છું.”

“હીક, જો તમેને આટલી બધીજ હિંમત હોયતો પછી આનંદપૂર્વક
અત્રે નિવાસ કરો હમણાંજ મેતાપસિંગ અને તેની પત્નિ કાળી અત્રે આવશે
પણ તમે જરૂર સાવધાનતા રાખજો, આ ઘણુંજ ભયકર સ્થળ છે.” તેઓએ
ઉત્તર આપ્યો. એટલામાં દૂરથી મેતાપસિંગ આવતો જણાયો. મેતાપ સાથે
તેની સ્ત્રી કાળી પણ હતીજ. તેઓએ મધુકરનો યથાશક્તિ સત્કાર
કર્યો અને પછી એક ઓરડામાં તેને વિશ્રામ આપ્યો. મધુકર ત્યાં
• સુવાતું ઢોંગ કરી પડી રહ્યો. અર્ધી રાત્રી થઇ એટલે મેતાપ ઉઠ્યો,
તેણે પોતાની સમશેર ખેંચી કાઢી અને મધુકરના ઓરડા તરફ
જવા માંડ્યું પણ તરતજ પાછળથી આવી જે સ્ત્રીએ
મધુકરને ત્યાં રહેવાનાં ભયની ચેતવણી આપી હતી તેજ અમળાએ
મેતાપનો હાથ પકડ્યો અને દિન વાણીમાં કહ્યું, “બસકરો !
મેતાપસિંગ ! હવે પાપની હદ થઇ છે, હવે વધારે પાપ કરી આ દેહને
પાપથીજ ભરી નહીં ! પસ્તાવો ! જરા વિચાર કરો અને આ કાર્યનો
પરિત્યાગ કરો. યુવાની તો આવજ પાપકર્મોમાં પુરી કરીએ પણ
હવેતો વૃધ્ધાવસ્થા ચાલે છે અને શીરપર,

“કહી : “ચાલો.” વખત આવ્યો સફરપુરી થઈ જગની,
ઉઠો બાંધી હવે બાથું જૂઓ ! મહા કાળ બોલે છે.
અને આ નર્કના દારો નિહાળો શાંત નયનોએ.
તમેને આપવા સત્કાર તે ચમદેવ બોલે છે,
કહોછો ક્યાં પ્રભુ ! દુનીયા સુની થઈ સત્યથી સઘળી,
નહિ, આગ્રહથી કિરતાર જો તુજ પાપનોલે છે.
કુકર્મો ને કીધાં વિશ્વે વિમળ કંઠે પુકારી દમ,
બધા દુષ્કૃત તારાં જો પુકારી પાપ બોલે છે.”

માટે આજ પર્યન્ત જે થયું તે બધું પણ હવે આ દગાચોરીના ધધી

મૂકી આત્માને શાંતી થાય એવોજ માર્ગ સ્વિકારો ! બાપુ ! બાપુ !
મારી આટલી વિનંતીનો જરૂર સત્કાર કરો. દયા કરો ! દયાકરો !”

આ શબ્દો સાંભળતાંજ મેતાપે પાછળ ફરીને જોયું અને તુચ્છ-
કારપૂર્વક સંકોધ ઉત્તર આપ્યો, “ અહો ચંડાળ છોકરી !

“મને મુજ કર્મથી મિથ્યા ચલિત કરવા ચડી પાછી,
અધમ મુજને ગણી દુષ્ટા ! શિખામણુ આપનારી તું !
અરે ! પાપાણુ, હૈયું આ દ્રવે શું શુષ્ક શબ્દોથી ?
તડુકતા સિહના આ બાળને સંતાપનારી તું !
કરં દુકડા જરૂર તારા ચલાવી શસ્ત્ર ખંજરને,
છતાં આવે દયા પાછી અહા ! નિર્દોષ નારી તું !

“ જા ! જા ! ચંડાળા તારું કાર્ય કર, યાદ રાખ મને મારા કર્મોથી
રોકવાનું પરિણામ એવું ભયંકર આવશે કે તારા શરીરના દુકડે દુકડા
ચર્ધ જશે. તારો નાશ-વિનાશ થશે-સત્યાનાશ જશે. ”

“ બાપુ ! મારા કલ્યાણને માટે નહિ પણ તમારાજ આત્માના
શ્રેયને માટેજ મારી તમોને પ્રાર્થના છે, આ કુકર્મો તજવાથી, અરે,
પ્રભુનાજ રમરણુમાં આયુષ્યને અર્પણુ કરવાથીજ તમારું વાસ્તવીક
કલ્યાણુ થશે, કારણુ કે—

“ પ્રવાસી આપણે ફિરતારના બાળક બધા જગમાં,
અને વસવા અહીં દુનીયા પ્રભુની ધર્મશાળા છે
જીવન, ધન, મોહ, ને આ વિશ્વના સઘળા સંબંધો તે,
અરે ! આ શુષ્ક હૈયાએ સજ્જેલાં સર્વ ચાળા છે ! ”

એટલે આ જગત ખે ધડીનું મુસાફરખાનુંજ છે તો પછી
તન ધનના માયામોહમાં ફસી આયુષ્ય બગાડવાનું કાંઈ પ્રયોજન નથી.

પુનઃ આપને વિનવું છું મારી ખાતર નહિ તો પ્રભુની ખાતર પણ પ્રભુને આદ કરો ! યાદ કરો ! ”

“ એમ ચંડાળ ! શું હું આ જમતનો મુસાફર છું અને તું અહિંની ચિરકાળ નંદિની નિવાસીની છે. સુધા ! સુધા ! આજ પર્યંત ધાળી પોથી મોટી કરી. બાલિકાની માફક લાડ લડાવ્યા તેનો તું બદલો આપે છે અહા !

“ નહોતું એમ જાણ્યું કે મધુર પથ હું રહ્યો પાદ,
મને અર્ધ સર્પ બાલા તે દષ વિષ વાળશે બદલો !
ઉછેર્યાતું પરમ કુળ આ ભૂલી ઉપકાર સહુ મારા,
ચિરી તુજ કંઠે ચા તલનારથી આપુ તને બદલો ! ”

એમ કહી મેતાપે પોતાની પિસ્તોલ બરાબર સુધા પર તાકી પણ તે સુધાને વાગે તે પહેલાંજ પાછળથી એક ગોળી આવી અને તેણે મેતાપના પ્રાણને પ્રભુના દ્વારમાં પહોંચાડી દીધા. તે ગોળી છોડનાર ક્રોધથી પુકારતો હતો.

“ જમતને પાપથી સંતાપનારા દુષ્ટ એ પ્રાણી !
સકળને જીવમની જાળરથી છોડાવનારો હું !
તું છે મહા સર્પ વિષવાળો દીએ છે ડંશ દુનીયાને,
ગરડ છું પ્રાણુ તારાને જરૂર સંહારનારો હું ! ”

એમ કહી તેણે ક્રોધમાંજ પોતાની સમશેર મેતાપના કંઠ ઉપર એવી જોરથી લગાવી કે તેવું શીર દૂર ઉડી ગયું પણ તેજ સાથે તેના કંઠમાંથી એક સુવર્ણમાળાં નીકળી પડી, તે જોતાંજ મધુકર આશ્ચર્યમાં લીન બની ગયો !

પ્રકરણ ૧૦મું. . .

કાળી છે પણ કામણ ગારી !

“જગત કહે છે પ્રભુ દુનીયા થકી છે દૂર આકાશે,
અરે ના ! ના ! જગતમાં તે રહીને ન્યાય આપે છે !
પ્રપંચી ધુર્ત લોકોના કુકર્મોની થતાં વૃદ્ધિ,
અદલ ઇન્સાફને કાંટે બધા અન્યાય માપે છે !
અધમ કૃત્યો છુપે છે ચાર પળ અંતે પ્રકાશથી,
પ્રભુ તેવા કુટિલ જનની પ્રપંચી દેહ કાપે છે !

ધુકરે જેવી તે સુવર્ણમાળા જેઈ તેવોજ તે આશ્ચર્ય
પામ્યો અને તેણે ત્યાંથી બીજા અંડમાં મેતા-
પસિંગની પત્નિ કાળી સુનેલી હતી ત્યાં જઈ
તેના વાસામાં એક હાત મારી અને બોલ્યો, “ઓ
દુષ્ટા ! બોલ ! બોલ ! આ સુવર્ણમાળા તમોને
ક્યાંથી પ્રાપ્ત થઈ હતી આવું કિંમતી રત્ન તમારા નિર્ધનની પાસે
ક્યાંથી આવ્યું !”

“અમોએ એ સુવર્ણમાળાની કિંમત જટલાજ પૈસા આપી
એક પ્રવાસી પાસે તે ખરીદી લીધી હતી. ”

“કાળી ! કાળી ! તમારા ઢોંગની હવે અવંચી આવી છે, તમારા
પ્રપંચો પરાકાષ્ટાએ પહોંચ્યા છે. અને તમારા મૃત્યુનો ઘોષ જુઓ
આકાશથી ગર્જના કરી રહ્યો છે, ત્યારે આ પાપ છુપાવવાનો હવે

વધારે અચલ કરવો નકમો છે. બોલ ! અધમ સ્ત્રી ! આ સુવર્ણ માળા ક્યાંથી આવી ! કોણે આપી ?” એમ બોલતાની સાથેજ તેણે એક લાત કાળીને એવા જોરથી મારી કે તે જમીન પર ઢળી પડી, પાછી ઉઠવાની ચેષ્ટા કરે છે ત્યાં ઉપરથી બીજી લાત મારી. મધુકરના પ્રહારથી બચતીત થઈ તે અધમ અમળા કંપવા લાગી અને તેણે હાથ જોડી કહ્યું, “ઓ ભાઈ ! આમા અમારો જરાપણ દોષ નથી. આ સુવર્ણ માળા તો મારા પુત્ર માધુસિંગના મિત્ર રામસિંગેજ અમોને આપી છે. તે સિવાય અમો એ સંબંધી બીજી કોઈપણ વાત જાણતા નથી તે તમારી હોય તો તમો ખુશીથી પાછી લઈ જાઓ પણ કૃપા કરી અમોને મારશો નહિ-મારો પ્રાણ લેશો નહિ !”

“રામસિંગે તમોને આપી ! પણ તેણે તે ક્યાંથી અને કેવી રીતે મેળવી !” મધુકરે સંકોધ પૂછ્યું

“ભાઈ ! આજથી દશવર્ષ ઉપર અમારી આજ ધર્મશાળામાં તમારા જેવોજ એક વર્ધમાનપુરનો શ્રીમંત મુસાફર આવ્યો હતો, તે ગવાહિરનો વ્યાપારી હતો તેજ દિવસે રામસિંગે રાત્રીએ તે વ્યાપારીનું ખૂન કરી તેનો બધો દ્રવ્ય સંચય પોને લૂટી લીધો. માત્ર અમારી ધર્મશાળામાં આ ખૂન થયું માટે તે છુપાવવા તેણે અમોને આ સુવર્ણ માળાની ભેટ આપી. ભાઈ ! ધ્રુવરના સમ ખાઈને કહું છું કે એમાં અમો એ સિવાય બીજું કશું પણ જાણતા નથી !”

“કાળી ! રામસિંગ અને માધુસિંગ એ બંને કોણ છે ?”

“રામસિંગ એ પ્રખ્યાત ધર્મજ્ઞો નામચીન લુટારો છે, તેના બાહુમાં અપાર બળ અને શક્તિ છે, તથા આખી સૃષ્ટિને ધ્રુમવવાતું તેનામાં સામર્થ્ય છે અને મારો પુત્ર માધુસિંગ એ તેનો મિત્ર છે. તેઓ

ખંન્ને મળી લુટનો ધધો ચલાવે છે. તેમણે આજપર્યન્ત ધણું જ દય્ય મેળવ્યું છે અને હજી મેળવતા જાય છે । ”

“ કાલી ! કાલી ! હવે એ ખંન્ને નરાધમોનું આવી બન્યું છે. તારો પુત્ર માધુસિંગ પણ હવે આ સૃષ્ટિનો થોડાજ સમયનો મહેમાન છે. કાળી ! તેમણે આજપર્યન્ત અનેક પાપો કર્યા હશે પણ હવે તે છુપાવવા છુપે એમ નથી, હું તેઓનો કાળાછું તેમનો જીવ લેવાજ અહીં આવ્યો છું. ”

“ ભાઈ ! પણ એમાં માધુસિંગનો શું દોષ છે, તે તો રામસિંગ ના લોભાવ્યાથીજ આ કાર્યમાં પડ્યો છે એટલે ખરો ગુન્હેગાર તો રામસિંગજ છે, તેનોજ જીવ લેવો ઉચિત છે. ભાઈ ! એ રામસિંગેજ આજ પર્યન્ત અનેક લાલચો આપી દગા ફટકા કરી અમને આ ખરાબ માર્ગે ઉતાર્યા છે તેમાં અમારો જરા પણ વાંક નથી ! ”

“ બસ કર ! બસ કર ! કાળી ! આ અધમ વચનોનો ઉચ્ચાર કરી મારા કાનને અપવિત્ર બનાવ નહિ, ચાલ ! બતાવ મને તમોએ વર્ધમાનપુરના વેપારીનું ખૂન કર્યા પછી તેનું શબ ક્યાં નાંખ્યું છે, તેનું શું કાધું છે ! ”

“ તેનું મૃતક શબ આ પાછળની ઓરડીમાંજ દાટવામાં આવ્યું છે અને તેની પાસેની બીજી ઓરડીમાં બીજા પણ જે જે માણસોના અહીં ખૂન થયા છે તેમના પણ મૃતક શબો પડેલાં છે ચાલો તમેને તે સઘળા બતાવી આપું ! ” કાળી આટલો ઉત્તર આપતાં આપતાં મધુકરને તે ઓરડામાં લઇ ગઇ. મધુકરે તરતજ પાસેનો બીજો ઓરડો પણ ઉઘાડ્યો અને જોયું તો જણાયું કે તેમાં અસંખ્ય મુડદાઓનો ઢગલો વાળવામાં આવ્યો હતો અને તે સઘળા સડી જઈ તેમાંથી ભયંકર પ્રકારની દુર્ગંધ ત્યાં ફેલાવા પામી હતી. મધુકરે તે ઓરડો

બધું કરી દીધો અને જે ઝોરડામાં વર્ષમાનપુરના વેપારીને દાટવામાં આવ્યો હતો. તે ઝોરડામાં આવી તેણે ખોદવા માંડ્યું. કાળી પાસે દીવો કરાવી મંગાવ્યો અને મધુકર ત્યાં ખોદવા લાગ્યો. ખોદતાં ખોદતાં એજ જગ્યાએથી એ વેપારીની લાસ નીકળી આવી. મધુકરે તેને ઓળખી. ઓળખતાંજ તેના મોઢામાંથી એકદમ ઉદ્ગારો નીકળ્યા,

“જરૂર આ ખુનનો બદલો કરીને ખુન હું વાળુ !
 પ્રજ્ઞળી પડ એ શયતાનના સીતમો મટાવી દઉં !
 ભયંકર જાળ આ આશા તણી પથરાઈ તે ચીરી,
 જુલમ—અગાર એ જલ્લાદના જલ્દી હડાવી દઉં !
 પિતાના ખુનનો બદલો ખુનીનું લોહી પી જઈને.
 ભવે આ વાળવા આજે ફરી પાછી પ્રતિજ્ઞા લઉં !”

તેણે તે શબને બહાર કાઢ્યું અને બહાર જઈને કાળી પાસેજ તેના લાકડાં માગી તેને અગ્નિ સંસ્કાર આપ્યો. ક્ષણ પ્રજ્ઞળીને રાખ બની ગયા પછી મધુકર પાછો અંદર આવ્યો અને પોતાની બેગ ઉઘાડી કાગળકાઢી તેમાં કાંઈક લખવા લાગ્યો. પરંતુ એટલામાં તેની ઉપર ઉપરથી અળતા લાકડાઓ અને ભારવટીયાઓ તુટી પડ્યા. મધુકરે જોયું કે કાળી એ મકાનને આગ લગાડી દીધી છે. તે તરતજ અચળ કરી ત્યાંથી બહાર નીકળી આવ્યો. બહાર કાળી અને સુધા ઉભાં હતાં તેણે કાળીને એક તમાચો એવા જોરથી માર્યો કે તે જમીન પર ગમડી પડી. ત્યાં એક મોટું વડનું વૃક્ષ હતું. મધુકરે કાળીને તે વૃક્ષ સાથે એવા તો જોરથી બાંધી કે તે મરણુ વેળાના ચિત્કાર કરવા લાગી. મધુકરે તેની કશી પણ દરકાર કરી નહિ. તે સુધાને લઈ ત્યાંથી પ્રયાણ કરી ગયો. મધુકર વિચારવા લાગ્યો કે મોહનરાયના ગૃહેથી જે કોટ

મેં ભૂલથી પહેરી લીધો તે પુરુષ અવશ્ય માધુસિંગજી હોવો જોઈએ. અને જો તે માધુસિંગ હોય તો તેની સાથે જ નરેન્દ્ર નામ ધારી માણુસ છે તે જાણીતો ધુર્ત અગ્રણી રામસિંગ હોવો જોઈએ અને તેઓએજ મોહનરાવને પુરેપુરો પાયમાલ કરી તેની મીલકત પચાવી પાડવાનો ધરાદો રાખેલો હોવો જોઈએ, જો મારું આ અનુમાન ખરું હોય તો પછી મધુલતા અને સુહાસીનીનું હરણ કરનાર પણ એજ અધમ પુરુષો હોવા જોઈએ અને તેમણે મોહનરાવની સઘળી મિલકત પચાવી પાડવા માટેજ આ પ્રમાણે તેના બધા વારસદારોનું ખૂન કરવાનો વિચાર કર્યો હોવો જોઈએ એમાં શંકા નથી. આ પ્રમાણે જો જાગીરદારના બધા વારસદારો પતિ જાય તો પછી નરેન્દ્રને નામે રામસિંગે મોહનરાવના સઘળી મિલકત તેના વારસદાર ભવિષ્ય તરીકે પચાવી પાડવાનો તાગડો રચ્યો છે, એમાં કશો સંદેહ નથી અને નરેન્દ્ર તથા ગંગાધર એ રામસિંગ તથા માધુજી છે એમાં એ લેશમાત્ર શંકા નથી. વળી જો ભોંયરામાં હું સપડાયો હતો તે ભોંયર પણ રામસિંગનું ગુપ્ત ગૃહ અવશ્ય હોવું જોઈએ. તથા મધુલતા અને સુહાસીની પણ એજ ભોંયરામાં બંદિવાન હોવાં જોઈએ. અહો ! ઇશ્વરનો કેટલો અપાર ઉપકાર ! જો મારા હસ્તથી આ ભૂલ ન થવા પામી હોત તો આ પ્રકારે મારાથી સઘળી તપાસ કદાપિ પણ થઈ શકી હોત નહિ ! ખરું છે કે

“ મનુષ્યો તો નિમિત્ત ભૂતમાત્ર છે સંસાર-અરણ્યમાં,
અજબ કિસ્સારનો આ સૃષ્ટિ એ સઘળો તમારો છે.
ખિઝાવી છે ભઠ્ઠી બાજી અહીં આ સોગટાં સાથે,
મનુષ્યો સોગટાં ને કાળ એ પ્રભુનોજ પાસો છે.

દુખો-દર્દો, શ્રીમંતાઇ, નીચનતા છાંદગી, મૃત્યુ,
 • મૃત્યુના સોગટાં માટે વિસામો એજ ખાસો છે !”

મધુકર આગળ વધ્યો અને થોડેક દૂર જતાં એક મોટા સુંદર
 મહાલય પાસે આવી પહોંચ્યો. તેણે ક્રમાડ ખખડાવ્યા ! તેની સાથેજ
 એક વૃદ્ધ ડોસો બહાર આવ્યો, તેને ઉદ્દેશીને મધુકરે કહ્યું. “ વિજય-
 રાવ ! મારી જોડે મારા એક પરમ વિશ્વાસુ મિત્રની સુધા નામની
 અવિવાહિતા કન્યા છે. હું તેને આપને ત્યાં મુકી જઈ છું. કૃપા કરી
 તેનું યોગ્ય પ્રકારે લાલનપાલન કરજો અને તેને માટે જે ખર્ચ થાય
 તે મારી પાસે મંગાવી લેજો. વળી હાલમાં તો મારી પણ પ્રકૃતિ
 બહુ અસ્વસ્થ છે માટે મને પણ અહીંજ કોઈ જગ્યાએ સુતાનાં ગોઠવણ
 કરી આપી જરા ડોકટરને બોલાવી લાવો ! ”

વિજયરાવે એક ઓરડો ઉઘાડી આપી ત્યાં મધુકરને બિછાતું
 પાથરી આપ્યું અને સુધાને પોતાની વૃદ્ધ દાસી તિલોતમાની પાસે
 મોકલાવી આપી. એક નોકરને ડોકટરને તેડવા મોકલ્યો. મધુકરને વાંસા
 પર બળતા લાકડા પડવાથી સખ્ત ઇજા થઇ હતી અને ત્યાં વધુ થઇ
 ત્યાંથી પુષ્કળ રૂધિર વહી જતું હતું. ડોકટરે આવીને યોગ્ય ઉપચારો
 ચાલુ કર્યા છતાં પણ તેના પ્રકૃતિ તો અસ્વસ્થજ થતી ગઇ અને ધીમે
 ધીમે સનિવાતના ચિન્હો જણાવા લાગ્યા. વાસુની અસર પ્રકટ થઈ
 અને મધુકરની પ્રકૃતિ ઘણીજ જમડીપડી, ખરેખર.

“ જગતનો છે નિયમ સાધુ પિઝા ખમ્મે ઘણી પોતે,
 કસાઈને કુશળ તેના દુખો ધૃષ્ટિર નીવારે છે.
 સતિ અમળા દુધાના તપ્ત અંસુડા સદા સારે,
 અને વેશ્યા વિલાસોમાં વધુ વૈભવ વધારે છે.

મંદુરાં આમ્રફળ આપે સુધામય વૃક્ષ રહ્યાળું,
કુહાડીથી કૃતદ્રી આ જનો તેને વિદારે બે.
પશુ નિર્દોષ કલરવથી બધું ઉપવન ગળવીદે,
જુઓ તેને શીકારી લોહના લઘ આણુ મારે છે.”

પ્રકરણ ૧૧ મું

ચુકતા પૈસા ! બાકી શા માટે !!

હનરાવના ઘરમાં નરેન્દ્રે લગભગ આનંદમાં એક માસ પૂર્ણ કર્યો હવે તેને ત્યાંથી પોતાના બીજા કામો સંભાળવા જવાની જરૂર જણાઇ એટલે તેણે વિજયરાવ પાસે પોતાને બહારગામ જવાનું છે એમ જણાવી રાજ મેળવી અને તરતજ ત્યાંથી શ્રીગંજ તરફ રવાના થયો. મેતાપસિંગની ધર્મશાળા જે ગામમાં હતી તે ગામ શ્રીગંજ ના મેજ ઓળખાતું હતું. નરેન્દ્ર એટલે રામસિંગ જેમ અને તેમ ઉતાવળે પગલે એ ધર્મશાળા તરફ ગયો પણ તે જઈને જુએ છે તો આખી ધર્મશાળા અંજિમાં બળીને બરમ થઇ ગયેલી હતી. પ્રખર તાપને કારણે આસપાસના ઝાડ તથા પાન પણ તેની જવાળામાં બકાઇ મરણ પામ્યા હતા. — જીવન શુન્ય થઇ ગયા હતા પણ ત્યાં રાખનો જે વિપુલ

હમણો પડેલો હતો તે પરથી રામસિંગે અનુમાન કર્યું કે એ ધર્મશાળા ચોડાજ દિવસો ઉપર બાળાને ભરમ બનેલી હોવી જોઈએ અને હતું પણ તેમજ, આજે ફક્ત ત્રણ દિવસ પરજ એ ધર્મશાળા બાળા જવાનો બતાવ બન્યો હતો, જે આપણે આગલા પ્રકરણમાં અવલોક્યું છે. આમ પોતાનું જીવન મથક બાળાને ખાખ થઈ જવાથી રામસિંગને અપાર દીલગિરી થઈ અને તે એ શોકથી અશ્રુઓ ગાળતોજ પાછો ફર્યો. હમણું તેણે પોતાના કપડા પણ બદલી નાંખ્યા હતા, જેથી તેને નરેન્દ્ર તરીકે અથવા કામરૂઝ જાતિના ગ્રહસ્થ તરીકે પણ કોઈ ઓળખી શકે એમ નહોતું. તેણે પગમાં જીંડી અને સફેદ સુરવાળ પહેરી હતી અંદર એક બદન અને ઉપર સુંદર કોટ ચઢાવ્યો હતો અને માથે સાદી કાળી ટોપી મૂકી હતી એટલે તેનો દેખાવ એક પંખખી પહેલવાન જેવો જણાતો હતો. રામસિંગ પાછો ફરી પોતાને માર્ગે જતો હતો પણ તે ત્યાંથી પ્રયાણ કરે તે પહેલાંજ તેને પોતાના નામની યુમ પડતી સંબંધાર્થ તે તરત ચોંક્યો અને જ્યાંથી એ શબ્દ આવતો હતો તે તરફ ગયો. ત્યાં જઈને જૂએ છે તો એક વડના વિશાળ વૃક્ષ સાથે કાળાને બાંધેલી હતી, તેની આંખો અજબિના ત્રેહકાતી હતી, શરીર કુચ્છતું હતું અને માથે ચક્રર આવતા હતા. તેને જોતાંજ રામસિંગે પૂછ્યું “કાલી ! સુધા ક્યાં છે મેતાપ ક્યાં છે, અને તને આમ બાંધી કાણે ! આ ધર્મ-શાળા કાણે બાળા મૂકી !”

“રામસિંગ ! સુધા જીવતી છે કે મરી ગઈ તેનો પ્રશ્ન બાળે પણ મેતાપ તો ગયો પ્રશ્નને ધેર ! મારા ઘરની આમ દુર્દશા થઈ અને મને આ બંદિવાસ ભોગવવો પડ્યો, તારે પાપે ! ચંડાળ ! અંધમ ! તારે પાપે મારા ઘરની ખાખભાલી થઈ છે બેહાલી થઈ છે, અને અમે અમારા જીવ બોચાલે, રામસિંગ !”

“ અધમ તુજપાપને પંથે અમે અધામની ચાલ્યા,
પરોવી પ્રાણ મેં તેમાં જીવનથી હાથ ધોયા છે...
પીડા આ પાપની બ્હેરી નસીબને નર્કમાં દોરી,
સ્વહસ્તે દેહમાં ખંજર લગાવી પ્રાણ ખોયા છે.
સગ્ન તેની બુઝો ! યમદંડ આ આકાશથી આવે,
સ્વજનના ગાત્ર તરફડતાં, નજરથી આજ જોયાં છે ! ”

“ કાલી ! જન્મ આજો પાપમાંને પાપમાંજ વિતાડી શું તે મારાજ
પૈસાથી સુખવૈભવ ભોગવ્યો નથી ! આ નિર્ધન ઝુપડીમાં પશુતે મારા
પ્રભાવથી ભાત ભાતના ભોજન ઉડાવ્યા નથી અને આજ જ્યારે તારા
ભાગ્યથી તું દુઃખમાં આવી પડી છે ત્યારે દોષ મારો કહેજે !

“ બધાને કર્મની શિક્ષા મળે જેને ગુન્હો જેવો,
મળી શિક્ષા તને તેમાં કહું શો દોષ મારો છે ?
ન રાખી સાચ્યેતી ધુર્તની વિદ્યા ન જાણ્યાથી,
પડેજે સંકટો તેમાં ગુન્હો સધ્યો તમારો છે !

પણ બોલ ! સુધા જીવતી છે તોને ક્યાં છે, તેને કાણુ લઈ ગયું
છે અને શા માટે તેને લઈ જવામાં આવી છે ! ”

“ રામસિંગ ! જેણે આ મકાનના માલિકને જીવ લીધો છે
તેણેજ આ મકાનને પણ નાશ કર્યો છે અને તેજ
સુધાને પણ ઉંચકી ગયો છે પરંતુ તેને ક્યાં લઈ જવામાં આવી છે
અથવા ક્યાં સતાડી છે તેની તો મને ખબર નથી. ” આ શબ્દો
સાંભળતાંજ રામસિંગે પીઠ ફેરવી ચાલવા માંડ્યું. અને કાળીને તેવીજ
દશામાં રાખી મૂકી. રામસિંગને ચાલ્યો જતો જોઈ તે વૃદ્ધને અપાર દુઃખ
થયું અને તેણે ખુબ પાડી, “ઓ ચંડાળ ! અધમ ! મને આ બદ્ધિ-
સમાધી છૂટી તો કર ! જો, જરા જો ! આ દોરડાના બંધનથી મારા

શરીરે લોહી નીકળ્યું છે, આજ ત્રણ દિવસથી હું ઉપવાસી છું અને તેથી મધ્યુની અણીપર છું. મારા હસ્તનું-મારા ધરનું અનેક વેળાએ ખાધ જનાર એ રામસિંગ! દયાકર! દયાકર! અને મને અહિંથી મુક્ત કરે!”

રામસિંગે આ જવાબની જરાપણ પરવા કરી નહિ અને તરતજ ત્યાંથી પોતાને માર્ગે પડ્યો.

સધ્યાકાળનો અવસર હતો. જ્યાં ત્યાં વૃક્ષોપર પક્ષીઓના ટોળે ટોળાં ઉડા ઉડ કરતા હતા. પાસેથી રામભદ્રા નક્તિના નિર્મળ શાંત પ્રવાહ વહેતો હતો. આકાશ નિર્મળ અને શાંત હતું, થડો પવન આવતો હતો. બગવાન સૂર્યનારાયણ સંસાર સમસ્તના પિશાચ કર્મથી જાણે શરમાતા અસ્તાચળ ઉપર છુપાઈ ગયા હતા. પ્રકૃતિદેવીની અનુપમતાનો ત્યાં સાક્ષાત્કાર થતો હતો, એવા અપૂર્વ અવસરે સુધાની શોધ કરતો રામસિંગ ત્યાં આવી પહોંચ્યો, દેવયોગે ફરવા નીકળેલી સામેથી સુધાજી આવતી તેની દ્રષ્ટિએ પડા તેવોજ રામસિંગ કુદ્યો અને તેણે તેની ગળથી એવા જોરથી પકડી તેને પછાડી કે તે ત્યાં બેઠાન થઈને દબા પડી. રામસિંગે તેને ઉંચકી લીધી અને ત્યાંથી એકવક્ષ નીચે આવીને બેઠો. અહીં સુધાને શુદ્ધિ આવતાંજ તેણે રામસિંગને પૂછ્યું, “રામસિંગ! મને અહીં શા માટે લાવવામાં આવી છે! અરે! હજી પણ શું તું મારા મુખ સર્વસ્વનું સત્યાનાશ વાળતા ધરાયો નથી મને સર્વ રીતે પાયમાલ કર્યા છતાં શું હજી તારી પિશાચ વૃત્તિ શાંત થઈ નથી! શા માટે મારીજ પાછળ મંડ્યો છે! શું આ આખા જગતમાં હુંજ એક તારી દ્રષ્ટિએ પડું છું, આખો સંસાર તારે માટે સુનો થયો છે કે તું આમ મારોજ પીછો પકડી રહ્યો છે!”

આ સાંભળતાંજ રામસિંગે પોતાના કેટલા ખીસામાંથી એક વિચિત્ર તલ્લવાર ખેંચી કાઢી, તેનો ગોળ વીંટો વાળેલો હતો પણ તેને બહાર કાઢી ઝુકાવતાંજ તે મોટી સમશેર બની જતી હતી. રામસિંગે આ સમશેર બહાર કાઢી સુધાને પછાડી નીચે નાંખી દીધી અને તેના ઉપર તલ્લવાર ઉગામી, સુધા આ જોઈ ગભરાઈ તો ખરી પરંતુ અડગ ધૈર્ય રાખી ઉભી રહી અને બોલી, “રામસિંગ ! બલે ! બલે !” આ તારી, તલ્લવાર ચલાવી મારા કંઠને બેલાશક કાપી નાંખ ! આ દુખી જીંદગીનો અંત લાવ અને આ સંસારના-નહિ નહિ શયતાની નરકાગારના વિકટપંથમાંથી મને એકે ઝપાટે મુક્ત કર એટલી તો દયા કર !” સુધાએ કહ્યું.

“નહિ થાય ! નહિ થાય ! સુધા ! તે નહિ થાય !” રામસિંગે ઉત્તર આપ્યો, “જો આ સમશેરથી પ્રથમ તો જે જીમે તું જગતને મારા દોષો દર્શાવે છે તેનોજ નાશ થશે ! પછી આ તારા હાથ અને પગ કાપી નાંખી મારા કરેલા અપમાનનો બદલો વાળવા અર્થે તારા ધડને અહીંજ રાખી હું ચાલ્યો જમશ. આ જંગલના ભુંડ ડુકડર અને ખીજાં પ્રાણીઓ ચુંથી ચુંથીને તારો જીવ લેશે !” આટલું બોલી રામસિંગે પોતાની તલ્લવાર ઉગામી.

“દયાકર ! દયાકર ! ઓ હરામી ! જરા તો દયાકર ! સ્થેજ તો પ્રભુનો ડર રાખ ! આ સૃષ્ટિમાં આવીને એકતો સારું કામ કરી લે કે પ્રભુના દરબારમાં તારા આત્માનો તેથી પણ પ્રવેશ થાય, રામસિંગ !

“જમત આ ચાર દહાડાની ખીલેલી શુભ છે અંદા,
તજ તેને પ્રભુના દ્વારમાં હાજર થવાનું છે.
કરી કર્મો કુડાં કાળા હજારોના ગળાં કાપી,
મિતમની વેડવા શિક્ષા જરૂર તારે જવાનું છે.

• વિષમ છે માર્ગ આ સૃષ્ટિ થકી ફિરતારના ધરનો,

• જરી ધનની વખારો લઈ તને ત્યાં પહોંચવાનું છે ! ”

“ નહિ ! કદી નહિ ! આ ધન ! પૈસો ! મેડી અને માળા ! તથા
આ આપણી કાયા પણ અહીંજ રહી આપણે વિદાયગીરી લેવી પડે
છે તો પછી મુજ રકે અમળા પર આટલો ફૂર કેમ થાય છે.

• “ દયા લાવો ! ન સંતાપો ! ન તાવો ! હું દુખી ભવની,

હવે મહા ચતુર્થી આ દેહ જઈ સુખમાં ફરેલી છે.

ગયા છે કષ્ટ સમજાને થઈ પ્રભુની દયા દૃષ્ટિ,

ન સુખ દેખી શકે એ ? દેહ છર્પાથી ભરેલી છે ! ”

રામસિંગ ! શું મારી દેહના હાલ હવાલ કર્યાથીજ તને સંતોષ થશે ! ”

“ સુધા ! સુધા ! મારા પાપને ભર બજારે ગાનારીઓ સુધા !

“ હૃદય આ સખ્ત છે પોલાણું ત્યાં શું દયા માંએ ?

હળા હળ જોરથી આ દેહનું શોષિત ભરેલું છે !

ન માયા ! રનેહ ! કાંઈ છે પ્રિતિ કે પ્યાર હૈયામાં,

ફીરના બુદ્ધમાં પણ વૈરનું વિષ વિસ્તરેલું છે !

અરે ! ત્યાંથી દયાના શુષ્ક ઝરણું તું વહાવે શું ?

નહિ એ થાય ! શુંતુજ શબ્દમાં જાદુ ભરેલું છે !

મોટે સાલ ! ચાલ ! અસહ્ય ચાતના ભોગવવા તૈયાર થા ! મૃત્યુને

મેટવા તૈયાર થા ! મરવા તૈયાર થા !

“ જરી આ ખૂનની બૂખી પીચડીશ ખુન હું તારું !

થશે ત્યારે પ્રદુષિત તે પરમ સંતોષથી નક્કી.

હવે ના શોક કર ગરહન ઝુકાવી દે ! ઝુકાવી દે !

ફેરે છે માં કરે ! તુજ કર્મ ! ને તુજ દોષથી નક્કી ! ”

સુધાને આ શબ્દો સાંભળી ખાતરી થઈ કે હવે કોઈ પણ પ્રકારે પોતાની મુક્તિ થવી અશક્યજ છે ત્યારે તેણે પોતાનું શીર રામસિંગની આગળ ઝુકાવી દીધું અને કહ્યું, “ચાલ ! ચાલ ! ત્યારે હવે ઓ જલ્લાહ ! તારી સમશેર ચલાવી આ દુખીની દેહનો અત લાવ.

“ઝુકાવી બેધડક ગરદન બદન પર માર તલવારો !

કરી ખુન પાપની પ્યાલી ભલે પુરી ભરી લેજે.

સિતમ, જુલ્મો, ખૂનો, ચોરી કરી આ જીંદગી બાળી,
અને આજે ખુશીથી દેહ અમળાની હરી લેજે.

અધમ ! આ શસ્ત્ર છે શયતાનના સંધળા સંબંધીઓ,

હજી બાકી રહ્યાં પાપો ખમિત બાપુ ! કરી લેજે !”

આ શબ્દો રામસિંગને કાને પડતાંજ તેની આંખમાંથી બે અશ્રુઓના દીપાં નીકળી તે સુધાના માથા પર પડ્યાં ! પાપાણુ હૃદયમાંથી આ દ્રવેલું અમૃત જોવા ત્યાં કોઈજ નહોતું. રામસિંગે તલવાર નખાવી દીધી અને કહ્યું; “સુધા ! સુધા ! જો જીવનની આશા હોય તો હું ત્યાં લઈ જઈ છું ત્યાં આવી તે ગૃહસ્થને કહેજે કે મને આજ પર્યન્ત નિખિલ બાપુએ આનંદ પૂર્વક રાખી છે અને મને કોઈપણ પ્રકારના કંટો પડવા દીધા નથી પણ જો ચાદ રાખી લે ! આથી એક પણ શબ્દ ઉલટો કહ્યો તો હું ત્યાં ત્યાંજ તારો જીવ લઈશ ! વારં સુધા ! હવે તું ક્યાં છે ! તને મેં રાખેલી ઝુંપડીમાંથી અત્રે કોણુ લઈ આવ્યું છે ?”

“રામસિંગ ! તેની તો મને કશી ખબર નથી પણ હાલ હું ત્યાં સુખીની દશામાં રહું છું તે ગૃહસ્થનું નામ વિજયરાવ છે, અને તેઓ શ્રીમંજી જવાના માર્ગે પરજ જે વિશાળ અરણ્ય આવેલું છે ત્યાં પોતાના બંગલામાં રહે છે !”

“હીક, અ પછે એ વિજયરાવને ત્યાંજ જવાનું છે !” રામસિંગે ઉત્તર આપ્યો એજ રામસિંગ તથા સુધા આગળ પોતાને પંથે પડ્યા, રામસિંગ સુધાને એક મોટા મહાલયમાં લઇ ગયો અને ત્યાં વિજયરાવના મુનીમ પાસે સુધાને આગળથી જીખતી રાખ્યા પ્રમાણે કબુલત કરાવી પાછો જે માર્ગ પરથી તેને લઇ ગયો હતો તેજ માર્ગ પર આણી તેને મૂકી દીધી અને કહ્યું, “સુધા ! જા અંધાર થતા આવ્યું છે મારે હવે સત્વર ચાલી જા !” સુધા ચાલી ગઈ ! રામસિંગની આંખ તેની પાછળ લાગી રહી. અહા ! ગઈ ! સુધા ગઈ ! રામસિંગની આંખમાંથી એ અશ્રુઓ ટપકી પડ્યાં, તેણે સ્વગતજ કહ્યું, “અહો સ્નેહ ! સ્નેહ ! તું રડાવ્યા વિના નથીજ રહેતો !”

“જીમર પાપાણુને પોલાણું તેમાં રંધીર નાંખો,
ખનાવો આંખ પત્થરની છતાં સ્નેહ તો રડાવે છે.
તપેલા લોહ સ્થંભો દેહ આ કામળ છતાં બેને
અહાહા ! સ્નેહ અગ્નિને શરીર સાથે જડાવે છે !”

રામસિંગ જાણે પાપાણુની પ્રતિમા ખની ત્યાંજ ઉભો રહી રહે. એટલામાં એક સિસોટીનો અવાજ સંભળાયો. રામસિંગ હંમેશાં પોતે પોતાના એ સેવકોને સાથે લઇનેજ નીકળતો હતો અને જ્યારે જ્યારે પોલીસના અધીકારીઓ રામસિંગને પકડવાના પ્રયત્નો કરતા ત્યારે ત્યારે તેઓ અચાનક તેને એ પોલીસોના કર્મની ખબર આપતા હતા. સુધા ઉપર તકવારથી જે અત્યાચાર કરવા રામસિંગ તૈયાર થયો હતો તે એક ગુપ્ત પોલીસ દ્વેતે બેયું હતું અને તેથીજ તેઓ રામસિંગને પકડવા માટે પુરતા સૈનિકો લઇ ત્યાં ધસી આવ્યા હતા, આ સિદ્ધિ સાં-

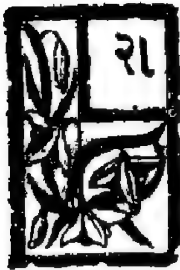

જાળતાંજ રામસિંગ નાડો પશુ તે અદ્રશ્ય થય તે પહેલાંજ પોલીસના હાથમાં પકડાઈ ગયો !

અત્રે તે એક ગુન્હેગાર તરીકેજ પકડાયો હતો, તેને પકડનારા પોલીસ દ્વેતો પશુ તે જાણીતો લુટારો રામસિંગજ છે એમ જાણતા નહતા.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

ખુની નાડો !

મદેવને પકડીને તરતજ તેને બંદીખાનામાં પુરવામાં આવ્યો; અને તેના ઉપર સખ્ત ચોકી પહેરો પશુ નિયત થઈ ગયો. તેને હવે કોઈ પશુ પ્રકારે છુટવાની આશા સરખીએ રહી નહોતી, પરંતુ આવા વિષમ પ્રસંગે ધૈર્યહિન થવાની તેની પ્રકૃતિજ નહોતી. તેની ખાસે આ વખતે પૈસાની સારી રકમ હતી. તેમાંથી કાંઈક દારપાળને આપી કોઈ પશુ રીતે તેની પ્રિતી પ્રાપ્ત કરવાનો રામસિંગનો વિચાર થયો, તેણે પોતાના જ્વજૂહના કમાડ ખખડાવ્યા અને તેસાથેજ તે બારણા ઉધડી ગયા. રામસિંગે જ્વજૂહને વિચરિત કરતા કહ્યું, “ બાઈ ! હું એક ખુનના ગુન્હા માટે પકડાએલો માણસ છું, પૈસેટકે બરપુરછું પશુ દૈવવશાત મારાથી એક ખુન થયું છે અને હવે તેના અંજમમાં મને ફાંસીનીજ સજા થાય એ પશુ નક્કી છે તો કૃપાકરીને આજ ગામને પાદરે આવેલા બધા બંગલામાં મારો એક મિત્ર રહે છે, જો તેને આપ બોલાવી લાવો તો આપની મોટી કૃપા થાય ! ” આ શબ્દો સાંભળતાંજ

દારૂપાળ પોતાની પુઠ ફેરવતો હતો પરંતુ તરતજ રામસિંગે તેના હાથમાં હાથાર ફેપીઆની એક થેલી ચૂકી દીધી કે તેજ ક્ષણે જોલરના હૃદયમાં દયાની ભરતી આવી ગઈ અને તેણે કહ્યું, “અહો ભાઈ ! જગત આ પ્રભુનો પરિવાર છે તેમાં આજે તમારા ઉપર તો કાલે મારા ઉપર કબૂત આવી પડશેજ, એમાં કાંઈ સંશય નથી તો પછી આપણે પરસ્પર શા માટે મદદ ન કરવી વાર ?”

જગત આજે બધો પરિવાર ધમિર તાત સહુનો છે,
નકામો કલેશ કરવાનું પછી ફેલો શું પ્રયોજન છે.
ધડીની દેહને દુનીઆ દીધી પ્રભુએ અનાયાસે,
અરે આ સૃષ્ટિ તે મહાકાળનું સઘળું જોજન છે.”

એમ કહી તેણે મુખપર મંદહાસ્ય ફરકાવ્યું અને તરત ચાલતો ચર્ચો રામસિંગને પલ્લુ તેની ધનસૌણુપતા પર તિરસ્કાર છુટ્યો અને સૌ સ્વમત કહેવા લાગ્યો, “અહો ! પૈસાની આસંસારમાં ખરેખર બે-લિહારીજ છે.

“ જુઓ જગના જુલમગારો જીવન જોખમ જમાવીને,
જડાયે જંજીરોથી તે રૂપૈયા રોકડા માટે !
શિયલ નીજ વેચતી અખળા ધરી નિજ લાજને નેવે,
અધમ વ્યાપારથી દેહ બ્રષ્ટ કરતી દોકડા માટે !
પિતાના પુણ્ય મસ્તિકને કટારીથી ઉડાવી કબૂત,
થયો પાખંડનો વિસ્તાર ધનના ચોકડા માટે !”
અરે ! પૈસો જુઓ જગમાં બધે કણુઓ જમાવે છે,
પ્રભુ પણુ દ્રવ્યને માટે શરીર પોતે નમાવે છે !”

આ શબ્દો હજી તેના મુખમાંથી પૂર્ણ થયા ન હોતા એટલામાં તેણે જે ગૃહસ્થને બોલાવવાની દારૂપાળને સૂચના કરી હતી તેજ ગૃહસ્થ આવી

ને રામસિંગની આગળ ઉભો રહ્યો, તેને જોતાંજ રામસિંગ તેને વળીગી થડ્યો અને કહ્યું “અહો મિત્ર નથુસિંગ ! આવ આવ ! ભલે આવ્યો તારીજ હું વાટ જોતો ક્યારથી આ આંખોને તાણી રહ્યો છું, મિત્ર ! હું સંકટમાં છું અને ક્ષયકર ગુન્હા માટે અહીં બંદીવાન છું, માટે કોઈ પણ રીતે મારી અહીંથી મુક્તિ કર ! મુક્તિ કર !”

“ રામસિંગ ! એ શીરીતે બનો આગલે ખારણે તો સખત પહેરો છે અને તેની ઉપર પણ મુખ્ય પોલીસ અધિકારીઓની સ્વયં પોતાનીજ દેખરેખ રહે છે !”

“ હા, તે ખરું છે પણ જો આ કારાગૃહની ઉપર લોખંડની સળાવાની જાળીએ અને ત્યાંથી એક લોખંડનો પાતળો તાર શરૂ થઈ તે છેક સામે દેખાતાં વૃક્ષો સુધી જાય છે. જો કોઈ પણ પ્રકારે એ જાળી ઉખેડી નાંખવામાં આવેતો એ તાર ઉપરથી જઈ શકાય અને ત્યાંથી પેલા વૃક્ષઉપર પહોંચી જઈશ તો પછી મને અહીંથી મુક્ત થવામાં કોઈ પણ પ્રકારનો વાંધો નથી !”

“ પરંતુ પાંચળ દિવાલની નીચેજ મોટી ખાલીએ જો કદાચિત એ તાર તૂટી ગઈ તો તારો સર્વ નાશજ થશે અને નાહક બે દહાડા વહેલુંજ મરણ આવશે, વળી એ લોખંડની જાળી પણ ધણી મજબુત અને અમંકર છે તે તૂટશે પણ શી રીતે? એના કરતા એક બીજો રસ્તો છે !”

“ તે કયો ? જો માર્ગ સારો હોય તો તેને અનુસરવામાં એ મને કોઈ પણ પ્રકારનો વાંધો નથી. હું ખુશીથી તેનો સ્વિકાર કરીશ, મારે તો ગમે તે પ્રકારે અહીંથી મુક્તિજ મેળવવી છે, કારણ કે

“ હુબેલા માનવી નિજ હસ્તમાં તરણું ગૃહી પોતે,
મહાસાગર બધો તરવા હૃદયમાં ચાંચના રાખે.

- ગરજ એ ચીજ છે થેલી હમરોને નચાવે છે,
“ વચન વિપથી ભરેલા ચતુના ગરજ બધાં સાંખે ! ”

“ દારપાળને તે વિપુલ ધન આપી તારા પક્ષમાં લીધેજ છે એટલે હવે અહીંથી છટકી જઈ આગળ આવતા ચોખ્ખાદારોના ખુન કરી અહીંથી ન્હાસી જવું વધારે યોગ્ય થઈ પડશે ! ”

- “ નાથુ! તારી વાત ઠીક છે, પરંતુ જો એમાં કદાચ મરબડ થઈ તો આપણો દાવ નિષ્ફળ જશે અને ઉગ્રતા વધારે દુઃખના ભાગી બનીશું. તેના કરતા મેં શોધેલો માર્ગ ભયંકર છે છતાં નિર્ભય છે માટે તું મને તે પ્રકારે આ જાણી તોડવાના ઝોઝોર મને મોકલાવી આપ ! ”

રામસિંગના આ વચન સાંભળી નયુસિંગ ધેર ગયો અને તેણે જાણી તોડવાના સૂત્રો તરતજ રામસિંગને મોકલાવી આપ્યા. રામસિંગના હાથમાં સૂત્રો આવતાંજ તેણે પોતાના ધોતીપાનો એક ચીરો ફાડી તે સાથે લોખંડનો એક આંકડો બાંધ્યો અને તે એવી રીતે ફેંક્યો કે બરાબર જાણીમાં જઈ પડ્યો અને ત્યાં અટકી બેઠો. તેવોજ રામસિંગ તેને ઝાલીને જાણી ઉપર ચઢી ગયો તથા ધીમે ધીમે જાણીના સધળા સળીયાઓ તોડી નાંખી બહાર લટકતી એક ખુલ્લી તારને બાંધી પડ્યો, પરંતુ દુર્ભાગ્યે તે અર્ધેક મથો હસે એટલે તાર તૂટી ગયો અને રામસિંગ ખાહીના પાણીમાં પડી ગયો. તેણે ધૂટવા અપાર પ્રયત્નો કર્યા પણ શોક ! મહા શોક ! તેના શરીર ઉપર પાણી ફરી વળ્યું અને બેશુદ્ધ બની તે પાણીમાં ધસડાવા લાગ્યો. ત્યાંથી ધસડાતો ધસડાતો તે ધણે દૂર ચાલી ગયો અને અંતે તેના દુઃખનો અંત આવ્યો. ત્યાં એક માછલા પકડવા માટે જાળ રાખી હતી તેને આધારે તે અટકી રહ્યો, માછીઓએ આવીને તે જાળ બહાર કાઢી જોઈ તો તેમાંથી આ ભવ્ય પુરુષ બહાર નિકળ્યો. માછીઓએ

તેને શુદ્ધ આશુવાના યોગ્ય ઉપચારો કર્યા અને પછી જરાવાર વિશ્રાંતિ લેવા દીધો. અર્ધો પ્રહર જતાંજ તેનામાં જાગૃતી આવી “અને તેણે આંખો ઉઘાડી. તે જૂએ છે તો પોતે એક રંગ ઝુંપડીમાં પડેલો હતો તેના મનમાં આ બધી ઘટના જાણે ચિત્રપટ પ્રમાણે બની ગઈ હતી. તેણે આંખો ઉઘાડતાંજ પોતાની ખાસે બેઠેલા એક ગૃહસ્થને કહ્યું,

“ભાઈ! આ કોનું ઘર છે, તમો કોણ છો, અને હું અંશી રીતે આવ્યો.”

“અમો માછલાં પકડનારા છીએ, તમો અમારી જાળમાં આવે જવાંથી અમે તમને અહીં લઈ આવ્યા હતા. હવે તમોને જો આરાધ્યો હોય તો બેસાશક તમારે ઘેર જાઓ!” તે સુત્ર માછીએ ઉત્તર આપ્યો.

“તમારું નામ અને ગામનું ઠેકાણું?” રામસિંગે પૂછ્યું.

“મારું નામ ખુશાલ છે અને આ ગામ શ્રીગંજ કહેવાય છે!”

“ઠાક, હું મારે ઘેર જતાંજ તમોને તમારા ઈનામના પૈસા મોકલે આપીશ, તમોએ મારું જીવન બચાવી મારાપર જે મોટો ઉપકાર કર્યો છે તે માટે ખરેખર હું તમારો આભારી છું.”

આટલો ઉત્તર આપી રામસિંગ ત્યાંથી તરત પોતાને માર્ગે ચાલ્યો ગયો તે સિંધોજ શ્રીગંજ વિજયરાવ રોકેને ત્યાં ગયો અને હજાર રૂપિયાનું રકમ ગણી લઈ દિનાજપુરને માર્ગે પડ્યો તેણે પોતાના પૈસા સુક લઈ લીધા. રામસિંગનો સિદ્ધાંતજ એ હતો કે “સુકતા પૈસા, ખાસ શામાટે?”

વાંચક! અત્રે તારે જાણવાની જરૂર છે કે વિજયરાવ રામસિંગનું નિખીલખાણુના નામેજ ઓળખતો હતો અને સુધાના પાશ્વરપોષ માટે વિજયરાવ રામસિંગને દર વર્ષે હજાર રૂપિયા આપતો હતો

એમાં એવી શરત હતી કે સુધાને કોઈપણ પ્રકારનું દુઃખ ન પડે એ વાત રામસિંગે સંભાળવાની હતી. આ શરત રામસિંગ પાળે છે કે નહિ તે જોવા વિજયરાવના મુનીએ સુધાના મોઢેથીજ એ બાબતની ખાતરી થયા સિવાય પૈસા આપવા ના પાડી હતી, તેથીજ રામસિંગ શ્રીગંજના પાદરેથી સુધાને ઉપાડી લઈ ગયો હતો અને તેની પાસે પોતાને બરાબર સુખ પૂર્વક રાખી છે એ પ્રમાણે ખોટાંજ અભિવ્યક્તોનો ઉચ્ચાર કરાવ્યો હતો. રામસિંગની સુધાને મારવાની જરાએ મચ્છાજ નહોતી. માત્ર તેણે તો સુધા પાસે આ ખોટા વચનોનો ઉચ્ચાર કરાવવાજ તેને તકમારનો ભય બતાવ્યો હતો. પરંતુ તે પોલિસ દુતોના જોવામાં આવ્યાથી રામસિંગને બંદિવાન થવું પડ્યું અને તત્પશ્ચાત તે નાયુસિંગની સ્હાણતાથી કેવી રીતે મુક્ત થયો તે આપણે જોઈએ. તેણે એકદમ દિનાજ પુરને માર્ગે પ્રયાણ કર્યું મધુકર પક્ષ તે સમયે એજ શ્રીગંજમાં વિજયરાવને ત્યાં હતો પણ તેની પ્રકૃતિ અસ્વસ્થ હોવાથી તે ગૃહની બહાર નીકળતોજ નહોતો અને તેથીજ રામસિંગ સુધા પાસે વિજયરાવના મુનીમની આગળ ખોટી કબુલત કરાવવામાં હાવી ગયો હતો.

પ્રકરણ ૧૩મું.

કાપીજ નાંખ ! બીજી વાત નહિ !

“અધર્મિના અધર્મ કામો પ્રભુ અંતે નિવારી દે,
દુષ્ટીના દુઃખ દહતોને જગતમાં દેહ પારે છે.
હણી અન્યાયને જુદોએ ચિરી જલ્લાહની છાતી,
વિષમ વેળા મઠી બહારે વિપદ સધળી વિદારે છે.”

કરી નિજ ધર્મની રક્ષા અધમતા દંબને તોડી, .
સકળ સંસારમાં શાંતી પ્રભુ પોતે પ્રસારે છે !”

મસિંગ શ્રીમંજી છુટ્યો તેવોજ એકદમ જ્યાં પોતાની ગુપ્ત ગુહા હતી ત્યાંજ ગયો અને ત્યાં જતાંને વાર તેણે એક લોથરામાં પેસી એક, ઓરડીનું દાર ઉઘાડ્યું. એ બારણું ઉઘાડતાંજ તેમાંથી એક સુસ્વરૂપ તરુણ સ્ત્રી બહાર આવી અને તે રામસિંગ આગળ સહાસ્યવદને ઉભી રહી, રામસિંગ પોતે પણ તે ઓરડામાં પેઠો અને માણું ઓરડાનું દાર બંધ કરી દીધું. અંદર અંધકારનો એટલો બધો વિસ્તાર હતો કે પરસ્પર એક બીજાના મુખનું પણ અવલોકન કરી શકાતું નહોતું. રામસિંગે પોતાની યાસેનું ચોર શ્વાસ કાઢીને ત્યાં મૂક્યું અને પોતે તે સ્ત્રીની સામે બેસી ગયો. એ સ્ત્રીનું નામાભિધાન તરંગીણી હતું. રામસિંગે તેને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “તરંગિણી ! હવે મારી આખર આવી છે, કારાવાસના ભયંકર કષ્ટો વેઠી વેઠી મારી દેહ જર્જર બની છે અને શરીર પણ બાણે મરણનેજ હવે ધ્રુષ્ટ છે, તો હજી પણ હું સુખ આનંદમાં મારું અત્રીય જીવન ગાળું એમ તારી ધ્રુષ્ટા છે કે આ પ્રમાણેજ આયુષ્ય પૂર્ણ થાય એવું તું યાચે છે !

“ઢીલાં ગાત્રો થયાં શ્રમ દેહને મારી પીડા આપે,
કરી ધંધા જરાના ધાકથી અંતે દુઃખો છુટું !
ન શક્તિ લેજી ઉરમાં ને મરણ સામું ધસી આવે,
વધી ક્ષાણતા તથા હું પાપથી પુષ્કળ ધવાયો છું.”

• “નાથ ! આપના દુઃખોનો નાશ કરવો એ મારો પરમ ધર્મ છે. હું તમારી દાસી છું, તમે કુકર્મી છો, ચોર છો પણ મારા તો સ્વામી-શીરતાજ અને સૌભાગ્યના દિવાકર છો.

“ ખુની છો, છો લુટારા ચોર કે પાપી મમે તેવા,

તમારા ચર્ચુની તોએ ભવો ભવની હું દાસી છું !

હૃદય આધાર મારા તાજ છો મુજ શુષ્ક હૈયા ના,

મૃદુ વચ્ચે તમારા પ્રેમની હું તો ઉપાસી છું.

ન જોતી દેહ, કર્મો, જ્ઞાન કે પૈસો ખીણું કાંઈ,

નિરાંતર આપની સેવા મળે તેની હું પ્યાસી છું ! ”

પરંતુ નાથ ! આપ મારી પાસે એવું ભયંકર કામ કરાવો છો કે જેની સ્મૃતિ થતાંજ આ દેહ કંપે છે, તે કાર્ય કરતાં હાથ ચરચરે છે અને મસ્તિકે અધારાં આવે છે.

“ લાડવી લાડ પાળી પ્રેમથી નિજ દ્રવ્યથી પોષી,

હવે તેનું રૂધીર મારે પીવાનું પાપ સેવું શું !

પિતા જેના મધુર અંકે વિતાડ્યું બાળપણ તેને,

મરણુ આપે ! અરે ચંડાલની તેનેજ કેવું શું ! ”

નરાધી અન્ય આશા પ્રેમ દિલથી ખુશ વરસાવ્યો ”

મધુર પય પાથ તે જનને હબાહળ હાથ ! દેવુ શું ! ”

માટે તે સિવાય આપ ખીણું મને કોઈ પણ કાર્ય બતાવો, હું આનંદથી તેનો સત્કાર કરીશ અને આપના દુઃખો જરૂર દૂર કરીશજ ! ”

“ તરંગિણી ! તે પ્રમાણે મારું દુઃખ કેવી રીતે દૂર થશે ? પરાયા ઘરમાં શું કેહી રીતે મારી સત્તા માલશે ખરી ! શું કોઈ પોતાની મિલકતનો ઉપભોગ બીજાને કરવા દેશે એમ તને લાગે છે,

હશેકો મૂર્ખ જે નીજ સંપત્તિ સઘળી હું ટાવી દે,
બીખારી થૈ પછી પોને રહે આયુષ્ય ધારીને • •
કરી શ્રમ દ્રવ્ય ને ધનધાન્યના કાઠાર સીંચ્યા તે,
થતું સુખ કોઇને સઘળા પ્રભુતાએ વિદારીને !”

“ પરંતુ મારા પિતા વિજયરાવને મારા સિવાય બીજા કાંઈ સંતાનો
એ નથી. તેમ બીજો પણ કાંઈ પરિવાર નથી એટલે તેમની મિલકત સઘળી
અંતે તો મનેજ પ્રાપ્ત થવાની છે. તો પછી આપણે હમણાંજ પિતાના
આશ્રયે જઈ એ તો તે કશું ખોટું નથી અને તેઓ તમારો તિરસ્કાર પણ
કરવાના નથી પછી એટલી બધી ઉતાવળ કરવાનું શું કારણ છે ? પિતાજી
વયે વૃદ્ધ તો થએલાજ છે અને તેઓ ધણું નો ખેચાર વર્ષ હવે આ
જગતમાં માળશે તેમના મરણ પછી એ લક્ષ્મી તો તમારીજ છે ને !”

વિનાશ્રમ, પાપ કે કબ્જે મળે તે સંપત્તિ માટે,
નકામો પ્રાણ લઈ હસતો ન શોણિતથી મિંગવા દો !
ઉતાવળ વર્ષ બેત્રણની કરી સહુ જાંઘળી સાટે !
પિતા હત્યારી પુત્રી હું ન બાગ્યે એ લખાવા દો !”

“ તરંગીણી !

જગતમાં પુણ્ય પાપોએ ભયંકર શબ્દ આ બંને !
અધમ જનને અધમતાથી બચાવાને કરેલા છે.
ખુદા અદલાહતણા એવા વિષમ ધર્મો અને પથો,
અયુષના દ્રવ્ય હરવા ધુર્ત જનથી વિસ્તરેલા છે,
ન કાંઈ નર્ક કે મુકિત શરીરમાં પ્રાણ એતન જે.
દીપક એ નાશ પામ્યો કે મનુષ્યો સૌ મરેલાં છે !”

માટે પાપ પુણ્યની ભાવના છેડી દઈ મારી આસાને માન આપ !
જા ! આજને આજ જા, અને તારા પિતાનું પુન કર કે નથી

આજેજ તેમની મિલકતની સઘળી સત્તા મારાજ હાથમાં આવે અને હું મારી ઇચ્છા પ્રમાણેજ તે સઘળી મિલકતનો ઉપયોગ કરી હું તરંગિણી ! તારા પિતાને બસ કાપીજ નાખ ! બીજી વાત નહિ ! ”

“ નાથ ! પૈસાને માટે મારાથી મારા પિતાનું કદાપિ પણ ખુન થવાનું નથી. આપે એટલા માટે મને કેદ કરી છે. મારું—સંસાર સુખ હરણ કરી લીધું છે અને મારી જીંદગી ધૂળ કાઢી છે. છતાં હજી પણ હું મારા પિતાનું ખુન કરવા કદાપિ પણ તૈયાર નહિજ થાઉં ! ”

“ તરંગિણી ! એનું પરિણામ બચંકર આવશે. તારા પિતા તને મરણ પામેલીજ સમજે છે. તારી પુત્રી પણ તારી પાસે નથી અને જો તું નહિજ માનશે તો હું મારે હાથેજ તારા પિતાનું ખુન કરીશ અને મારા મનોરથની સિદ્ધિ કરીશ ! ”

“ તો એ સઘળા દ્રવ્યના ઉપયોગથી હું દરજ રહીશ ! ”

“ આતું પરિણામ તારું મોત છે ! ”

“ જગતમાં બધાને અંતે એજ દહાડો છે ! ”

“ પણ તારો અંત દુખમાં ને દુખમાંજ આવશે ! ”

“ પૂર્વજન્મના કર્મથી દુઃખો ભોગવવાં એ પણ એક જાતનો દહાડો છે ! ”

“ ઠીક, તો હવે યાદ રાખ ! ચાંડાલની હું તારા પિતાનુંજ નહિ પણ તારી પુત્રીનું પણ ખુન કરીશ ત્યારેજ મારા આત્માને શાંતી થશે.

“ ચલાવી શેરની સમશેર આ જગ સર્વ સહારી,
સમા તારાં બધાં પણ એકમાં સંહારવાનો હું,
હૃદયમાં વૈરની જવાળા બંજીરી આગ પૈસાની,
બન્યો હું દ્રવ્યની લેલાઈને માટે દિવાનો હું ! ”

એમ કહી રામસિંગ ચાલી ગયો. તરંગીણી એકલી પડી, ત્યાંતેના મનમાં અનેક વિચારો આવવા લાગ્યા. પતિનું વચન છે કે “પિતાનું પુનઃકરવું ? એ શી રીતે બની શકે ! એક તરફથી પિતાના પુનરુત્થાન કામ તે પણ અધર્મ છે અને બીજી તરફથી પતિની આજ્ઞાનો અનાદર તે પણ પાપ છે તો હવે મારે શી ગતિ કરવી !”

“ પિતાનો પ્રેમ તોડીને પતિ વચને જીવન આપી, કરી મહાપાપને આ દેહ ભરવી પાપથી મારે ! નથી કાયા સદાની આ જીવન છે ચાર દિન માટે, કલકિત નામના મારી કરું શું વ્યર્થ સંસારે ! ”

“ બસ બસ ! ગમે તે થાય, પ્રાણ જાય છતાં પણ પિતાનું પુનરુત્થાન નહિજ કરવું. ” એવો નિશ્ચય કરી તરતજ તરંગીણી સુધ્ધ ગઈ.

તરંગીણી એ વિજયરાવની પુત્રી હતી. અને નિખીલ બાપુ સાથે પરણી હતી. નિખીલ બાપુને નામે આપણો પ્રખ્યાત લૂટારો રામસિંગજી જોળખાતો હતો. વિજયરાવની પુત્રી તરંગીણીના વિવાહ નિખીલબાપુ નામક એક સંસ્કારી યુવાન સાથે થયા હતા. તે યુવક દિનાજપુરથી ધણે દૂર આવેલાં વર્ધમાનપુર નામક ગામમાં રહેતો હતો. નિખીલબાપુના પિતાનું નામ બિહારી હતું અને માતાનું નામ વિલાસવતી હતું પરંતુ દુર્ભાગ્યે બિહારી અને વિલાસવતી એકજ દહાડે કાલેરાના રોગથી મરણ શરણ થયા હતા અને તે દિવસથી નિખીલબાપુ વર્ધમાનપુરના અનાચાલકમાં રહેતો હતો. વિજયરાવની પુત્રી સાથે નિખીલના વિવાહ ધણીજ નાની વયમાં થયા હતા, તે વખતે નિખીલની વય માત્ર ચાર વર્ષની હતી, ત્યાર પછી નિખીલના પિતા અને વિજયરાવ વચ્ચે એવું વિષમ વૈર અંધાઈ ગયું કે તેઓએ એકમેકનું મુખપણ જોયું નહિ. અંતે જ્યારે નિખીલ

છીંગીણી વિદ્યા સંપન્ન થયો ત્યારે તેણે વિજયરાય પાસે તરંગીણીની
ચના કરી. નિખીલનો પત્ર આવેલો જોઈ વિજયરાવને પણ આનંદ
થો, તેમણે પોતાનો વિચાર ફેરવ્યો અને નિખીલને તરંગીણી આપ-
ની કબુલાત આપી તે પ્રમાણે નિખીલથી-તરંગીણીના લગ્ન થઈ
યા હતા અને તેને એક પુત્રી થઈ હતી. તરંગીણી સિવાય વિજય-
રાવને બીજું એક પણ સતાન નહોતું એટલે વિજયરાવની બંધી
હકત નિખીલનેજ પ્રાપ્ત થવાની હતી, પરંતુ વિજયરાવ મરણ પામે
ટલો સમય પણ નિખીલ યોગી થકતો નહોતો અને તેણે તરંગીણીને
તાના પિતાને ત્યાં જઈ તેને ભોજનમાં વિષ આપવાની આજ્ઞા કરી
તી. તરંગીણીએ તે માન્ય નહિ અને તેથીજ નિખીલ-રામસિંગે તેને
દિવાસ આપ્યો હતો. રામસિંગે ફરી એકવાર તેને પોતાના પિતાનો
શ કરવા જણાવ્યું, પણ આપણે ઉપર જોયું કે તેણે પુનઃ નાજ
રે અને તેથી રામસિંગ તેને છોડીને ત્યાંથી રવાના થઈ ગયો.
ગિણી જીવતી છે એમ ફકત રામસિંગજ જાણતો હતો બાકી
જયરાવ આદિ બધાને તો તરંગીણી મૃત્યુ પામી એમજ માહિતી
તી. રામસિંગ ત્યાંથી સિધોજ મોહનરાવને ત્યાં નરેન્દ્ર તરીકે રવાના થઈ
યો. રામસિંગ એ નિખીલને નામેજ વિજયરાવને ત્યાં ઓળખાતો હતો,
જયરાવ સિવાય બધાં તેને રામસિંગ છુટારા તરીકેજ ઓળખતા હતા.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

લેહ ભાંગ્યો !

અધુરો છે ઘરો તેમાં બધે જેટલું વધુ રહે,

ભરાયો કે પછી પાણી વહીને બહાર તે જાસે !

ખરે છે પાપની એવી દશા સંસાર માં અંતે, .
વધુ પાપો થયા કે દંભના સહુ ભેદ સમજાશે !

મધુકર વિજયરાવને ત્યાં અસ્વસ્થ પદ્મિથી પડેલો હતો. પણ સુધા તેની એટલી બધી દરકાર રાખતી હતી કે તેવી ઉત્તમ સારવાર એક શિક્ષિત પરિવારી-કાર્યી પણ થઈ શકે એમ નહોતું. આવી ઉત્તમ સંભાળથી અદ્ય સમયમાં તેની પ્રકૃતિ સ્વસ્થ થઈ ગઈ અને તે ત્યાંથી એકદમ મોહનરાવને ત્યાં દિનાળપુર આવી પહોંચ્યો. ત્યાં માધુસિંગ અને રામસિંગ બંને નરેન્દ્ર અને ગંગાધરને નામે આનંદ કરી રહ્યા હતા. મધુકરે આવતાં જ મોહનરાવ શેઠને પોતાની સાથે અગાસીના મેડામાં બોલાવ્યા અને તેમને એક જગ્યાએ શાંત રીતે બેસાડ્યા, પછી ધીમે રહીને તેમને કહ્યું, “મોહનરાવ ! તમારે ત્યાં આજે આટલો બધો ઉત્સવ શાને લીધે થાય છે વાર ?”

“મધુકર ! મારે ત્યાં મારા સાળાની લીલા કરીને, પુત્રી છે તેના પણ માતા પિતા કોઈ નથી, વારસવાલીઓ પણ નથી એટલે તેને મેં મારી દત્તક પુત્રી કરી લીધી છે. ગઈ કાલે જ એ દત્તક વિધાનની ક્રિયા સંપૂર્ણ થઈ ગઈ છે અને આવતી કાલે મારા ભત્રીજા નરેન્દ્ર જોડે એ લીલાના લગ્ન થનાર છે તેથી જ મેં આ બધો ઉત્સવ કરાવ્યો છે. જો કે હું મોટામોટા સંકટોમાં, દુખોમાં દબાએતો છું છતાં મારા એકનાએક ભત્રીજાના અને દત્તકપુત્રીના જ લગ્ન હોવાથી ગમેતો પ્રકારે પણ મારે આનંદ કરવો જ એવો મેં નિશ્ચય કર્યો છે.”

“શેઠ ! આપ નરેન્દ્રના લગ્ન કરો અથવા તેને સઘળી તમારી સંપત્તિ તમો આપી દો તેમાં મારો કરો પણ વધો નથી પરંતુ આપ નરેન્દ્રને સારી રીતે ઓળખો છો ખરા ?” મધુકરે પ્રશ્ન કર્યો.

“શ્રા માટે નહિ, એ મારા બધું વિશ્વમોહનરાયનો પુત્ર થાય છે. હું તેને બરાબર ઓળખું છું. કેમ વારં, આનો વિચિત્ર પ્રશ્ન કરવાનું શું પ્રયોજન હતું ?”

“નરેન્દ્ર એ વિશ્વમોહનનો પુત્ર છે એ વાત ખરી પણ તમોએ તેને તમારી નજરે કદાપી જોયો હતો ! તમો તેને ઓળખાથી પારખી શકો છો કે આ તમારો ભત્રીજો છે !”

“ના, મેં તેને આજ વર્ષનું નજરે જોયો તો નહોતો, તે એકવાર એ વર્ષનો હતો ત્યારે મારે ત્યાં આવ્યો હતો પણ તે સમયે મેં તેની માતાને જે અડકારો આપ્યા હતા, તે પણ મને નરેન્દ્ર પાસેથી મળી ગયા છે, વળી મારી તથા મારા પત્નિની આરસ પ્રતિમા પણ મેં નરેન્દ્ર પાસે મંગાવી હતી તે પણ તેણે મને બરાબર આણી આપી છે, પછી એ નરેન્દ્ર નથી એમ કેમ કહી શકાય !”

“તમો તે સિવાય કાંઈ વધારે સાબીતી આપી શકો છો ?”

“હા, તમારો બાપ એક ધુર્ત છુપી પોલીસનો માણસ છે મારી પત્નિની આરસ પ્રતિમા તેની પાસે હતી. જો અહીં આવેલો નરેન્દ્રએ ખરો નરેન્દ્ર ન હોય તો તમારો બાપ તેને એ પ્રતિમા આપે ખરી ?”

“મોહનરાય ! મારા બાઈનું ખુન થયું છે, મારા બાઈનું ખુન થયું છે એટલું જ નહીં પણ તે સાથે સીમંજની સીમામાં જ બીજાં પણ એ ખુન થયાં છે અને તેમનાં માથાં કાઢ હરામખોર કાપી લઈ ગયો હોય એમ માલમ પડે છે !”

“ ખુન! ખુન! તમારા બાઈનું પણ ખુન! ” આશ્ચર્યથી મોહનરાવે પ્રશ્ન કર્યો.

હા, મારા બાઈનું પણ ખુન થયું છે અને તે ખુન કરનાર તેજ નરેન્દ્ર થઈને તમારા ઘરમાં આવી રહ્યા છે. એ નરેન્દ્ર નથી પણ જાણીતો લુટારો રામસિંગ છે ! ”

“ રામસિંગ લુટારો અને તે મારા ઘરમાં ! ” આશ્ચર્યચકિત મુદ્રાએ મોહનરાવે પૂછ્યું અને તેઓ બયથી થરથર કંપતા હોતે ઉભા થઈ ગયા. “ મધુકર ! મધુકર ! તમે આ શું કહો છો ! અહો ! મારા પર ઇશ્વરનો કેવો અપકાર થયો છે ! ”

“ ના ઉપકાર થયો છે, જે હું હમણાંજ ન આવી પહોંચ્યો હોત તો શું થાત ! તમારી પુત્રી લીલાના લગ્ન એ બદમાસ ધુર્જનેડે થઈ જાત અને પછી તમારે તેને આ છાંદ્મી પર્યન્ત ગમે તે રીતે પણ પાળવોજ પડત !

“ મધુકર ! મધુકર ! હું ધારું છું તમારી કાષ્ઠ ભૂલ થાય છે જે અમારો નરેન્દ્ર એ ખરોખરો નરેન્દ્ર નજ હોત તો પછી તેનામાં જે અત્યારે નમ્રતા અને વિનય છે, જે સ્વરૂપ અને સૌન્દર્ય છે તે ક્યાંથી આવત, લુટારાઓમાં વિનય સંભવતો નથી. ? ”

“ મોહનરાવ ! અને રામસિંગ લુટારો ક્યાં કુળવાન પુરુષ નથી તે મોટા જગીરદારનો પુત્ર છે એક સમયે પરાપકારી અને ધૈર્યશીલ પુરુષ તો એના જેવો ત્રીજો બાળ્યેજ હતો. પણ એક વેળા તેના પિતાના દોષથી નામદાર સરકાર તરફથી તેની જગીર લઈ લેવામાં આવી હતી અને ત્યારથી તેણે આવો દુર્દેવી ધંધો શોધી કાઢ્યો છે ! ”

• “ મધુકર ! જો હવે એમજ હોય તો શો ઉપાય કરવો ? એને ધર છોડી જવા કહી શું તો તો તે જશે નહિ અને મોટો ઉપાતજ મચાવશે એમાં શંકા નથી. એ ધુતને અહીંથી કાઢવો--નસાડવો શી રીતે ? ”

“ પોલીસની મદદથી ! ”

• “ અને જો તેમાંથી પણ છટકી ગયો તો પછી એ મારા ઘરનું સલાનાશાળ વાળી નાંખશે ! ”

“ એ બાબતનો ડર રાખવો નકામો છે. ”

“ વાર, તમે એ રામસિંગ લુટારોજ છે એ સંબંધી ખીજ કશી માહિતી જણાવો છો ? ”

“ હા જુઓ ! તેનો મિત્ર આ ગંગાધર તે પણ ગંગાધર નથી પરંતુ રામસિંગનો મિત્ર માધુસિંગજ છે. આ તેના હસ્તકના પત્રો જુઓ ! શું હજી પણ આપને એની સાબીતી મળવી બાકી છે ! ”

“ પણ એ પત્રો તમેએ મેળવ્યા ક્યાંથી, શી રીતે મેળવ્યા ! ”

“ જુઓ ! જે દિવસે હું તમારે ત્યાં બોજન કરવા આવ્યો હતો તે દિવસે મેં સહુથી જલદી બોજન કરી અહીંથી પ્રયાણ કર્યું હતું પણ ઉતાવળમાં મેં મારે બહારે માધુસિંગનો કોટ પહેરી લીધો હતો અને તે કોટના ખીસ્સામાંથી જ મને આ પત્રો મળ્યા ! ”

“ ત્યારે હવે શો ઉપાય ! ”

“ પોલિસ તૈયાર છે ગમજાતો નહિ ! ”

પ્રકરણ ૧૫મું.

નરેન્દ્ર લીલા !

કાશમાં શાંતતા પથરાયેલી હતી. વિશ્વમાં વસંત રતુની સત્તા હમણાંજ પ્રગટેલી હતી. ચંદ્ર ગજો જગતના સ્ત્રી સૌંદર્ય સાથે હરિદ્વાદ કરવાજ પોતાની સધળી શક્તિ ખરચી રહ્યો હતો. નવપલ્લવિત વૃક્ષ લતાઓ પવનના વેગથી ડાલી રહી હતી. નરેન્દ્ર અને લીલા આ

મંગલ સમયે ખંન્ને અગાશીમાં ભ્રમીને આનંદ વિનોદ કરી રહ્યા હતા. આવતી કાલે તો નરેન્દ્ર લીલાના લગ્ન થવાના હતા પરંતુ છતાં આજે નરેન્દ્રના મુખ ઉપર વિશાદની છાંયા પ્રસરી રહી હતી, તે જોઈ તેને લીલાએ કહ્યું, “ નરેન્દ્ર ! આવતી કાલે તો આપણા લગ્ન થવાના છે પછી આજે તારા મુખપર આમ ઉદાસીનતા કેમ માલમ પડે છે ? ”

“ લીલા ! મને આ સંસારનો તિરસ્કાર આવ્યો છે તેથી ! ” નરેન્દ્ર ઉત્તર આપ્યો.

“ શા માટે વારં, એવું તે શું થયું છે કે તને એકદમ આવેલો વૈરાગ્ય ઉપજી આવ્યો ? ”

“ લીલા ! મને તારા વર્તન વિશેજ શંકા આવે છે ! ”

“ મારા વર્તન વિશે શંકા ! મારા વર્તનમાં આશંકા કરી શકાય એવું કયું કામ મેં કરેલું છે જોથી તને મારા વર્તનપરજ શંકા આવે છે ! ”

“ શું તું મને ખરા પ્રેમથી વ્હાલે છે ? ”

“ ત્યારે તને શું લાગે છે ? ”

“ કે મારી દેહ પર આશ્રિત રાખી માત્ર સંસારમુખ ભોગવવા પુરતોજ તને મારા પર પ્રેમ છે ? ”

“ નરેન્દ્ર ! આજે આવા વિચિત્ર સવાલ કેમ કરે છે । ”

“ કારણ કે તારું ભાગ્યજ વિચિત્ર છે ! તું મને ઓળખે છે । ”

“ તને નહિ ઓળખું ? નરેન્દ્ર ! તને નહિ ઓળખું ! આ તું શું કહે છે ? તું મોહનરાવ શેઠનો ભત્રિજો નરેન્દ્ર છે ! ”

“ ના ! ના ! એા બોળી ! લીલા ! મને માફ કર વ્હાલી ! માફ કર ! હું નરેન્દ્ર નથી ! તારો ભવ બગાડતાં જરા વિચાર કર ! ”

“ ઠીક, તો તેમ; તું ગમે તે હોય પરંતુ મેં તો તને મારો પતિજ ગણ્યો છે, તો પછી મારે તો તું પુણ્ય છે, વંદનીય છે. પછી મારે તું કોણ છે એની શામાટે પિણ રાખવી વાર ?

“ કુકર્મી કે અધમપાપી નહારો હે ગમ તેવો,
સતિને તો પતિ તોયે સકળ બવનો કિનારો છે,
સ્ત્રીના સંતાપ પાપો ને હરી આનંદ ભરનારો,
બલી ભામાતણો અતે પતિ એ સ્વર્ગ દારો છે.
દુરાચારી, લુલો, રોગી, અપંગી, આંધળો તો એ
અબળ અબળા તણી દેહનો પતિ ઉધ્ધાર નારો છે.
અખિલ સંસાર સાગરમાં બચકર મૌહ મઝોથી,
સતિના સત્યને અતે પતિ એ તારનારો છે
ન હો ધન સંપતિ લક્ષ્મી નહો કિર્તિ અને બુદ્ધિ,
છતાં શુભલક્ષ્મીને તો પતિ એ પ્રાણ પ્યારો છે.

મહન-નિજ દેહના ખોટા વિચારોથી શિયલધનને,
 હું ટે ત્યાં હાલ થઈ પતિએ સતિ સંભાળનારો છે !”

“ પણ એમધાર કે તારો પતિ જાણીતો હુટારો રામસિંગ જેઓજ
 હોય, અરે કદાચ રામસિંગ પોતેજ તારો પતિ હોયતો શું ! તેની સાથે
 લગ્ન કરવા પણ તું તૈયાર થાય ખરી !”

“ શા માટે નહીં ! નરેન્દ્ર મારું વચન એકછે, મારો પ્રેમ એકને
 માટેછે તો પછી તારાપરથી જડેલો પ્રેમ પાછો લઇ લેવાની શું મારી
 શક્તિ છે ! અરે ! મારા શિયલ ધનનું પણ મેં તમોને દાન કર્યું છે,
 એટલે હવે તો આવી શંકાઓ રાખવી સર્વ નકામીજ ?”

“ ખ્યારી લીલા ! લીલા ! ત્યારેતો આ ખરેખરજ તને કહુંકું કે
 હું નરેન્દ્રનથી ! મોહનરાવનો ભત્રીજો નથી પણ જાણીતો હુટારો રામસિંગ
 તેજ આ પોતે તારી આગળ ઉભો છે !”

આ સખ્દો સાંભળતાંજ લીલા એ શુધ થઇ જમીન પર ઢળી
 પડી. તેને એવો પ્રખળ આઘાત થયો કે તેને એકદમ મૂર્ચ્છા
 આવી ગઇ, નરેન્દ્ર-રામસિંગ ઉડ્યો અને તેણે લાલીને પોતાના હાથોમાં
 ઈંચકી લઈ પલ્લગપર સુવાડી તથા પાસેના કપાટમાંથી
 ગુલાબજળ કાઢીને તે તેના મુખપર છાંટી તેને શુદ્ધિમાં આણવા
 પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. એટલામાં ઓરડાનું બારણું ખખડ્યું.
 બારણું ઉઘાડુંજ હતું તે ખોટી નાંખી મધુકર અંદર દાખલ થયો
 અને તેણે જઈ રામસિંગનો હાથ પકડ્યો. તેનો હાથ પકડતાંજ રામ
 સિંગ ઉભો થઇ ગયો અને પોતાનો હાથ એવા જોરથી ખેંચ્યો કે
 જો મધુકરને બદલે ત્યાં કોઇ બીજો માણસ હોત તો તે જરૂર ત્યાં
 પડીજ ગત, મધુકરે તેનો હાથ વિશેષ જોરથી પકડી રાખ્યો અને કહ્યું,

“નરેન્દ્ર ! ગભરાવાનું પ્રયોજન નથી, આમ બહાર અગાસીમાં આવો ! ”
 નરેન્દ્રને આમ કહી તે અગાસીમાં ખેંચી ગયો અને ત્યાં પડેલી એક
 ખુરસી પર બેસાડ્યો. સામે પોતે બેઠો અને પછી તેને ઉદ્દેશીને કહ્યું,
 “ નરેન્દ્ર ! તમારા ઉપર પોલીસનું વોરંટ છે અને હું તે બજાવવા
 માટેજ અત્રે આવ્યો છું ! ”

“ શું તમે પોલિસ અફસર છો તમારું નામ ? ”

• “ મારું નામ મધુકર ડિટેક્ટીવ છે ! ”

“ મારા ઉપર શું ગુન્હો છે ”

“ ગુન્હો બહુ થોડો છે ફક્ત એક તોલો ચાંદી ચોરવાનો તમારે
 માથે આરોપ છે ! ”

આ સાંભળી રામસિંગ હસ્યો, તેણે કહ્યું, “ મધુકર ! મધુકર !
 તમે છુપાવો નહિ, મને છેતરો નહિ ! મારા પર ચાંદીચોરવાનો
 ગુન્હો નથી ! મારા પર તેથી પણ ઘણો વધારે મોટો ખુનનો, ધાડનો
 અને લુટફાટનો ગુન્હો છે, હું જાણું છું કે તમે મને ઝાળખી ગયા
 છો. હું નરેન્દ્ર નથી ! હું જાગીરદાર કેસરીસિંહનો પુત્ર રામસિંગ છું.
 અને મારું એ પાપ તમે જાણી ગયા છો ! ”

“ તો હવે મારે તાબે ચાઓ ! વોરંટ બજાવવાની હવે કાંઈ વાર
 નથી, હું આ તમેને કેદ પકડું છું ! ”

“ નહિ ! નહિ ! મધુકર ! દયાકર ! દયાકર ! અરે મારી ખાતર
 નહિ તો આ નિર્દોષબાળા લીલાની ખાતર મારો દોષ ક્ષમા કરો. આ
 બિચારી નિરઅપરાધીના લીલા તે મારા શબ્દોથી મેઢપાસમાં બદલ્યો છે
 અને મારી સાથે લખ કરવા ઇચ્છે છે. અમારા લખતો કાલે થવાના છે
 પણ એ મધુકર ! તે પહેલાંજ મેં લીલાને નહિ તે નિર્દોષ લીલાને તેના
 કૌમારવૃત્તથી ચલિત કરી છે-બધ્ત કરી છે, તો મને પકડતાં-એ

નિર્દોષ કુમારીકાનું શું થશે ! અરે એની કોણ સંભાળ લેશે !”

“ઓહ ! ચંડાળ !” જાણે વીજળી તૂટી પડી હોય તેમ સ્ફોષ મધુકરે કહ્યું, “સઘળાં પાપ કરી ધરાયો નહિ તે અંતે આ પાપ પણ કર્યું !” અરે આ નિર્દોષ બાળાનો ભવ બગાડયો ! મોહનરાવ શેઠનું સત્યાનાશ વળ્યું અને હવે દયા ! લીલાને નામે દયા યાયે છે ? ચાલ ! ચાલ ! તેં તારો દયા માંગવાનો અધિકાર નષ્ટ કર્યો છે.

“ભર્મા છે હાથ શોષિત, મરતકો ચીરી કરી માળા, હવે પાછી દયાની યાચના કરવી નકામી છે. બલી ભોળી ભરી આજ્ઞા થકી આ દિવ્ય બાળાને, ભભાવી ભ્રષ્ટ કીધી પાપની જડ ખુબ જમી છે. ધરે ડર શું મરણનો દુષ્ટ ! ઉરમાં ના ડરો કાંઈ હવે જલ્લાદની શિક્ષા જરૂર આ દેહ સામી છે !”

“ક્ષમા કરો ! મધુકર ! ક્ષમા કરો !

ગમે તેવો ખુની, પાપી, અપર્મિ હાય ગોઝારો ! છતાં તુજ આશ્રયે આવી થયો સેવક તમારો છું. ગણો ના પાપ મારા કર્મ પર દૃષ્ટિ નહિ ફેંકો, અરે ! પાગલ કહો મુજને હવે હું દાસ તારો છું. બૂકો થઈ માફ કર પાછી કરું ના દોષ આવો હું, મરણ ભયથી ડરું આપો જીવન હું યાચનારો છું !”

“નહિ નહિ અપર્મિ ! હઝારોના ખુન કરનાર ઝો પાપી ! તારા-જર હવે દયા કરવી નકામી છે. તારેજ લીધે અનેક ગૃહોના સુખનો નાશ થયો છે. તારેજ લીધે સંસારમાં સીતમનો વરસાદ વરસ્યો છે, તારેજ લીધે અમશ્વિત અત્યાચારો થયા છે. બસ ! બસ ! હવે તારા જીવને એક પળપણ ઠકવા દેવું નકામું છે !” એમ કહી મધુકરે એક

સીટી મારી તે સાથેજ અધુરતા સિપાઇઓએ આવીને રામસિંગને પકડી લીધો પણ હવે રામસિંગ પણ જીવપર આવ્યો હતો તેણે એક લાત એવી મારી કે પોતાને પકડનારનેજ નમીનપર ત્રાંખી દીધા અને તેના હાથમાંની ખિસ્તોલ છીનવી લઇ તેનેજ તેનો કુંદો એવા જોરથી લગાવ્યો કે તે ધરાશામી બની ગયો. રામસિંગે પોતાની ગોળીથી ખત્તી કયારની ખુઝાવી નાંખી હતી. રામસિંગ વચ્ચે તલવાર ફેરવતો હતો અને સિપાઇઓ તેની આસપાસ હતા. એટલામાં રામસિંગ એકદમ ભેંસી ગયો અને તેણે ચાર સિપાઇઓના પગને એવી રીતે ખેંચી પાડ્યા કે તેઓ પડી ગયા. ત્યાંથી નીકળી રામસિંગે પોતાનો કંઠ બદલી નાખી “એ કેદી નાહો! કેદી નાહો!” એમ ખુબો પાડતાં બગલા નીચે દાદરપર ઉતરવા માંડ્યું, એટલામાં એક ખરેખરી મનુષ્ય વ્યક્તિ આગળ દોડતી દેખાઇ, રામસિંગે તેમ તેમ ખુબ મારવા માંડી, “એ કેદી બપ છે! દોડો! દોડો! પકડો! મારો! મરો!”

પ્રકરણ ૧૬મું.

લીલા! ભાગ્યહિન લીલા!

મસિંગ અને માધુસિંગ ન્હાસી ગયા કે તરતજ મોહનરાવે લીલાના ઓરડાનો માર્ગ લીધો લીલાની આંખો અમુઓથી ખરેલી હતી. તેના મસ્તિકમાં ભયંકર વેદના થતી હતી આંખો ત્રેહકાતી હતી અને લાંબાથી તેનો રવર લીધો જાયો હતો. તેના હરીમ

જવર બરાએકો હતો. મોહનરાવે સકોધ ત્યાં જઈ તેને કહ્યું, “લીલા ! કમજખ લીલા ! તમારા ધરનો ત્યાગ કરી સત્વર અહીંથી ધમાલુ કર ! મારાં ધરનો ત્યાગ કર ! દુષ્ટા ! તને ખબર હતી કે એ નરેન્દ્ર નહિ પણ સમસિંગ લુટારો છે છતાં તે તેની જોડે પ્રેમ કરી મારી આગર-કિર્તી અને પૈસા સર્વનો નાશ કરાવ્યો ! અરે મારી આખી મિલકત એ પ્રપંચીના હાથમાં જાય તેનો પણ તને ખ્યાલ ના આવ્યો ! દૂર થા ! ચંડાળ ! મારા ધરથી દૂર થા !

“ જમી મિષ્ટાન્નના ભોજન નિમક ખાધું નહીં મારું, ભૂલી તેને દગો દેતાં મને કંઈ ખ્યાલ ના આવ્યો ! શ્રીમતો, આખરવાળા હિરાને વ્યર્થ તરછોડી. ગ્રહો પાપાણુ હાથે તેં અધમ પાપી તેને ભાવ્યો ! ધુસ્થો ધરમાં લૂટારો, ધુર્ત, દોંગી, દંભને માટે, અરે ! તેને પિછાની તે મને ના ભેદ દરશાવ્યો ! ”

“ કાકાજી ! લાવો લાવો તમારી તલવાર લાવી આ નિર્મોગીણીનો-- કમનસીબ લીલાનો નાશ કરો વિનાશ-કરો ”

“ તમારું અન્ન ખાધને તમેને ડંશ દેનારી, અભાગી દેહ ધરનારી અરેરે ! હુંજ તે નારી ! ધુસ્થો ધરમાં લૂપાધને મને કહી પ્રાણુથી ખારી ! અરે ! તે ધુર્તની યારી સ્વિકારી હુંજ તે નારી ! ન કાયા આ કપાળને ચંપના દુર્દશા મારી, અરેખર ભાગ્યથી હારી અહાહા ! હુંજ તે નારી ! ”

લીલાએ ઉદ્દેગથી એ વચનોનો ઉચ્ચાર કર્યો અને તે શાંત વચને પણ સોજીત હૃદયે નીચે જોઈ રહી. લીલા ! બિચારી લીલા ! તેને ધર્મ

કરતુ ધાડ નહી. રામસિંગે લીલાના કુમારવૃત્તનો ભંગ કર્યો હતો અને પછી જોતેને કહ્યું હતું કે હું રામસિંગ છુટારો છું.” બિચારી અબળા હવે શું કરી શકે ! પોતે ધર્મહીન થઇ છે એ પણ કોઇની આગળ નિવેદી શકાય એમ નહોતું અને રામસિંગને ખુલ્લો પાડી દેતાં પોતાને બીજા પતિ સાથે સંલગ્ન થઇ વ્યભિચાર મહાપાતકને શીરે સ્વિકારવાનો દોષ આવતો હતો એટલે તે પરિણામ ઇશ્વરને સોંપી મૂક વૃત્તિ ધારણ કરીજ રહી હતી. આ વાત ને કોઇને જણાવે એવું પણ શી રીતે બની શકે એમ હતું. એટલે તેણે ઉપર પ્રમાણે ઉત્તર આપી સ્વહસ્તેજ મોહનરાવ પાસે મૃત્યુની યાચના કરી !

“ જોહ લીલા ! ” લીલાનો ઉત્તર સાંભળતાંજ મોહનરાવ ગરજ હક્યા, “ દુષ્ટ ! પાપ કરીને તે પાછાં છુપાવવા માંજે છે અને મારી પાસે પાછી સતી થવા આવી દિચીત્ર માગણી કરે છે ! બસ ! દૂર થા ! ચંડાળ ! તાર વર્તન એક નાટકમાં શોભે એવુંજ છે ! તાર હવે અત્રે કામ નથી, જા ! જા ! દૂર થા ! ”

“ ક્યાં જાઉં ! હવે નિરાધાર-નિરાહાર-ક્યાં જાઉં ! અત્રે આવ્યા પછી પિતાનું પણ મૃત્યુ થયું છે, હવે અને કોણ આશ્રય આપશે ! ક્યાં વિસામો મળશે ! ”

“ જમે તે થાઓ લીલા ! તેની મને હવે જરા પણ પરવા નથી, તાર જમે તે થાઓ ! આશ્રય મળે કે ના મળે તેથી મને કાંઈ કામ નથી માટે ધર ખાલી કર ! તાર અપવિત્ર પગલાં મારા ધરમાંથી દૂર કર ! ”

“ પણ એમાં મારો શો વાંદ ! મેં શું સમસિંગને અહિં ખેલાવી આણ્યો હતો. તે કાંઈ મારી સમનાથી અત્રે આવ્યો હતો ?

તો પછી આપ મારાપર-મુજ ગરીબ અમળાપર શામાટે ગુસ્સો કરો છો !” લીલાએ પ્રાર્થના કરી.

“ લીલા ! તારો શું દોષ ! હજી તું મને તારો દોષ પૂછે છે ? અરે આવે! અગ્નિના ગોળા જેવો સીનમગાર શયતાન મારે ત્યાં આવી છુપાયો હતો. છતાં તે મને એ આવતની ખબર હોવા છતાં પણ મને જાણ ના કરી ! તેની સાથેજ તે પ્રેમ રાખ્યો અને અતે તેનેજ તારો લગ્નમાં હાથ આપવા પણ તૈયાર થઇ, એ શું તારો એછો દોષ છે, તારી થોડી ભૂલ છે ! છતાં હજી તું મને તારો દોષ પૂછે છે ! ”

“ હું નિર્દોષ છું ! નિર્દોષ છું કાકાજી ! શું કહું; આ સધળી ઘટનામાં એક પણ કાર્ય જે મેં મારી અનુમતિથી કરાવ્યું હોય તો હે ઇશ્વર ! તારી અપાર અવકૃપા આ દુર્ભાગીના દેહનો નાશ વિનાશ કરજો ! વજ્ર તૂટી આ કાયાને નામશેષ કરજો, પિતાજી ! ઇશ્વર પ્રિયથે હું કહું છું આમાં મારો જરા પણ દોષ નથી, તમે મને કાંઈ પણ પૂછો નહિ ! ”

“ તને નહિ પૂછું, હવે તને નહિ પૂછું ત્યારે કેને પૂછું ! ”

“ મારા પ્રારબ્ધને પૂછો ! ”

“ એમ, હવે મારા પ્રારબ્ધને પૂછો, તો આજ પર્યન્ત શા માટે પ્રારબ્ધનેજ શરણે ન થઇ ? શા માટે પ્રારબ્ધેજ તારા ઉદરનિર્વાહનો પ્રયત્ન ન કરી આપ્યો ! બોલ ! બોલ ! લીલા ! હજી પણ બોલ આ પાપની મનેજ શામાટે ખબર ન આપી, શામાટે મારાથીજ સઘળું છુપું રાખ્યું !

ઉત્તરમાં લીલાની કામળ આંખોમાંથી અશ્રુના દ્રિપાંચો સરી પડ્યાં, તેનું હૃદય ધોધારી ઉઠ્યું.

- “કહું શું પાપની પોથી લખી કર્મે વિધાતાએ,
 • ભયંકર છે ગુનોહ તો આ હવે શું બોલવું મારે !
 છપાઈ પાપની છાયા કપાળે કાંપ આઝયો ત્યાં,
 પ્રભુ કોપ્યો પછી ફિલ આ કહો ક્યાં બોલવું મારે !
- જમા છે પાપની રકમો ન સોદો પુણ્યનો બાંધ્યો,
 દુખી આ દેહ ને કાંટે અરે શું તોલવું મારે !”
- મોહનરાવ હવે વધારે ધીર ધારી શક્યો નહિ, તેમણે લીલાનો અબોડો ઝાલી તેને પલંગ પરથી નીચે પાડી નાંખી અને પોતાના હાથમાંની નેતરની સોટી હતી તેજ તેને લગાવી દીધી. લીલાનો આકંઠ વધી પડ્યો તેમ મોહનરાવનો કોપ પણ વધ્યો, “જા લીલા ! તારું કાળું કર ! એ અધર્મિ ! તારું સ્થાન મુખ દૂર કર !” મોહનરાવે ફરી કહ્યું

“તજ ધર જા ! કૃપા રાખી ભુલી ઉપકાર સૌ મારાં,
 વધુ કહેવું નથી કાંઈ હવે ચંડાળ ! ચાલીજા !
 ઘણું વેઠ્યું ! ઘણું સાંખ્યું ! હવે હદ યૈ ધણી મોટી,
 તજ આ પંથ તુજ રસ્તે નિચી નજરે નિહાળી જા !”

“હવે ક્યાં જાઉં, મને દત્તક લઈ પાલનપોષનનો આધાર તમોએ રિવકાર્યો, મને તમારીજ પુત્રી બનાવી. હવે જવાનું ક્યાં કહો છો અને જો એમજ કહેવાની ઇચ્છા હતી તો પછી મને દત્તક શા માટે લીધી ? હવે તો દુઃખે પાપે ગમે તે પ્રકારે મારું પોષણ કરો અને કોઈ સુયોગ્ય સ્થળ જોઈ મારા લગ્ન કરી આપો એટલે હું દૂર થઈશિ !”

“લીલા ! મેં તો એમજ ધાર્યું હતું પણ તેજ, તારા કર્મેજ- તારા કૃત્યેજ તારા એ અધિકારનો નાશ કર્યો છે પછી હવે મારી પાસે તું યાચના શાની કરે છે ? જો ! તે મારા ગૃહનું ગૌરવ જાળવે

રાખ્યું હોત તો તારો લગ્ન સંબંધ પણ મેં કરવામાં વાંધો નહિજ રાખ્યો હોત પણ હવે કશું નહિ, હવે તું મારી પુત્રી નથી ! મારી અંગલુતાનથી ! પરંતુ મારી દુશ્મન છે, - મારી વૈરીણી છે ! ”

“ પિતાજી ! આપની એ માન્યતા પણ દોષ યુક્ત છે ! ” લીલાએ ફરી ઉત્તર આપ્યો પણ તે સાથેજ મોહનરાવે સંકોધ તેને એ તમાચા એવા જોરથી લગાવી દીધા કે તે એશુદ્ધ થઈ જમીન પર ઢળી પડી ! તેને પડતી જોઈ મોહનરાવ ગમરાયા ! અહો લીલાનું ‘મરણ’ થશે તો મારું શું થશે ! ” આ વિચાર આવતાંજ તેણે એક નોકરને જીમ મારી અને કહ્યું, “ રામા ! જી વિશ્વાસરાવ ડોક્ટરને બોલાવી લાવ ! ” રામો તરતજ શેઠની આજ્ઞાને સન્માન્ય સમજી આવતો થયો. મોહનરાવને ત્યાં બધા મળી ફક્ત બંગલામાં સાત નોકર હતા, પરંતુ નરેન્દ્ર-રામસિંહે દ્રવ્ય આપી બધાને ફેડ્યા હતા, અને બધાએ મોહનરાવને અનેક પ્રકારે લુટી લીધી હતો. એક રામો ! રામોજી વફાદાર રહ્યો હતો. રામો ડોક્ટરને બોલાવવાને તેને ઘેર ગયો પણ ડોક્ટરના સ્વાખાનાનું આરણ્ય બંધ હતું એટલે તે બહારજ ઉભો રહ્યો, એટલામાં તેના માથા પર આવેલા દાદરપરથી ધડ ધડ ધડ કરતો રક્તનો પ્રવાહ વહી નીકળ્યો. રામો આ જોતાંજ સ્તબ્ધ થઈ નહાસતો હતો, પણ તે પહેલાંજ ચાર પોલિસોએ આવી તેને પકડી લીધો અને કહ્યું, “ ખુન ! ખુન ! ડોક્ટર વિશ્વાસરાવનું ખુન કરનાર ખુની પકડાયો ! ” રામો બચવાત થઈ ગયો !

પ્રકરણ ૧૭ મું.

“આજ ! આજ ! જગીરદાર મોહનરાવની છોકરીનો
ખૂની !”

ધુકર આજે મોહનરાવ જગીરદારના ઝોરડામાં બેસી જગીરદારની પુત્રી મધુલતાના ખુનની બાબતોનો વિચાર કરતો હતો. તેવામાં પોલીસના વસ્ત્રો પહેરેલાં વીસ શસસ્ત્ર માણસો ત્યાં ધસી આવ્યા અને તેમાંથી એક માણસે આગળ આવી મધુકરનો હાથ પકડી તેને ખેંચી નીચે તાંખ્યો અને કહ્યું, “આજ ! આજ ! જગીરદાર મોહનરાવની છોકરીનો ખૂની !” તે સાથેજ ત્યાં ઉભેલા સૈનિકોએ મધુકરને બળપૂર્વક બાંધ્યો અને તેને દાદરની નીચે ઘસડી પાડ્યો. બીજાઓએ તેને ઉંચકી બહાર ઉભેલી ગાડીમાં નાંખ્યો અને તરતજ ગાડી કોઇ અગમ્ય સ્થળે દોડી ગઇ !

પાછક ! એ પોલીસના વસ્ત્રોમાં આવેલો ધુત તે રામસિંગ પોતેજ હતો અને તેણેજ પુનઃ મધુકરને પકડી ચોતાના ગુપ્ત ભોંયરામાં તેને આ રીતે પુનઃ કેદ કર્યો. પરંતુ તે પહેલાં રામસિંગે શું શું કર્યું તે આપણે જોઈશું. આગલા પ્રકરણમાં આપણે જોઈ આવ્યા છીએ કે રામસિંગ “ચોર ! ચોર !” કરતો પોલીસના માણસોને અજાણ રીતે છક્કટ ખવાડી નાસી ગયો હતો અને તેમની આગળ જે માણસ દોડતો હતો તે બીજો કોઇ નહિ પણ માધુસિંગજ હતો. પાછળના ચોર મધુકરના સિપાઇઓ રામસિંગને

બરોસે ટોડ્યાજ કરતા હતા પણ એક જગ્યા ઉપર આવતાં રામસિંગે એક સીટી મારી, તે સાથેજ ટોળા બંધ તેના માણસો ધસી આવ્યા અને તેમને ઘેરી લીધા. માત્ર મહા મહેનતે એક મધુકરજ છૂટી નાઠો હતો પણ અંતે આપણે ઉપર જોયું તેમ તે પણ પકડાયો અને તેને પણ રામસિંગના બંદિવાસમાં પુરાતું પડ્યું, પરંતુ રામસિંગે મોહનરાવના ઘેરે જઈ મધુકરને પકડ્યો તે પહેલાં તે ડોક્ટર વિશ્વાસરાવના દવાખાનામાં ગયો. એણે જતાંને વાર વિશ્વાસરાવને કહ્યું, “ડોક્ટર સાહેબ ! મારે આપને એક ગુપ્ત વાત કહેવી છે મારે જરા કોઈ એકાંતિક ઓરડામાં ચાલો ! ઘણીજ જરૂરની વાત છે !”

આ સાંભળતાંજ વિશ્વાસરાવ દવાખાનામાંથી ઉઠ્યો અને ઉપર ગયો. ત્યાં જઈને રામસિંગ અને વિશ્વાસરાવ બંન્ને બેઠા, પછી કિચિત વાર રહી વિશ્વાસરાવેજ રામસિંગને પ્રશ્ન પૂછ્યો “તમો કાણુ છો, કયાંથી આવો છો, અને એવી કઈ ગુપ્ત વાત મને કહેવાની છે.”

“હું શ્રીગંજનો જગીરદાર છું, મારે તમોને એમ પૂછવાતું છે કે દિનાજપુરના જગીરદાર મોહનરાવ તમારે ત્યાંથી કેટલા દિવસ થયા દવા લે છે, તે જરા મારે જણવાની અગત્ય છે !”

“આજે બરાબર તેમની દવાને તેરમો દિવસ ચાલેછે !”

“આજે તેઓ દવા લઇગયાછે !”

“ નહિ, તેઓ હંમેસાં સંધ્યાકાળે જ્યારે બહાર ફરવા નીકળેછે, ત્યારેજ મારી પાસે આવીને પોતાની પ્રકૃતિ બતાવી એ પધ્ધતિ લઇજાયછે આજે પણ તેઓ સંધ્યા કાળે આવશે !”

“ તેઓ અહીં એકલાજ આવેછે કે સાથે બીજાં માણસો લેાયછે !”

“ હવેતો હંમેશાં તેઓ ચાર સદસત્ર સિપાઈઓ પોતાની સાથે રાખે છે.”

“તો ડોક્ટર સાહેબ ! આજે આપે તેમને એવી દવા આપવી કે તે દવામાં કોઈ પ્રાણુ ધાતક હોય પણ બેબેલુંજ હોય ! એટલે તેવી દવાથી મોહન રાવને હંમેશાં દવા આપવાની ખટખટળ મટી જાય ! અને તમારી શ્રીમદ્વ તમોએ રોકડા રૂપીઆ એકલાખ ગણી લેવા, તેમાં અર્ધી પહેલાં અત્યારેજ લેવા અને અર્ધી રકમ પછી ગણી લેવી !”

“જગીરદાર ! આવો ભયંકર અત્યાય કરવાનું શું કારણ છે તે પહેલાં મારે જાણવું જોઈએ !”

“ તે નહિ જનશે !”

“ ત્યારે તો તમો કહો છો તેપણુ નહિ જનશે !”

“ તે સાથેજ રામસિંગની કટારી વિશ્વાસરાવના કઠમાં પેસી ગઈ અને તેમાંથી દડદાટ લોહી વહી નીકળ્યું. તેનો રેલો છેક દાદર પરથી નીચે ખેડેલા એક માણસ પર પડ્યો, એજ માણસ તે મોહનરાવે વિશ્વાસરાવ ડોક્ટરને લીલાને માટે તેડવા મોકલેલો રામો હતો, અને રામસિંગે તેનેજ ખુની ઠોકી બેસાડી પોતાના માણસો પાસે પકડાવી લઈ પોતાના શ્રુત ગૃહમાં કેદ પૂર્યો હતો. તે પછી રામસિંગ ઘેર ન જતાં મોહનરાવને ઘેરગયો મધુકરને પણ બંદીવાન બનાવી લઈ તેને ગાડીમાં નાંખી કોઈ અગમ્ય માર્ગે ગાડી હાંકી ગયો, ત્યાંથી મધુકરને હાંચકી જવામાં આવ્યો અને તેને એક અધિકાર યુક્ત બોયરામાં કેદ પૂર્યો, મધુકરને એક રીતે અત્યારે બંદીવાન થવાથી જરા ફાયદોજ થયો તેના શ્રમપૂર્ણ શરીર ને જરા રાહત મળવાનો સુયોગ આવ્યો પરંતુ મધુકર ખીજેજ દિવસે કોઈપણ પ્રકારે ત્યાંથી

છૂટી જવાનો વિચાર કરવા લાગ્યો. એ કેદખાનામાં થોડે દૂર કાલીમાતાની એક ભયંકર મૂર્તિ મૂકવામાં આવી હતી. મધુકરે * તેની પાસે જઈને પોતાના બે હાથ જોડી પ્રાર્થના કરતાં નમ્ર સ્વરમાં કહ્યું કે “હે, માતા ! જગદામા ! તમારી સન્મુખ તમારા નયનો સામેજ આ દુષ્ટો આટલો બધો અત્યાચાર કરે છે છતાં પણ તમે તેનો કોઈ પણ પ્રકારે વિનાશ કરતા નથી એટલે ખરેખર એમજ થાય છે કે તમારી મૂર્તિમાં હવે કોઈપણ પ્રકારની શક્તિ રહેવા પામી નથી ! અહો !” હવે એવી તમારી મૂર્તિનું કાંઈ પણ પ્રયોજન નથી તમે દૂર થાઓ ! એમ કહી તેણે મુર્તિના મુખપર એક જોરથી તમાચો માર્યો તે સાથેજ તે પ્રતિમા સરસર કરતી અંદર ઉતરી ગઈ અને ત્યાંથી એક વજ્રનો બાલો બહાર નીકળી આવ્યો, એ બાલો જોતાંજ મધુકર ખસી ગયો. પણ પુનઃ ધીમે રહી પાસે આવી તેણે તે બાલાને તોડી નાંખ્યો તે સાથેજ ત્યાં એક નિસરણી દેખાવા લાગી. મધુકર એ નિસરણીપરથી અંદર ઉતરી ગયો અને તેણે ત્યાં જઈને પોતાનું જ્ઞાનસ સંગાવ્યું. એ જ્ઞાનસના ઝાંખા પ્રકાશમાં તેને બે શય પડેલા દૃષ્ટિગોચર થયા, તે બન્ને મડદા ઉપર એક ધોળા ચાદર બીછાવેલી હતી અને તે ઉપર થોડા હથિયારો નાંખવામાં આવ્યા હતા, બન્ને મૃતક શબો દુર્ગંધીથી પરિપૂર્ણ હતા અને બદમો એવી ભયંકર આવતી હતી કે તેની પાસે ઉભા પણ રહી શકાતું નહોતું છતાં મધુકરે તે શયપાસે જઈતેનામુખપરથી વસ્ત્રો દૂર ખસેડ્યાં, અને જોયું તોતે લાસ નરેન્દ્ર અને બામાની જણાઈ. નરેન્દ્ર અને ભીમાને રામપુર ની સીમમાંજ રામસિંગે મારી નાંખ્યા હતા અને તેણે તેમના માથાં કાપી લીધા હતા, પાછળથી નખત મળતાં તે તેમના શરીરોને પણ ઉંચકી લાવ્યો હતો અને તેણે તે ત્યાંજ રાખ્યા હતા. મધુકર નરેન્દ્રને ઓળખ

ખતો નહોતો. તે બીમાને પણ ઓળખતો નહોતો । પરંતુ નરેન્દ્રના જમણા દંડેમાં એક કંકણ હતું તેપરથી મધુકરને અધી માહિતી મળવા પામી. એ કંકણ શરીરપર વસ્ત્રો હોવાને લીધે રામસિંગને દેખાયું નહોતું. તેણે તે ખહાર કાઢ્યું તો તેની ઉપર નીચેના શબ્દો કાતરાવેલા જણાયા

“ નરેન્દ્ર વિશ્વમોહન દિનાજપુરના જાગીરદાર.”

આ શબ્દો જોતાંજ મધુકરની ખાત્રી થઇ કે આ મૃતક દેહ નરેન્દ્રનીજ છે અને તે ઉપરથી અનુમાનજ થયું કે ખીજ લાસ તે બીમાની છે. મધુકરે આ બંને લાસને બહાર લઇ જવાનો પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો, તે એજ ભોંયરામાં આગળ ગયો ત્યાં ખીજ એક મોટી દિવાલ હતી. તેણે એ દિવાલની ઉપર ચઢવા પ્રયત્ન કરી જોયો તો તેમાં તેને સફળતા મળી. વળી ત્યાંથી નીચે સુધી એક દોરડું બાંધેલું હતું. તેણે તે દોરડાપરથી નીચે જઈ છૂટવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ તે પહેલાં તે પાછો ઉપર આવ્યો તેણે બંને લાસને એક ધોતીયામાં બાંધી અને તેને દિવાલની ચડમાં રાખી તે ધોતીયાનો છેડો પકડી પોતે ઉપર ચડ્યો. પછી તેણે તે ધોતીયું ખેંચી લઈ તે લાસને ઉપર લીધી, ત્યાંથી ધીમે ધીમે તેને ખહાર ઉતારી અને પાછો પોતે પણ બહાર ઉતરી ગયો. તે ત્યાંથી સિંધોજ દિનાજપુર ગયો, આ વખતે તેને જણાયું કે આગુપ્તગૃહ તે દિનાજપુરની બહુજ પાસે હતું. તેણે એ બંને મૃતક શબો મોહનરાવના વાડામાં મૂક્યા અને પછી પોતે ઉપર ચઢવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો પણ ઉપર ચઢી શકાય એમ હતુંજ નહિ અને બારણાંપર તો દારપાળ ઉભોજ હતો એટલે મધુકરે પોતાનો કુતરો છોડી મૂક્યો, તેણે અર્ધ દારપાળ ઉપર હુમલો કર્યો, નરયો અને તરતજ પાછો ફરી ન્હાસવા લાગ્યો એટલે દારપાળ પાસે પડેલો એક પત્થર લઈ

તેને મારવા દોડ્યો કે તરતજ મધુકર અંદર ધુસી ગયો. તેણે જગીરદારને ઠીકડયા અને તેમને કહ્યું, “ મહાશય ! આપને એક એ શ્રમ મારે જતાવવા છે તમો તે જોઈ શકશો.

“ મધુકર ! તમને તો ચોલીસોએ મારી પુત્રીના ખુનના આરોપસર પકડ્યા હતા ને ? ”

“ અરે એવો તો હું સેંકડો વખત પકડાયો અને છુટ્યો, મોહનરાવ ! એ તો સઘળા બદમાસોની બાદશાહી હતી ચાલો ! ચાલો ! મારી સાથે ચાલો, ત્વરા કરો, ઢીલ કરવાથી કામ બગડશે ! ”

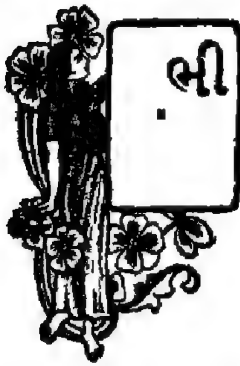
“ હા ચાલો ! ” એમ કહી જગીરદાર અને મધુકર બંને બંગલાના કમ્પાઉંડમાં આવ્યા, મધુકરે ત્યાં પડેલી બંને લાસ પરથી તેના ઉપર ઓઢાડેલી ચાદર ખેંચી લીધી. જગીરદારે તે બંનેને જોયાં પણ નરેન્દ્રને તો તેઓ ઓળખી શક્યાજ નહિ પરંતુ ભીમો તેમના હાથ નીચે ધણો વખત રહી મર્યો હોવાથી તેને બરાબર ઓળખ્યો. અને તેની સાથેજ નરેન્દ્ર હોવાથી પેલી લાસ નરેન્દ્રનીજ છે એમ તેમની પણ ખાત્રી થઈ તેમણે ‘ મધુકરને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “ મધુકર ! મધુકર ! તમારી વિદ્વતા ખરેખર આશ્ચર્યકારક છે તમો પાતાળમાંથી પણ બદમાસોને શોધી કાઢી સળ કરી શકો એમ છો. માટે કૃપા કરીને હવે મધુલતાને કોઈપણ પ્રકારે શોધી કાઢો આપનો ધણોજ ઉપકાર માનીશ અને મારી શક્તિ પ્રમાણે તમારો પુરસ્કાર પણ કરીશ. ”

“ મહાશય ! આપ એ પુરસ્કારની તો વાતજ નવાહો ! હું તો મારો ધર્મ સમજીજ કામ કરું છું તેમાં પુરસ્કારની કે બીજા કશાની આશાજ રાખતો નથી એટલે હું મારા જીવનની છેલ્લી ઘડી સુધી ખુનીઓને શોધી કાઢવા પ્રયત્નો કરીશ પણ તો તમારું-મારું બાબત !

ચાલો હવે આ અધકારયુક્ત સ્થાનમાં વિશેષ સમય રહેવાની ખાસ જરૂર નથી. ચાલો ! અંગલામાં જાઓ ! ” મધુકરે જાગીરદારને કહ્યું અને સત્વર ત્યાંથી પોતાની શોષ આગળ ચલાવવા પ્રયાસ કરી ગયો. મધુકરની કાર્યદક્ષતા પર વિચાર કરતા જાગીરદાર સાહેબ નિરાશીન થયા.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

“ હું તો તમારી પાછળ ઘેલી થઈ છું ! ચાલો !! ”

મો ડોક્ટર વિશ્વાસરાવને જોલાવવા ગયો તે સમયે મોહનરાવે લીલાને પોતાના ઘરમાંનીજ કેટલીક ઔષધી આપી અને તેને શુદ્ધિમાં આણી, હવે તેને વધારે દુઃખ નહિ આપવાના વિચારથી જાગીરદાર ત્યાંથી ચાલી ગયા અને લીલા એકલી પડી ઝોરડામાં આક્રંદ કરવા લાગી, એટલામાં

અચાનક તેના ઝોરડાનું આરાયું ડોકાયું, લીલાએ તરતજ તે ઉઠાડયું, તો રામસિંગજ ત્યાં તેની દ્રષ્ટિએ પડ્યો. આ વખતે તેણે ગૃહસ્થને શોભતા ઉમદા વસ્ત્રો પરિધાન કરેલા હતા. માથે સુંદર પાંખડી મૂકી હતી અને હાથમાં સુશોભિત લાકડી ધારણ કરેલી હતી. તેણે અંદર આવી પાછી કમાડ બંધ કરી દીધી અને લીલાને સ્વસ્થ થવા સૂચનો કરી, પણ લીલાના હૃદયમાં સ્વસ્થતા-હવે સ્વસ્થતા હતીજ નહિ, “રામસિંગ ! રામસિંગ ! હવે ફરી ફરી અહીં શા માટે આવ્યો ? ” લીલાએ તરતજ પ્રશ્ન કર્યો.

“તારી રક્ષા કરવાનાજ ઉદ્દેશથી, તને મારા ગયા પછી કેવા કષ્ટ પડ્યા તે સઘળું હું જાણું છું, હવે તને આ પ્રકારે મારા વંધારે વખત દુખી થવા દેવી નથી તારો ઉદ્ધાર કરવો છે !”

“ મારો ઉદ્ધાર અને તે તમારે હાથે ! નરેન્દ્ર—નહિ રામસિંહ ! તમારી સઘળા વાત ખુલ્લી પડી ગઇ છે, મધુકર તમારી પાછળજ મંડેલો છે અને તેણે નરેન્દ્ર તથા બીમાના શબો પણ શોધી કાઢ્યાં છે હવે તમો પોલિસ અધિકારીઓના હાથમાં આવતાંજ તમોને ફાંસીની શિક્ષા થશે ! ”

“ થઇ ! થઇ ! લીલા ! ! એવા તો સેંકડો મધુકર મારા કેદખાનામાં સડે છે તે તને ક્યાં ખતર છે તું જાણે છે કે હું એ પોલિસ અધિકારીઓના હાથમાં આવવાનોજ નથી અને કહી પકડાયો તો પછી ગમે તે પ્રકારે પણ નહાસી છુટતાં મને વાર નથી ! ”

“ ઠાક, પણ હવે તો હું તમારે હાથે મારી મુકિત થાય એ ઇચ્છતીજ નથી મને તો મરણથીજ મુકિત મળે એમ હું ઇચ્છું છું. ”

“ લીલા ! આ સમય હઠ કરવાનો નથી, જો આમજ થશે તો મારે તારાપર જીવન કરવો પડશે, હવે તારા વિના મને જીવંતી સુતી લાગે છે દિવસો જતા નથી અને શરીરમાં સદા સર્વદા બેચેની રહે છે એટલે હવેતો ગમે તે પ્રકારે તને લઇ જવા સિવાય મારે બીજો ઉપાય નથી. ”

“ તમો મને કેવી રીતે મુક્ત કરવા માંગો છો ! ”

“ હમણાંજ મારી સાથે આ ઘર છોડી ચાલી આવે ! અને મારા ઘરની જમિણી થા, લીલા ! આ નગરદારની આગંતુલ કરતા કેંઈ પણ પ્રકારે મારી ધનીકતા કમી નથી. ત્યાં પણ આવનાજ વિચારજ

ઉઘામો, આવાંજ ભવ્ય ભુવનો અને આવાંજ નોકર ચાકરો છે અને તે સર્વ તારી આજા ઉઠાવશે ! ”

“ બધું છે પણ ત્યાં ધર્મ નથી ! ”

“ તું આવશે એટલે તે પણ આવશે, લીલા ! ખરું પૂછે તો આજ સુધી મને કોઇ સદ માર્ગે ચઢાવનારજ મળ્યું નથી. આજ પ્રયત્ન તારા ઉપદેશથી મારા અંતરમાં ધર્મની ભાવના બહુજ જગૃત થઈ છે હવે હું આ અધર્મી કામો કદીપણ કરનાર નથી. માત્ર હવે પછી એક પાપ-મહાપાપ મારા હસ્તે થનાર છે ! ”

“ વળી તે કયું ? ”

“ તું મારે ત્યાં આવે તેજ દિવસે અત્યારે મારા કૈદખાનામાં જેટલા માણસો છે તેટલાના ખૂનો કરી નાંખવાનો છું અને પછી અત્રેની સઘળી સંપત્તિ લઈ આપણે કોઇ ખીજ દૂરના શહેરમાં પ્રયાણ કરી જઈશું અને ત્યાં વેપારી તરીકે આપણું અવશેષ આયુષ્ય પરિપૂર્ણ કરીશું ! ”

“ તો હમણાં પણ તમો તેમજ કરો ! આ લૂંટફાટનો ધંધો પ્રભુને ખાતર પણ છોડી દો ! ”

“ તેમાં તારીજ ખોટ છે. લીલા ! લીલા ! જો તું નહિ હશે તો મારી જીંદગી આમને આમજ પરિપૂર્ણ થશે. અને તું આવશે તો તે સુધરી જશે, લીલા ! મારી ખાતર પણ તું આટલો પરાપકાર કર ! મારી સાથે ચાલ ! ”

“ એટલે હું અહીંથી નહાસી જઈ ! મારા પાલકની આપરને, મારા મુલ શીલનો, મારા ધર્મનો ત્યાગ કરું અને નહાસી જઈ ! ”

“ હા ! નહાસી જાઓ ! કારણ કે મારું કુલથીય પણ નીચું નથી ! લીલા ! લીલા ! તને એક વાત સાંભરે છે ! ”

“શું !”

“તારા પિતા જીવતા હતા ત્યારે તારી ઉંમર સાત વર્ષની હતી તે સમયે તારા એક શ્રીમંત જગીરદારના પુત્ર જોડે વિવાહ થયા હતા !”

“હા, પણ તે જગીરદારને તો સરકારે કોઈ મહા અપરાધની ખાતર તેની જગીર ખુચ્ચી લઈ પદબ્રષ્ટ કર્યો. એટલે તે પોતાની સ્ત્રીને લઈ કોઈ જગ્યાએ અદ્રશ્ય થઈ ગયો. તેના પુત્રના લગ્ન શ્રી ગજના જગીરદાર વિજયરાવની પુત્રી તરંગીણી જોડે થયા હતા અને મારા વેવિશાળ પણ પહેલાં તેની જોડેજ થયા હતા તેનું નામ ધણું કરીને નિખિલબાપુ હતું !”

“લીલા ! આ વ્હાલી લીલા ! તે નિખિલચંદ્ર-તે નિખિલબાપુ તે તરંગીણીનો પતિ અને વિજયરાવનો જમાતા તથા તારો ભાવિ ચનારો પતિ નિખિલબાપુ તેજ આજ તારી સામે રામસિંગ લુંટારા તરીકે ઉભો છે. જો ! જો ! આ હૃદય ચીરીને જો !”

આ શબ્દો સાંભળતાંજ લીલા સ્તબ્ધ બની ગઈ તેની આંખો પ્રેમના અશ્રુઓથી ઉભરાઈ ઉઠી અને તેના મોઢામાંથી ઉદ્ગારો નીકળી ગયા, “અહો નિખિલ ! નિખિલબાપુ તે તમે પોતે !”

“હા લીલા ! હા. હુંજ તે પોતે ! મારેજ તને કહું છું કે મારી સાથે ચાલ ! મારું કુલશીલ ખોડું નથી મારામાં બીજો કોઈ કલંક નથી તો પછી મારી સાથે આવવામાં તને શો વાંધો છે ? અને અહીં જગીરદાર પણ તને પોતાના ઘરમાં રાખે એમ નથી. વળી તારા વિવાહ મારી સાથે થયા હતા એટલે હું તારો ખરો પતિ પણ છું, પછી શોક શું ! પાપ શું ! દુઃખ શું !

આ સાંભળતાંજ-રામસિંગ નિખિલબાપુજ છે એમ જાણતા લીલાનું હૃદય હાથમાં રહ્યું નહિ તે ઉઠી ઉભી થઈ અને નિખિલને

કહ્યું, “ નિખીલકુમાર ચાલો ! ચાલો ! ત્યારે હવે સત્વર પ્રવાણ કરો !
હું તો તમારી પાછળ ઘેલી થઈ છું ! ચાલો ! ”

નિખિલ, નહિ નરેન્દ્ર; નાના; રામસિંગ લૂટારો અને લીલા બન્ને
એપાછો ઓરડો ઉઘાડ્યો; તેઓ અંધારામાં દાદર ઉતર્યા અને વાડ
તરફ આવેલા આરણ્યની સાંકળ કાઢી બહાર પડ્યા. સર્વત્ર અંધકાર
વિસ્તરેલો હતો. મોહનરાવ દિનાજપુરનો જાગીરદાર હતો પણ તે ગામમાં
આવેલા પોતાના અંગલામાં ન રહેતાં ગામને પાદરે અંધાવેલા આર્યજીવન
નામના મહાલયમાં રહેતો હતો, તે સ્વધર્મનિષ્ઠ હતો અને પ્રાતઃસ્મરણિય
દેવ દુર્લભ આર્યસમાજનો અનન્ય અનુયાયી હતો. મોહનરાવનો
અંગસો ગામને પાદરે આવેલો હતો અને ત્યાંથી જ અંગલનો વિસ્તાર થતો
હતો એટલે તેમને ન્હાસવાને અવિશય અનુકુળતા હતી. તેઓ ધીમે ધીમે
ચાલતા હતા એટલામાં પાછળથી રામસિંગને એવો ધક્કો પડ્યો કે
તે નીચે ગઈ પડ્યો. તેવોજ ધક્કો મારનાર માણસ તેની છાતી પર
ચઢી બેઠો. રામસિંગે બેધું. તો તે મધુકરજી હતો ! “એહ ચડાળ !
હજી આ નિર્દોષ અખગાનો પિછો છોડતો નથી ! અધમ ! પાપી !

“હજારો પાપના કામો કીધાં આ હાથેથી તોએ,
હજી દાનત રહી છુંડી અરે ! પાપે ધરાયોના !
હૃદયમાં પાપનો કાદવ બર્યો ના દૂર તે કીધો.
અને શું લોભ અંતરથી હજી અતે મરાયો ના !
ઉઘાડી આ બલી બાળા ! કીધાં દુષ્કર્મ કે કાળાં,
છતાં પણ મેલ હૈયાનો હજી તારો હસમે ના ! ”

મધુકરે રામસિંગને ઉદેશીને કહ્યું, અને પોતાની તલવાર તેને
કંઠચેત્ર કરવા ઉગ્રામી, પણ તરતજ પાછળથી તેના હાથ પર ચોલીની

ધારાઓ ગળી પડી ! શોક ! મહા શોક ! મધુકરની તલવાર લીલાઓ પકડી લીધી હતી અને તેનો હાથ ચિરાય ગયો હતો. તેણે મધુકરને ખુન કરતો અટકાવી કહ્યું “મધુકર ! ભાધ ! મધુકર ! આ દુષ્પીની બહેન ઉપર આટલી દયા કરો ! દયા કરો ! મારા પતિને એકવાર મારી ખાતર મારા સૌભાગ્યની ખાતર બચાવો મને આ જીવન વૈધવ્ય નહિ ભોગવવા દો !”

“લીલા ! પણ તારા લગ્ન ક્યાં આ નરાધમ જોડે થયા છે—ખીજો સુકુળવાન પતિ જોઈ તેની સાથે લગ્ન કરો !”

“પણ...પણ...પણ મારા રતિ રતનનું એમને વેચાણ થયું છે હવે ! હવે આ હિંદુ ધર્મમાં રહી તેને ખીજને અર્પણ કરવા હું નથી ઇચ્છતી ભાધ ! મને વૈધવ્ય ન આપો ! મને વિધવા ન કરો !”

“વિધવા ન કરો !” એ શબ્દ સાંભળી મધુકરનું હિંદુ હૃદય પીગળી ગયું. મધુકર ગમે તેવો પણ આર્ય હતો—હિંદુ હતો મ્હેંચ કે યવન નહોતો. તેણે મૂકત કંઈ કહ્યું, “પણ લીલા ! તું આની સાથે નહાસી જઈ શું કરશે !”

“ગમે તે ફરીશ ! સૌભાગ્ય છે તે બહુ છે !”

“બગીરદાર તારી શોધ કરશે તેમને શું કહીશ !”

“તે ઇચ્છેજ છે કે લીલા કાળું કરે !”

“લીલા ! જ તારે ખાતર રામસિંગને જવા દઉં છું પરંતુ જો તે ફરી ગુન્હો કરશે તો પછી તેના જીવનની આશાન રાખશો !” આટલું બોલતા તે ત્યાંથી પ્રયાણ કરી ગયો તેને ન છુટકેજ રામસિંગને છોડી દેતો-પર્યો, કારણ કે તેણે જોયું કે રામસિંગના પાંચ માણસો પોતાની સામે ખુદ્દી તલવારે ધસી આવતા હતા એટલે

તેણે લીલા ઉપર ઉપકાર કરવાની ભાવનાથી રામસિંગને છોડી દીધો. રામસિંગ લીલાવતી પોતાને પંથે પડ્યા, મધુકરે એકવાર ફરીને પાછળ નિહાળતાં તેની દ્રષ્ટિએ રામ-લીલાના દર્શન થયા. તેણે નજર ફેરવી નાંખી અને સ્વગત કહ્યું, “અહો ! હિંદુતા ! જગતની સર્વ શ્રેષ્ઠતા ! તને ધન્ય હો ! શું લીલાને પતિ પ્રેમ !”

બુરા લોભી અધર્મિ કે ગમે તેવો હશે પાપી, છતાં “શું થાય છે સ્વામી !” તમોને પૂછનારીઓ, અરબ, ગ્રીસ કે યુરપમાંહી ફરો પણ ના-નહિ જડશે, બરોબર આર્યકુળ જેવી સ્વધર્મિ ધન્ય નારીઓ !”

પ્રકરણ ૨૦ મું.

વીલ નહિ તો બીલ !

રામસિંગ લીલાને લઈ નાથુસિંગને ત્યાં ગયો. આપણે જોયું છે કે એજ નાથુસિંગે રામસિંગને જેલખાનામાંથી મુક્ત થવા માટે હથિયારો પુરાં પાડ્યાં હતાં. લીલાને તેને ત્યાં મૂકી રામસિંગ પાછો મોહનરાવના બંગલામાં ગયો. આ વખતે જ્યુ તેણે યુવાની બાંધેલી હતી એટલે તે કેટલું છે તે જાણખી શકાતું નહોતું. તેણે જાગીરદારના ઘરમાં પેસવાની આ વખતે બીજી રીત શોધી કાઢી હતી. તે બંગલાની પાસેજ કદંબનું ઝાડ હતું અને તેની ડાળીઓ જાગીરદાર જે એરડામાં સૂતા હતા તે એરડામાં પ્રવેશી હતી. રામસિંગ તે ઝાડપર ચઢ્યો અને ત્યાંથી જ એરડાપર ઉતરી એરડાનું ઝાખરં તોડી ત્યાંથી દોરકું બાંધી

તે અંદર ગયો, અને જગીરદારનો કંઠ પકડ્યો. તેવાજ જગીરદાર જગી ઉઠ્યા એટલે રામસિંગે તેને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “મોહનરાવ ! બીલ નહિ તો બીલ આપો ! કાંતો તમારી પત્નિનું બીલ આપો કાંતો મારી પાસેથી એક કરોડ રૂપિયાનું જવેરાત લીધું છે એવું બીલ ! આપો !”

“ મારા કબાટની ચાવી મારી પાસે નથી ! ”

“ તો બીલ આપો, ” રામસિંગે ફરી પોતાની માંગણી જણાવી પણ શેઠે તે ગણ્યકાર્યું નહિ એટલે રામસિંગે એક સિદ્ધી મારી તે સાથે જ ત્યાં તેના દસ સસસ માણસો દોડી આવ્યા. જગીરદાર ગભરાયા પણ તરતજ આ ગરબડ સાંભળી મધુકર ત્યાં આવી પહોંચ્યો, તે રામસિંગ લીલાને માર્ગમાં મૂકી દધ રાવસાહેબને ત્યાંજ આવી સુધ ગયો હતો તેને એતાંજ ત્યાં દોડાદોડ ચઢ રહી, રામસિંગે પોતાની ગાળીઓ મારી જ્યાં ત્યાંના દિવા ખુલાવી નાંખ્યા અને પોતાના માણસોને નસાદી દીધા. પોતે એકલોજ ત્યાં ઉભો રહ્યો, એટલામાં મધુકરના પણ પોલિસો ત્યાં દોડી આવ્યા પરંતુ રામસિંગે તે વખતે ચાતુર્ય વાપરી તેની સાથે યુદ્ધ ન કરતા ન્હાસવાનોજ માર્ગ લીધો. તે પાછો એ ઝોરડામાંથી ઝાડપર ચઢી ગયો પણ તેણે જોયું કે ચારે બાજુએ મધુકરના સિપાઇઓ ગોઠવાઇ ગયેલાહતા, એટલે તે ત્યાં ન જતાં રાવસાહેબના બંગલાની પાસેજ તેમણે બધાવેલા ‘આર્યસમાજ મંદિર’ માં ધુસી ગયો. પ્રભાતકાળ થયો હોવાથી ત્યાંના આચાર્ય સરસ્વતિકુમાર શર્મા પોતાના નિત્ય કર્મમાં પ્રવૃત્ત થયા હતા, તેનો કંઠ રામસિંગે એકદમ એવા જોરથી દબાવ્યો કે તેઓ તરતજ મરણ પામ્યા. રામસિંગે તેના કપડાં કાઢી લીધા અને તે કપડાં પહેરી પોતે બહાર નીકળી ચાલી ગયો. મધુકરના માણસોએ ઘણી શોધખોળ કરી પરંતુ કશો પણ પતો લાગ્યો નહિ. છેવટે જ્યારે સહવારે આચાર્યની યજ્ઞવેદીમાંથી નિત્ય પ્રભાતે ધુમાડો નીકળતો

દેખાયો નહિ એટલે મધુકરનેજ કાંઈક શંકા ગઈ. તેણે ત્યાં જઈ બારણા ખખડાવ્યા, પણ સુમસામ ! અતે કમાડ તોડી નાંખવામાં આવી, તો અંદરથી આચાર્યનું શબ મળી આવ્યું અને તે સાથેજ રામસિંગે બાંધેલી બુકાની જડી આવી, વળી આચાર્યના કપડાં પણ ત્યાંથી લઈ જવામાં આવ્યા હતા તે જોઈ સહુ કોઈને રામસિંગેજ આચાર્યનું ખૂન કર્યાની અને પછી આચાર્યના વસ્ત્રો પહેરીને તે ન્હાસી ગયો હોવાની કલ્પના થઈ અને આપણે જોયું છે કે તે માન્યતા કેવળ સાચીજ હતી. આ પછી મધુકર થોડો નહિ તે તરતજ સુબોધને ઘેર ગયો પણ આજ ત્રણ દિવસ થયા સુબોધ પણ મુમ થઈ ગયેલો હતો અને તે દુઃખમાં તેના પિતા શિશિરનાથ બેઠા બેઠા રૂઝતા-આકંઠ કરતા હતા. આ વાત જાણતાં મધુકરના આશ્ચર્યનો પાર ના રહ્યો. તે એકદમ ત્યાંથી મોહનરાવને ત્યાં ગયો અને પોતાના કપડાં ઉતારી નાંખી તેણે સાધુના વસ્ત્રો પહેરી લીધાં, કારણ કે તે જાણતો હતો કે બદમાસો મોહનરાવના ઘરની આસપાસ સંન્યાસી થઈને ફરે છે ઘેર અધકારમાં મધુકર એક એવી જગ્યાએ જઈ પહોંચ્યો કે ત્યાં ધાડી ઝડી હતી. મધુકરની દ્રષ્ટિ એ ઝાડીમાં પેસતાંજ એક માણસ પર પડી. તે ઝાડીમાં પેઠો. ત્યાંનો દેખાવ જોતાંજ મધુકરને અપાર આનંદ થયો તેણે કરેલી મહેનત સફળ થઈ હતી. તેણે આ વખતે દુસ્થી મોટા મોટા બરાડા પડ્યા સાંભળ્યા. તેઓજ તે ત્યાં સુઈ ગયો અને સપેની માદક પેટે આવતો આવતો તે સાદ જ્યાંથી આવતો હતો તે તરફ ગયો, તેણે જોયું કે ત્યાં સંન્યાસીના વેશમાં ચાર પાંચ ધુતો ઉભા હતા. આમાંજ રામસિંગ પણ હતો. મધુકર તેમને જોઈ ત્યાં સુઈ ગયો અને અંધારામાં પેટે ધસડતો ધસડતો છેક તેમની પાસે જઈ રહ્યો. તેણે સાંભળ્યું કે તેઓની વચ્ચે સુબોધનું ખૂન કરવું કે નહિ તે સંબંધી વાદ ચાલતો હતો પણ અતે

રામસિંગનો વિચાર તેને મારી નાંખવાનો થવાથી એક સંન્યાસી વસ્ત્ર ધારી અધમ પુરૂષે પોતાની સમશેર લઈ આગળ પ્રયાણ કર્યું અને તે જમને સુષોધની છાતો ઉપર ચઢી બેઠો, પણ તેની તલવાર ઉંચી થાય તે પહેલાં મધુકરના બંદુકની ગોળાએ તેને વીંધી નાંખ્યો. હવે અહીં રામસિંગના માણસો અને મધુકરના સિપાઈઓ સાથે જળારી ઝપાઝપી થઈ, તેમાં એક ધા રામસિંગને પણ થયો, એટલામાં મધુકરે જમને સુષોધના બંધનો કાપી નાંખી તેને નસાડી દીધો અને પોતે પણ ત્યાંથી દોડતો આગળ નીકળી ગયો. આવી અચંકર યુનરેજીથી મધુકર જીવતો રહ્યો એ એક ખરેખર પ્રભુનો ઉપકારજ હતો. રામસિંગે આ વખતે માધુસિંગને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને તેને કહ્યું, “માધુ ! તું અહીંથી સીધો આપણા ગુપ્ત ગૃહમાં જ અને ત્યાંની સંધળી વ્યવસ્થા માધુસિંગને સોંપી તું શ્રામજને પાદરે આવેલી ધર્મ શાળામાં જઈ રહે, ત્યાં મેં લીલાને રાખી છે તેની સંભાળ રાખજે હું જેમ અને તેમ ત્યાં સત્તર આવી પહોંચીશ.” આ પ્રમાણે કહી રામસિંગ પાછો વિજયરાવને ત્યાં શ્રીમંજમાં સુધા હતી તેની ખબર લેવા જવા નિકળ્યો. તેનો વિચાર સુધાને કેટલીક ગુપ્ત વાતો કહેવાનો હતો. આ સમય દરમ્યાન માધુસિંગ પોતે લીલાની પાસે જઈ રહ્યો હતો, પરંતુ ત્યાં ત્રણ દિવસ પણ પુત્ર થયા નહિ હશે એટલામાં ધર્મશાળાના માલિક જેડે ટટો થવાથી માધુસિંગે તેનું યુન કર્યું અને રાતોરાત લીલાને પુરૂષનો પોષાક પહેરાવી પોતે તેનો સ્ત્રીનો પોષાક પહેરી ન્હાસી છૂટ્યો. આ વખતે તેની પાસે એક પાઈ પણ નહોતી ! પણ ધુતોને પૈસાની ખોટ સાતી હોય ! તેણે તરતજ જે કાંઈ પોતાની સામે આવે તેનો નાશ કરી તેને લૂંટી લેવાનો વિચાર કર્યો.

એટલામાં તેની નજર સામેથી આવતા એક પ્રવાસી ઉપર પડી અને તેણી પુતાનો દંડો ઉઠાડ્યો, જેવો તે માથુસ પાસે આવ્યો કે તરતજ તે દંડો ફેરવીને તેના માથા ઉપર તેણે એવા જોરમાં પ્રહાર કર્યો કે તેનું માથું ફુટી ગયું. તે સાથેજ તે પ્રવાસીએ પણ તેના હૃદયમાં એક લાત મારી ! પ્રવાસીની એકજ લાતે માધુસિંગનો તરતજ જીવ નીકળી ગયો, તેણે ખીજો લાકડીનો ઝટકો સાથે પુરૂષના વેશમાં લીલા હતી તેને લગાવ્યો. લીલા આ અસહ્ય વેદનાથી પૃથિવીપર ઢળી પડી, તેના મોંમાંથી “પ્રભુ ! પ્રભુ !” એવાં ઉદ્ગારો નીકળ્યા. આપણા પ્રવાસીને આ સ્વર પરિચીત લાગ્યો, તેણે પૂછ્યું, “કોણ લીલા ! મારી લીલા !”

“હા, તમે કોણ નિખીલબાબુ—રામસિંગ !” લીલાએ પ્રશ્ન કર્યો.

“લીલા ! તું અહીં ક્યાંથી આવી ?” રામસિંગે પૂછ્યું.

“નાથ ! બહાનું નિખીલ ! તમોએ માધુને મારા રક્ષણ માટે મોકલ્યો હતો પણ તેણે ધર્મશાળાના માલીક સાથે ટોટા કરી તેનું ખુન કર્યું” એટલે માધુએ મને પુરૂષના વસ્ત્ર પહેરાવી પોતે મારા વસ્ત્રો પહેરી બહાસવાનો વિચાર નકકી કર્યો અને તે પ્રમાણે અમે આ બહાસતા હતા પરંતુ માધુ પાસે પૈસા ન હોવાથી તેણે જે કાંઈ પ્રવાસી મળે તેને લૂંટવાનો વિચાર કર્યો. નસીબ જોગે તમેજ સામા મળી ગયા અને આ અત્યાચાર થયો !”

“ઓહ માધુ ! માધુ ! લિલા ! પ્રિયતમા લિલા ! મારે હાથે મારા પ્રિય મિત્રનું મરણ અને તારા શિરપર આઘાત ! ઓ બાપ !” એટલા શબ્દો બોલતા તે બહાદુર લૂંટારો નહિ, એક સમયનો શ્રીમંત બગીચદાર રહી પડ્યો. તેની આંખમાંથી ચૌધાર આંસુઓ વહેવા લાગ્યા.

“નાથ ! તમે રડો નહિ ! તમને રહતા દેખી મારો જીવ ભણ

છે, તમારું આરોગ્ય બગડશે !” લીલાએ ઉત્તર આપ્યો.

“ લીલા ! પ્યારી લીલા ! હવે આરોગ્ય બગડવાનો વિચારજ ના કર ! મને એક ધા થયોજ હતો અને તેના જોરથી શરીરમાં તાવ સરાયો છે અને આ બીજો ધા થયો, હવે મારા જીવનની આશા નથી ! લીલા ? મને માફકર ! મને માફકર ! હું તારો ગુન્હેગાર છું.”

“ નહિ નહિ દેવ, એ ગુન્હો મારો નથી--તમારો નથી. દૈવનો છે પણ તમે આમ અચાનક અહીં શી રીતે આવી પહોંચ્યા ! ”

“ પ્રિયતમ ! હું મારા વિચાર પ્રમાણે સુધા નામની એક સ્ત્રીને એક હઝાર રૂપિયા આપવા આગંજ જતો હતો ત્યાં દુર્દૈવે રસ્તો ભૂલી ગયો અને આ માર્ગ પર ચઢી આવ્યો ! હાય ! મારે હાથેજ તારું પણ મોત થશે લીલા ! તારો ધા સારો નહિ થાય તો ! ”

“ તો શું, તો મારી મૂકિત થશે. ”

“ ન ગભરાવો પ્રિયતમ ! દાસી તમારો, નાથ છે મહારા, ઘડે મુજ મ્હોત તમ હાથે મહા ધન ભાગ્ય એ મારા. ન કરવો શોક છે ભાવી પ્રજાળ આ વિશ્વમાં અંતે, ચવાનું થાય છે ખેતો ખલકના છે બધા ન્યારા.

“ અને લીલા ! બીજી એક વાત કહું સાંભળશે ! ”

“ નાથ ! અધિકારીણી છું કહો કહો કેમ ન સાંભળું ! ”

“ તને સાંભરે છે તારો એક નાનો બંધુ હતો જેનું નામ સુરેન્દ્ર હતું અને તે તળાવમાં સ્નાન કરતાં ડુબી ગયો હતો. ”

“ હા, મને જરાબર સાંભરે છે કેમ તેનું શું થયું ! ”

“ ઓ લીલા ! કમનસીબ લીલા ! તે તારો ભાઈ ડુબી ન ગયો હતો, મેંજ તેને સંતાડ્યો હતો અને આજે અમારે હાથે મરણ પામેલો.

માધુસિંગ એ તારો ભાઈ-ભાઈ-સગો ભાઈ સુરેન્દ્ર થાય ! તારા માતા પિતાને જીજ્ઞાસુ મેંજ આ ધધો શિખળો હતો અને તેજ મેતાપ અને કાળીને નામે પ્રખ્યાત થનારા પાપીઓ હતા.

આ શબ્દો સાંભળતાંજ લીલાની આંખમાં પાણીની ધારા છુટી રામસિંગ હવે ઘેલો થયો. તેણે કહ્યું, “ લીલા ! લીલા ! હે આ કટારી હે ! અને મને કાપી નાંખ, મારી નાંખ ! મારા ગુન્હાની શિક્ષા મને મોત આપ ! ”

“ નાથ ! તમે અધિરા ન થાઓ ! પણ મારી એક વિનંતી આનો, બોલો હવે ફરી જગતમાં એક પણ પાપનું કામ નહિ કરશો ? ”

“ નહિ કરું વ્હાલી, લીલા ! નહિ કરું ! તું મને માફ કર, મેં તારો બવ બગાડ્યો. તારી જીંદગી ધુળ કરી, તને બ્રષ્ટ કરી, હવે મને શા માટે જીવનો રાખે છે એ મિત્ર માધુ ! ” એમ કરીને તે પોકારી ઉઠ્યો. લીલાએ રામસિંગના આંસુ લુછવા પોતાનો હાથ ઉપાડ્યો, પણ શોક ! મહાશોક ! તેનો હાથ નીચે પડી ગયો. લીલાના આમાંથી ખુબ લોહી વહી ગયું હતું તે બેભાન થઈ ગઈ. રામસિંગે તેને ઠંડોળી અને કહ્યું, “ ઓ લીલા ! લીલા ! એક ધડી ! એક પળ ! એક મિનિટ, વધારે જીવ ! મારા પાપની માફી આપ ! માફી આપ ! ”

પણ તે સાંભળવા કોઈ રહ્યું નહિ. ગરીબ બિચારી લીલા સ્વર્ગે ગઈ. રામસિંગ સહવાર સુધી ત્યાં બેસી રહ્યો સહવારે તેણે લોકમાં એકઠાં કરી તે બંનેને ત્યાં બાળી મૂક્યાં. અને તેની રાખ કપાળે લગાવી પોતે સંન્યાસ ધારણ કર્યો ! લીલા ! લીલા ! તારા સહવાસે તારા સ્વર્ગવાસે શ્વેતાનને સંન્યાસી બનાવી દીધો ! શોક ! શોક !

પ્રકરણ ૨૧ મું.

પોલાદી પંખે!

“ મળેલા પાપના ધનને નથી સંસારમાં ચારી,
ધણુંતો વર્ષ એ વર્ષ જરૂરતે નાશ પામે છે.
અરે! એ દ્રવ્ય નિજ સાથે વળી લેવ્યાનનો બદલો,
કરી સંહાર કુળનો જે અધમ સ્થળમા વિરામે છે!”

જે વખતે રામસિંગ પોતે શ્રીગંજ ને માર્ગે વધ્યો તેજ વખતે તેના ન્હાસતાં સંન્યાસાઓની પુઠે પડી મધુકરે તેમાંના એકને પકડી પાડ્યો અને પોતાની સાથે એક અરણ્યમાં તેને ધસડી ગયો તેને નીચે નાંખ્યો અને તેની છાતી ઉપર ચઢી એસી પિસ્તોલ તેના કપાળ સામે ધરી રાખી તેને કહ્યું, “ ઓ દુષ્ટ બોલ! બોલ! તમારું ભોંયરું (શુદ્ધ ગૃહ) ક્યાં આવ્યું છે અને તેનો જવાનો માર્ગ ક્યાંથી છે! શું તરંગિણી નામની સ્ત્રી જે ભોંયરામાં રહે છે તેમાંજ તમારું બીજા કેદીઓ પણ છે.

“ અમારા બીજા કેદીઓ છેજ નહીં માત્ર તરંગિણી એ બંદીવાસમાં રહે છે તે સિવાય હું બીજા કશું જાણતો નથી!”

આ શબ્દો સાંભળતાંજ તેના કપાળમાં મધુકરે એક એવા જોરથી મુકકો માર્યો કે જાણે તેનું માથું એવડ થઈ ગયું અને તેણે બુમ પાડી, “અને મારો નહિ! મારો નહિ! મારા પ્રાણની રક્ષા કરો!”

“ ત્યારે અને બતાવો કે તમારું બીજું ભોંયરું ક્યાં છે, એ મારા પ્રશ્નનો સાચો ઉત્તર મળશે તોજ હું તમોને જવા છઠ્ઠા, નહિ

તો અહિંને અહીંજ આ પિસ્તોલની ગોળી તારા કપાળમાં પેસી તારો અંત લાંબી નાંખશે ! ”

“ સાહેબ ! અમોએ જે ગુફામાં સુઓધને બાંધીને સંતાડ્યો હતો તેજ ગુફાની પાસે બીજી એક ગુફા છે. તે ગુફામાં નાથુ હુટારા નું ભોંયર આવેલું છે અને અમારા સરદાર રામસિંગના બેચાર કેદી એજ ભોંયરામાં છે. ”

“ એ કેદીઓને ત્યાં રાખવા બદલ તમારે નાથુને કાંઈ આપવું પડે છે ખરું ? ”

હા, દર વર્ષે દર કેદી દીઠ તેને એક હજાર રૂપિયા આપવા પડે છે ! ”

“ ઠીક, એ ભોંયરામાં જવાનો રસ્તો ક્યાં છે ! ”

“ એજ ગુફામાં કુવારા જેવો લોખંડનો કુવારો બાંધેલો છે અને તે કુવારા ઉપર પોલાદના હંચા લોખંડનો પંજો મૂકેલો છે. તે કુવારાની ઉપરથી એ પોલાદીપંજો કાઢી લેવાથી ત્યાં એક પિત્તળની કળ આવે છે, તેને દબાવતાં અદર જવાની સીડી ખુલ્લી થાય છે ! ”

“ શું એ પોલાદી પંજો સહેલાઈથી કાઢી લઈ શકાય એવો છે ? ”

“ નહિ, તેની આસપાસ એવી રીતની કળો મૂકેલી છે કે એ પોલાદી પંજાના પાસે જનારા માણસોને એ કળ ઉપરથી જવું જ પડે છે અને બ્યાં એ કળ (ચાંપ) પર પગ પડ્યો કે તે પોલાદીપંજો ચારે બાજુએ ખુલ્લો જોરથી જમીન પર અથડાય છે એટલે જે માણસ એ કળ ઉપર અંધિ પોલાદી પંજા તરફ જવા પયત્ન કરે તેના ઉપરજ તે પંજો પડે છે અને તે માણસને ચગડી-મુઠ્ઠી નાંખે છે. ”

“ ત્યારે એ પોલાદી પંજો નીકળે છે શી રીતે ! ”

“ અંદરથી એ કળ દબાવતા તે એસી જાય છે, બહારથી તો શક્તિ રીતે નીકળે છે એની ખબર નથી ! ”

“ ઠીક છે, હું હવે ત્યાં જાઉં છું પણ જો તારા કહેવામાં જરા પણ ફેર પડ્યો તો યાદ રાખ ! આવીને તારો જીવન લખ નાખીશ ! ” આલ ! મારી સાથે ચાલ ! ” મધુકરે તે સંન્યાસીને કહ્યું.

“ ક્યાં ! ” તે સંન્યાસીએ પૂછ્યું,

“ ત્યાં લઈ જાઉં ત્યાં ! ” મધુકરે ઉત્તર આપ્યો.

“ તમો ક્યાં લઈ જશો ? મારું ખુન કરશો ! મને કેદ પકડશો ! ”

“ નહિ, ગમરાઓ નહિ ! ” મધુકરે ઉત્તર આપ્યો અને તે સાથેજ તેને લઈ જઈને જગીરદારના ઓરડામાં પૂર્યો.

મધુકર ! મધુકરની મહેનત સફળ થવાની તૈયારી પર હતી તે પેલા સંન્યાસીએ બતાવેલી ચુકામાંજ સીધો ચાલી ગયો. તેની નજર ત્યાં એ પોલાદી પંજ પર પડી, એ પંજની ઉંચાઈ આસરે ૧૨ ફુટની હતી અને તે ઉપર એ પંજે એવી ખુબીથી ગોઠવેલો હતો કે એની આસપાસ ગોળાકારમાં આઠ ફુટ સુધી એની ફરતે જે કળ મુકેલી હતી તે દબાતા એ પંજે એવી રીતે ગોળાકારમાં પહોળો થઈને ફરતો હતો કે એ વિસ્તારમાં જે કોઈ આવતું તેને કાપી જ નાંખતો, એવી એ પંજને ધાર હતી. મધુકરે પોતાની ખુદ્દિનો આ વખતે ખરેખરો ઉપયોગ કર્યો અને તેમાં તેને સફળતા મળી, તેણે પોતાની પાસેના કુતરાને ચાબડીને પહેલાં એ જગા ઉપર રવાના કરી એટલે તે પંજે તે નિર્દોષ કુતરો ઉપર તૂટી પડ્યો. પરંતુ તે પાછો અસલ પોતાની જગ્યાએ જાય તે પહેલાં તે પંજ ઉપરથી મધુકર દોડીને તે પુવારા પાસે ચાલ્યો ગયો અને તેની ઉપરની કળ દબાવી દીધી, એટલે તે પોલાદી પંજે તરતજ સાંધી

અંદર ઉતરી ગયો—ફક્ત તે પંજોજ નહિ પણ તેના વિસ્તારમાં ગોળા-
કાર જે આઠ ડુટની જગ્યા હતી તે બધીજ અંદર ઉતરી ગઈ અને
તે સાથે મધુકર પણ અંદર ઉતરી ગયો તેણે ત્યાં આગળ પોતાની
પાસેથી એક વસ્ત્ર બાધી દીધું અને અંદર આવતો પ્રકાશ બધું કીધો.
તે જેવો આગળ વધતો હતો તેવીજ તેની નજર એક ઓરડા પર પડી
આ ઓરડાના ચારેબેર લોખંડના સળીયા હતા અને અંદર સુહાસીની
કેદ પડેલી હતી. મધુકર એ ઓરડો વટાવી આગળ વધ્યો એટલે તેની
સામે એક ગોળી આવીને પડી. હવે મધુકર પણ ઉશ્કેરાયો, ત્યાંના
અધારામાં તેણે પણ જે બાળુથી ગોળી આવતી હતી તે તરફ ગોળી
છોડવા માંડી ધડાધડ ગોળીના અવાજો થવા માંડ્યા અને આખું ભોંયડું
ભયંકર અવાજોથી મરણ ઉડ્યું. પણ મધુકરે તેની પરવા કરી નહિ
તેણે પોતાની ગોળીઓ છોડવાજ માંડી, તેણે આ વખતે એટલી બહા-
દુરીથી કામ કર્યું કે તેવી બહાદુરી તેણે બાગ્યેજ કોઈ જગ્યાએ
બતાવી હશે. તેની સામે આ વખતે બરાબર ૧૦ માણસો હતા, તેમાંના
એક માણસ મરાતાંજ બધા નહાસી ગયા અને તેમાંથી એક જણ પાસે
પડેલી સીડીપરથી ઉપર ચઢવા લાગ્યો. પરંતુ એટલામાં મધુકરે જઈ
તેને પકડ્યો અને તેની છાતીમાં એવી લાત મારી કે તે ભોંય ઉપર
ઢળી પડ્યો. એટલામાં પ્રથમ નહાસી ગયેલા માણસોજ બીજા પાંચ
માણસોને લઈ તેની સામે ધસી આવ્યા. આ વખતે મધુકરને બચવાની આશા
રહી નહોતી. પણ તેણે એક વિલક્ષણ યુક્તિ વાપરી, તેણે પોતાની
તલવાર એવી રીતે ફેરવી કે તેના દુશ્મનોના પગ કપાઈ ગયા તેઓ
પડ્યા કે તે સાથેજ મધુકર ત્યાંથી દોડી ગયો અને તેણે ફરીથી
જીવ પર ઉતાર મૂકે એવી રીતે ગોળીઓ છોડવા માંડી કે તે માણસો
બધા વિખરાઈ ગયા. મધુકરે તેમાંથી એકને માર્યો અને તેના કપડા પોતે

પહેરી લીધા, મોઢે તેવીજ બુકની બાંધી અને તેમની સાથેજ બબ્બીગયો; તેણે એવી રીતે તેમની સાથેજ બબ્બીજઈ ગોળીઓ છોડવા માંડી કે છેવટે પોતાની સાથે તે ટોળીના ત્રણ માણસોજ અવશેષ રહ્યા, ત્યારે તે ધુર્ત અગ્રણીએ પોતાના સાથીતાને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “બસ હવે જાઓ, નાથુ-સિંગની પાસે આપ્યા જાઓ, તેને કહેજો કે “સંદોલ !” “સંદોલ !” કહેશે એટલે એ તમોને પોતાના ઓરડામાં દાખલ કરશે.” એમ કહી તે સરદાર કોઈ અગમ્ય સ્થાને ન્હાસી જતો હતો. પણ તે પહેલાં મધુકરની ગોળીએ તેને કાર કર્યો અને બીજા બેમાંથી પણ એકને ચીરી નાખ્યો અને બીજાને પુછ્યું, “શયતાન ! નાથુની ગુફા ક્યાં છે તે સાચું બોલ ! ચંડાળ ! જીવતું હોય તો સાચે સાચું બોલ !

“અહીંથી સામેજ જાઓ !” તેણે જવાબ આપ્યો તેવીજ બંદુ-કની ગોળી છૂટી અને તેનો પણ પ્રાણ નીકળી ગયો, હવે એજ માર્ગે તે આગળ વધ્યો. આગળ એક ગુફા આવી. ત્યાં એક દ્વારપાળ ઉભો હતો, મધુકરે તેને કહ્યું “સંદોલ !”

“ચલે જાઓ અંદર !” પેલા દ્વારપાળે ઉત્તર આપ્યો.

અંદર નાથુ અને રામસિંગનો મુખ્ય સેવક ગોપાળસિંગ વાતો કરતા બેઠા હતા. નાથુસિંગે ગોપાળસિંગને ઉદ્દેશીને કહ્યું.

“ગોપાલ ! બસ બીજી વાત નહિ મારા પૈસા આપી દે પૈસા ધરી દો ! એ સિવાય હું કંઈ જાણતો નથી !”

“પણ નાથુસિંગ ! રામસિંગને આવવા દો તે તરત તમારા પૈસાં સુકવી આપશે ! તમો જાણો છો કે મારી પાસે એક પણ પાઈ હતી નથી. પછી હું તમારા દામ ક્યાંથી આપી શકીશ !”

“નહિ, નહિ, તેની અને પરવા નથી જુઓ ! તમારે લીધેજ હું પાયમાલ થયો મારા ગુપ્ત ભોંયરામાં પણ મધુકર જેવો દુષ્ટ પેસી

મયો મારો યોદ્ધાદી પંજો ! તેનો તો નાશ-વિનાશજ થયો અને નદામાં મૃત્યુ આપશે તે તો જુદું !”

“ પણ એ દિવસ સંચુર કરો ! જો તેટલી મુદતમાં રામસિંગ ન આવશે તો તમારા પૈસા હું ગણી આપીશ !”

“ તે નહિ ચાલે, મને તો આજને આજ પૈસા આપો નહિ તો હું તમોએ સોપેલા કેદીઓના ખુન કરી નાંખીશ ! હવે મને કોઇ પ્રકારની ભૂખ નથી ને મારે અન્ને રહેવું પણ નથી. મારે સઘળા પૈસા લઇ આ ગામ છોડી આજેજ ચાલ્યા જવું છે, માટે પૈસા ગણી આપો તમારા કેદીઓને લઇ જાઓ, તેમ ન કરશો તો તેમના ખુન કરીશ !”

“ નાથુસિંગ ! શું તમો રામસિંગના હુકમરો એકદમ ભૂલી ગયા છો ! અરે જરા તો કાંઇ શરમ રાખો !

“ બીલકુલ નહિ, મે તો મારા મ્મણુસેને રામવાળીમાં મોકલી દીધા છે, એક કલાક પછી તેઓ ત્યાં તેમનું ખુન કરશે. જો પૈસા મળી આપશે તો હું તેમને તેમ કરતો અટકાવીશ હવે ફક્ત ૧૫ મિનિટ બાકી છે !”

આ સાંભળતાં મધુકર ગભરાયો એટલે તેણે મોટથી ખુન મારી “ અરે રામવાળીમાં આમ લાગી છે !” આગ લાગી છે ! આ શબ્દ સાંભળતાંજ નાથુસિંગ રામવાળી તરફ દોડ્યો. રામવાળી ત્યાં આવેલી એક મુખત ચુકાતુંજ નામ હતું. પણ તે સાથેજ દોડ્યો, મધુકર અહિં આવ્યો છે એવી હવેજ બધાને ખબર પડી તેઓએ મધુકર પર જોળીઓ ચલાવવા માંડી પણ મધુકરે નાથુને જ પ્રથમ માર્યો, નાથુ પડતાં બધા લુટારાઓ ન્હાસી ગયા ! હવે મધુકરે પોતે ચોલાની તપાસ આગળ ચલાવવી શરૂ કરી, એટલામાં એ ભોંયર

સળગી ઉઠ્યું, પણ મધુકર તેથી જરાપણુ ગભરાયો નહિ. તે ત્યાંથી એક ઓરડીમાં પેઠો. એ ઓરડીમાં એક લાસ એક ભાંગેલાં ખાટલા ઉપર સુવાડી મુકેલી હતી અને તેની ઉપર આદર ઓઢાડેલી હતી મધુકરે તે ઠાઠી નાંખી તો અંદરથી એક બદમો મારતી લાસ બહાર નીકળી આવી. તે જોતાંજ મધુકરને બહુ શોક થયો. તેને લાગ્યું કે જાણે પોતાની બધી મહેનત નિષ્ફળ જ ગઈ છે પણ તે પહેલાં તે બળતાં ધરમાંથી એક લાકડું તુટી પડ્યું તે એક પથ્થર પર પડતાં તે પથ્થર અંદર ઉતરી ગયો અને તેને એક સીડી નજરે પડી. આ સીડી વાટે એક ભોંયરામાં જવાતું હતું. મધુકર તરતજ તેમાં ઉતરી પડ્યો, તેણે ત્યાં જતાંજ એક ગોળી છોડી એક માણસને સ્વધામ પહોંચાડી દીધો. મધુજતાને મારવા ઉગામેલી પેલા માણસની સમગ્રે તેમની તેમજ રહી ગઈ, મધુકરે મધુલતા, મુઠાસીની, તરંગિણી વસુધરા અને નંદિની તથા ભીમો એ છ જણાને એ બીધણુ ભોંયરામાંથી શોધી કાઢ્યા અને તેને લઈને પાછો પોતે જ માર્ગે આવ્યો હતો તેજ માર્ગે ઉપર આવી રહ્યો, પરંતુ હવે પેલો પોલાદી પંજો ખસેડવો શી રીતે તે ચિંતા હતી. એટલામાં તેની નજર ત્યાં જોઈએલા નાધુસિંગના પુતળાપર પડી મધુકરે ક્રોધમાં જઈને તે પુતળાને લાત મારી તેવોજ પોલાદી પંજો તૂટી પડ્યો તેના ભાગો છુટે છુટા બની ગયા. પોલાદી પંજોને નાશ-વિનાશ થઈ ગયો. અને મધુકર બંદિવાન મંડળીને લઈ ઉપર આવવાનું સુભાગ્ય પ્રાપ્ત કરી શક્યો. પોલાદી પંજો સહિત તે ગુફાઓ બળીને ખાખ થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૨૧ મું

આશુ કાંઈ નાટક તો નથી ! ?

આકાશમાં સુર્યમગવાનના શીતરશ્મિ વિસ્તરેલા હતા થડો પવન આવતો હતો. ચોતરફ દિશાઓ સાંત હતી. કુદરતની પ્રભુતા સઘળે ફેલાયેલી હતી. નીલવર્ણિય ઝાડપાન આમથી તેમ ઝુકી રહ્યા હતા. તેઓ ગળે પ્રકૃતિની ઉપાસના કરવામાં લીન થયેલા હતા. દિનાજવુરની સીમમાં સોમગંગાના શીતળ નીર વહી જતા હતા અને તેનો પ્રવાહ ઠેટલીક વાર પાસે આવેલા ખંગલાને આથડતો હતો. એ ખંગલા પર આજે શોકની છાંયા વ્યાપી રહી હતી, ખંગલામાં એક ઉંચા પલંગ પર એક સ્ત્રી સુતેલી હતી તેની વય લગભગ અઢારેક વર્ષની હતી તેનું મુખ મધુર અને ગૌર હતું છતાં રોમને લીધે તેમાં ફિકાશ આવી ગયેલી હતી. તેની પાસે એ પલંગ પર એક વીસ વર્ષનો તરુણ પુરુષ બેઠો હતો અને તે પેલી સ્ત્રીના મુખ તરફ આજે એકી નજરે જોઈ રહ્યો હતો. કારણકે આજે રાત્રીએ એ સ્ત્રી આ સંસારનો ત્યાગ કરી જવાની છે એવી ડોક્ટર તરફથી સુચના મળી હતી. ધીમે ધીમે તે સ્ત્રીના શરીરમાં નિર્બળતા આવતી હતી અને તે પરથી ડોક્ટરનું અનુમાન સત્ય થવાનું છે એની ખાત્રી મળતી હતી. આટલી બધી માંદગી હોવા છતાં તેની વાચા અઘાપિ શુદ્ધ હતી. તેણે ધીમે રહી સાંત સ્વરે પેલા યુવકને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “નાથ ! હવે મારો અંતકાળ પાસે આવ્યો જાય છે, માફ હવે મરણ સમીપ છે ત્યારે મારી એક વિનંતિ ધ્યાનમાં રાખી તે પ્રમાણે વર્તવાનું વચન નહિ આપશો !”

“ પ્રેમલતા ! શા માટે નહિ, આ વેળાએ તું જો મને કહેશે તે અવશ્ય કરીશજ, એ સંબંધમાં તું તારા હૃદયમાં જરાપણ સંકાય રાખીશ નહિ, કહે વાર તારી શ્લેષ યાચના છે ? ”

“ નાથ ! મારી આ નાનકડી પુત્રીને તમે ગમે તે પ્રકારે મોટી કરી મે તમોને કહ્યું છે તેની સાથેજ તેને પરણાવશો એટલી મારી વિનંતિ છે અને આપ જ્યારે તે પ્રમાણે કરશો ત્યારેજ મને સંતોષ પણ થશે ! ”

“ પણ પ્રેમલતા ! આપણી એ યાચના શિશિરઆશુ કેવી રીતે ક્યુલ કરશે તેઓ જાણે છે કે તું એક વેશ્યા છે અને મારી સાથે રહી આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું છે તો તારી પુત્રીને તેઓ શી રીતે સત્કાર કરશે ? ”

“ નાથ ! ત્યારે હવે સાંભળો ! મરણની શૈયાપર પડી-મૃત્યુની છેલ્લી ધડીએ આજે હું તમને હૃદયના ગુપ્ત ભાગોમાં છુપાવી રાખેલી એક ગુહ્યવાત કહું છું. તમોને એવી તો ખાતરી છે ખરી ને કે વેશ્યાને ત્યાં રજાં છતાં હું પતિત થયેલી નથી ! ”

“ હા, કારણકે જો વખતે હું ત્યાં બેઠો હતો તેજ વખતે તમોને ત્યાં પેલો બાવો સોંપી ગયો હતો એટલે મને તે વ્યાખતની તો ખાતરી છે કે તમો કાઠપણ પ્રકારે વેશ્યાને ત્યાં તો બ્રષ્ઠ થયા નથી ! ”

“ તો નાથ ! મારી જરા એક વધારે વાર્તા સાંભળો ! હું જ્યારે સાત વર્ષની હતો ત્યારે મારી પાછળ-મારા ધરની પાછળ આવેલા સુલેમાન માળીની ઉપવનમાં હું ફૂલો વણવા જતી હતી એ સુલેમાન મુસલમાન હતો અને તેને અબ્દુલ અને કાસમ અલી નામના બે ભાઈ હતા, આ ત્રણે ભાઈઓ બહુ ઢોંગી અને ધુર્ન હતા અને તે માટેજ તેમાંના બે જણા અબ્દુલ અને કાસમ સાધુનો વેશ લઈ ગામમાં ફરતાં

નાથ! ત્યારે હવે મારી સાચી જીવનકથા સાંભળો !
હું એક સુશીલ પિતાની પુત્રા છું પણ યવનોના પાપેજ દુષ્ટી
થઈ છું મારા ગૃહની પાછળ ત્રણ મુસલમાનો રહેતા તેમનો
એક સુલેમાન કરીને હતો તેણે એક ડુલવાડી નિર્દોષ હિંદુ
બાળાઓને લોભાવવા માટેજ રાખી હતી. એ ઉપવનમાં જાત જાતના
ફુલ ઝાડો થતા હતા અને સુલેમાન તે બધાને મફત લેવા દેતો હતો
એટલે ધર્મ ધેલી હઝારો હિંદુબાળાઓ ત્યાં ફૂલ વણવા
આવતી, આમાંથી કેટલીક છોકરીઓને સુલેમાન નસાડી
જતો, એ પ્રમાણેજ તેના બે ભાઈ જે સાધુના વેશમાં રખડતા હતા
તેઓ પણ એવી કુમારીકાઓ અને સ્ત્રીઓને હરી લાવતા હતા અને
પછી વેશ્યાઓને ત્યાં લાવીને તેમને વેચી નાંખતા. આજ પ્રમાણે હું
એક દિવસ સુલેમાન માળીની ડુલવાડીમાં ફુલો વિણવા ગઈ હતી
એટલે મને લાગ જોઈ એ બદમાસ યવને સંતાડી આટલું કરી
તે કાફર અટક્યો નહિ. તે અધમ શયતાને મને યોગ્ય વય થતાં
સુધી પોતાને ત્યાં પુરી રાખી અને પછી મને જે વેશ્યાને ત્યાં આપ
હતા તે વેશ્યાને ત્યાં આવીને વેચી નાંખી. ત્યાં આપ પોતેજ બેઠા
હતા. તમોને મારી દયા આવી અને તમોએ મને ખરીદી લઈ મારો
ઉદ્ધાર કર્યો. નાથ! મારું કુળશીલ કાંઈ કમી નથી. હું રાજપુરના જન-
મીરદાર નિખીલ કુમારની ભગિની સ્નેહવતી દેવી છું અને યવન
સ્ત્રેઓના અત્યાચારને લીધેજ આપની પાસે આવવા પામી છું.
આપની પરણીતા પત્નિ પણ મારા પર ધણે સ્નેહ રાખે છે તે
આપ આ પુત્રીને પાલક પુત્રી તરીકે રાખશો તો તેઓ વધિક લેશે
નહિ, વ્હાલા! હવેજ તમોને ખાતરી થઈ હશે કે હું કોણ છું.” તે
આગળ બોલવા જતી હતી પણ એટલામાં તેનો કંઈ બધે થઈ ગયો
અને તેનાં અણુ નીકળી ગયું. તે પુત્રકે તેની પુત્રી જેને જન્મ્યાને
માત્ર ત્રણજ દિવસ થયા હતા. તેને પોતાના મહાલમાં લઈ ગયો

અને પોતાની પરણિતા પત્નિને સ્વાધીન કરી. તેણે તે પુત્રીને પોતાની જ બાળા હોય તેમ ઉછેરી ને મોટી કરી અને પોતાને કશું સંતાન ન હોવાથી તેનેજ પોતાની પુત્રીમાની લઈ પોતાની સઘળી મિલકત તેનેજ અર્પણ કરી અને તે પ્રમાણે વિલ કરી નાંખ્યું ! તત્પશ્ચાત્ અત્પસમયમાંજ તે સ્ત્રી પણ સ્વર્ગવાસીની થઈ.

વાચક ! એ પુત્રી તેજ આપણી કથાનાયીકા મધુવનમાંથી જંગીરદારને મળેલી પુત્રી મધુલતા હતી અને પેલો યુવક તે મોહનરાવ જંગીરદારજ હતો. મોહનરાવ એ પત્નિ મરણ પામ્યા કેડે પુનઃ પરણ્યો હતો, તે સ્ત્રીનું નામ નંદિની હતુ પણ મોહનરાવ તેની સાથે લાંબો વખત રહેવા બાગ્યશાળી થયો નહિ. નંદિની એક દિવસ રત્નેમગંગા નદિએ સ્નાન કરવા ગઈ હતી. ત્યાંથીજ તે કાસમના દુષ્ટ પંજામાં સપડાઈ ગઈ હતી. અને કાસમે તેને એક નીચ વેશ્યાને ત્યાં વેચી હતી પરંતુ રામસિંગના મિત્ર માધુસિંગને તેની ખબર પડતાંજ તેણે પેલી વેશ્યાને તેની કિંમત આપી નંદિનીને પોતાના બંદીખાનામાં લાવી રાખી હતી. આ પ્રમાણે મોહનરાવને ત્યાંથી નંદિની પણ ગુમ થઈ જવાથી તેણે પોતાની પ્રથમ પત્નિની બગિચાની પુત્રી સુહાસીની ને પોતાને ત્યાં આણી રાખી હતી પણ આપણે આગલા પ્રકરણમાં જોયું કે તે પણ ગુમ થઈ ગઈ હતી તેને પણ રામસિંગજ ઉઠાવી ગયો હતો, ત્યારેજ અતે થાકીને મોહનરાવ પોતાના સાળાની પુત્રી લીલાને પોતાને ત્યાં આણીને રાખવી પડી હતી. લીલા રામસિંગના જાળમાં કેવી રીતે આવી ગઈ અને મૃત્યુ પામી તે આપણે જોઈ ગયા છીએ. આ પ્રકારે રામસિંગજ મધુલતા, સુહાસિની અને નંદિનીને પોતાના કુળમાં રાખી હતી. તરંગીણી તો રામસિંગની પત્નિજ હતી પણ તેને પણ

રામસિંગે તેના પોતાના પિતાજીનું ખુન ન કરવા માટેજ અંદિવાસ આપ્યો હતો, વસુધરા સુહાસિનીની મોટી પહેન હતી અને તે પણ નંદિની પ્રમાણેજ રામસિંગના પંજામાં ગપ્પ હતી બધા લોકો વસુધરા મરણ પામી છે એમ જાણતા હતા પણ તે જીવંત હતી. મધુકર એ સર્વ મંડળને સાથે લઇ મોહનરાવના જંગલે આવી પહોંચ્યો. તેઓને જોતાંજ મોહનરાવના મુખમાંથી અસ્ફુટ ઉદ્ગારો નીકળી ગયા “આશુ!”

આજે તેના-મોહનરાવના આનંદ અને આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહોતો તેને મધુલતા અને સુહાસિની મળ્યા હતા, એટલુંજ નહિ પણ પોતાની પત્નિ જોને તે સરિતામાં સ્નાન કરતાં મૃત્યુ પામેલી માનતો હતો તે નંદિની પણ મળી હતી. મોહનરાવને ત્યાં આજે દીવાળાનો દિવસ ઉજ્યો હતો. મધુકરે સમજાવે ત્યાં સોંપ્યા અને જગીરદારને કહ્યું “મોહનરાવ! જુઓ! આ તમારા સમજા આત્મીય માણસોને મેં તમોને ગમે તે પ્રકારે કષ્ટ વેડીને પણ મેળવી આપ્યા છે! હવે તેમની રક્ષા કરો! હવે મારે માત્ર એક ક્ષમ કરવાનું છે અને તે એ કે એ ગુન્હે-ગારોને શિક્ષા કરવાનું.” એમ કહી મધુકર ત્યાંથી પ્રયાણ કરતો હતો પણ એટલામાં તેની સામે, તરંગિણી આવીને ઉભી રહી અને તેણે તેનો હાથ પકડી કહ્યું, “બાપ! બાપ! આ આવી જન્મદુખી પહેનની એક પ્રાર્થના માનશો!”

“જરૂર, શા માટે નહિ, તમારી શી આગ્રા છે!” મધુકરે પૂછ્યું.

“બાપ અને! વચન આપો! કે ગમે તે યાય તો પણ રામસિંગનો જીવ લઇશ નહિ કારણ કે રામસિંગ એજ મારા પતિ છે, મારા દેવ છે તેમને કોઇપણ પ્રકારની હાનિ કરી, મને લેખવ્ય પ્રાપ્ત થાય એવું કરશો નહિ!”

“તરંગિણી ! તમે તો શ્રાગંજના જગીરદાર વિજયરાવના પુત્રી અને રામપુરના જગીરદાર નિખીલચંદ્રના પત્નિ છો એમ મને માર્ગમાં કહ્યું હતું તે હવે વળી આમ વિચિત્ર વાત શું કહો છો !”

“ભાઈ ! એ રામપુરના જગીરદાર નિખીલઆયુ તેજ રામસિંઝ લુટારો અને મોહનરાવના સાળાની પુત્રી લીલાનો ભાઈ તેજ રામસિંઝનો જણીતો સાગ્રીત મધુસિંઝ છે !”

“શું નિખીલઆયુ તેજ રામસિંઝ લુટારો ! અરે મારે પિત્રાઈ ભાઈ અને તેણે મારાજ કુટુંબ પર આટલો ગજબ કર્યો !” મોહનરાવે આશ્ચર્ય પામી ઉત્તર આપ્યો !”

“હા, શા માટે ન કરે વાઈ ! જ્યારે અમારી જગીર સરકારે જત્ત કરી ત્યારે આપની ફરજ હતી કે આપે અમેને રહાયતા આપી સરકારની નીતિનો વિરોધ કરવો હતો પણ તેમ ન કરતાં આપે તો અમારી પ્રભુતા ધૂળ કરવાજ પ્રયત્ન કર્યો, અરે કહો કે આપનીજ કૃપાથી અમારી જગીર જત્ત થઈ અમારે માર્ગના બિખારી બનવું પડ્યું, તમારા પર તેમને એજ વેર હતું અને તેથીજ તેમણે તમારી અનેક પ્રકારે ખુદારી કરવાનો યત્ન કર્યો.” તરંગિણીએ ઉત્તર આપ્યો. મધુકરે તેને રામસિંઝની રક્ષા કરવાનું વચન આપ્યું અને પોતે શ્રીગંજ ચાલ્યો ગયો ત્રાજે દિવસે શ્રીગંજના જગીરદાર વિજયરાવને ત્યાં રહેલી સુધાના અને મધુકરના લગ્ન થઈ ગયા.

પ્રકરણ ૨૨ મું

પાપ ! પાપ !! ને પાપ !!!

—:૦:—

બીજે દિવસે મધુકર પોતાની પ્રિયતમા સુધાને અને વિજયરાવને સાથે લઈ મોહનરાવ જાગીરદારના ઘર તરફ પ્રયાણ કરી ગયો. તેને હવે મોહનરાવને ત્યાં જવાની જરૂર ન હોતી છતાં ગુન્હેગારો હજી છુટાહોવાથી તે પોતાની પત્ની સાથે સીધો જાગીરદારને ઘેર જ ગયો, આ વખતે ત્યાં મધુલતા, સુહાસીની તરગિણી વસુધરા અને નંદિની બેઠા હતા અને વાતો કરી રહ્યા હતા, મોહનરાવ શેઠ ત્યાં સામે બેસી એ અ-
* બળા મંડળની વાતો સાંભળતા હતા. ત્યાં એક એક મધુકર સુધાને લઈ આવી પહોંચ્યો અને જાગીરદારને કહ્યું, “ જાગીરદાર સાહેબ ! મારે મારી સઘળી કાર્ય વાહીનો આજેજ રિપોર્ટ કરી મોકલવાનો હોવાથી મને જરા મસીપાત્ર (ખડીયો) વગેરે આપો ! ” આ સાંભળી જાગીરદારે તેમને બધા સાધનો તૈયાર કરી આપ્યા, મધુકર ત્યાં લખવા બેઠો પણ એટલામાં તેનાવાંસાપર કોઈએ પાછળથી હાથ મૂક્યો, મધુકરે પાછળ ફરીને જોયું તો, “ રામસિંગ લૂટારો ! ” મધુકર, બહાદુર મધુકર રામસિંગને જોઈ ગભરાયો અને ત્યાંથી છટકી દૂર જઈ ઉભો રહ્યો પણ તેજ સમયે રામસિંગે પોતાના મુખપર સ્મિત દરકાવ્યું અને કહ્યું, “ મધુકર ! ડરો નહિ, ડરો નહિ, હવે હું પહેલાંનો રામસિંગ રહ્યો નથી, હું તમારી પાસે એટલા માટે હાજર થયો છું કે મને કેદ કરી મારા કુખર્જો નો દંડ અપાવો ! ” અને શિક્ષા અપાવો ! અરે પ્રાયશ્ચિત ! પશ્ચાત્તાપ ! પાપનો અગ્નિ આ હૃદયમાં બળી રહ્યો છે તેને શાંત કરો ! ”

“ રામસિંગ ! ” મધુકરે આ પરિવર્તન જોઈ આશ્ચર્ય • પામી જરાવાર તેના મુખ સામે જોઈકહ્યું, “ તમે પકડાવા મંગીઓ ? ”

“ હા, હવે પકડાવા માંગુ છું ! ” પાપની સજ્જ ભોગવવા માયું છું લોકોને જેવી રીતે રીઆવી રીઆવી માર્યા તેવી રીતે મરવા માંગુ છું,

“ ક્યાં મેં પાપના કામો નજોયા કાંઈ સંજોગો.

જૂઓ યમદંડ આ સામો પ્રભુનો હાય ! આવે છે.

ડરેછે ચિત્ત મુજ પાપે હૃદય છે તમ સંતાપે,

પીડાએ દેહ આ તાપે હૃદય દુષ્પથી તપાવે છે. ”

“ રામસિંગ ! મારા પિતા શ્રી વર્ધમાનપુરના જગીરદારતું પુનઃ તમે ક્યું હતું ! ” મધુકરે પૂછ્યું, ”

“ હા, હા, મધુકર ! મારા પાપની કથની સુણો ! મારા દુર્દૈવની વાત સાંભળતા દિલે કંપ આવશે, માત્રો ગ્રાણી જશે અને દેહ દુઃખથી થરથર કંપવા લાગશે. મધુકર ! મારા પાપની સીમા નથી ! મેં અનેક અત્યાચારો કર્યા છે અને આજે તે પશ્ચાતાપનો અગ્નિ આ હૃદયને આળી રહ્યો છે. સાંભળો ! સાંભળો ! મધુકર ! આ તપ્ત આત્માની છેલ્લી કથની સાંભળો ! મેં એકવાર દિનાજપુરને રસ્તેથી રામપુર જતી એક ટપાલની ચેલી લુંટી હતી એ ચેલીમાંથી મને મોહનરાવ જગીરદારનો લખેલો પત્ર મળી આવ્યો તે ઉપરથી હું એમ જાણી ગયો કે મોહનરાવ શેઠનો નરેન્દ્ર નામે ભત્રિજો છે પરંતુ તેને તેમણે કદી જોયો નથી. આ લાગ જોઈ ત્યાં મારેજ તેમના ભત્રિજા તરીકે જઈ સંપૂર્ણ મિત્ર તથા પચાવીપાચવી ગમેલો વિચાર કરી મેં મોહનરાવના શેઠના ઘોડાવાળા નોકરને દ્રવ્ય આપી ફોડ્યો અને તેની પાસેથી મેં સંપૂર્ણ મોહનરાવ શેઠના ઘરની હકીકત જાણી લીધી. મને જણાયું કે મોહન-

નેં મનુ એક પાલક પુત્રી છે પણ તેમના સધળા દ્રવ્યની ઉત્તરા-
કારી તેજ થાય એવું છે એટલે મેં તેનું હરણ કર્યું અને તેનું
નજ થયું હશે. એવું તમેને ખતાવવાનો પ્રયત્ન પણ કર્યો કે જેથી
|| તેની ફરી શોધખોળ કરો નહિ ! પછી એ મોહનરાવની પુત્રી
વૃક્ષતા પાસેજ જોરજબરીથી મેં કપ્પલ કરાવ્યું કે મોહનરાવ શેઠની પત્નિએ
/ વીલ કર્યું છે અને તેમની સાળાની પુત્રી સુહાસિની પણ મિલક-
|| હિરસો ધરાવે છે ત્યારે મેં સુહાસિનીનું પણ હરણ કર્યું અને
વિલ મેળવવા પણ પ્રયત્ન કર્યો પણ તેમાં હું ફાવ્યો નહિ, મેં
કામ પાર પાડવા

“ સલારી લોહીની ધારા સિતમ અંગાર વરસાવ્યા,
ચીરીને કાળખાં કેના ઉન્હા મેં લોહી પીધાં છે !
મધુરા બાળકો રક્તાં મીઠો વહે સ્પન્દ જે મોઢે,
દયાહિન, તેમના મુખમાં હળાહળ ઝેર દીધાં છે !
લૂટી ધરખાર લોકોના ન જોયા ધર્મ કે પાપો,
મુખે કહીને “ભલે કાપો !” નિસાસા હાય ! લીધા છે !

ત્યાર પછી મેં એક પાપો કર્યા પણ અતે તે કામમાં ફરી
|| પછી હું રામપુર ગયો અને ત્યાં જન્મ મને જે પત્ર મળ્યો
/ તે પત્રમાં લખેલી જગ્યાએ નરેન્દ્રની વાટ જોઈ ઉમો ત્યાં નરેન્દ્રની
/ આવતાંજ મેં તેને મારી નાંખ્યો અને તેના ગાડીવાળા બીમાનું પણ
/ કર્યું. પછી કાળખાં લખ્યા પ્રમાણે મેં મોહનરાવ અને તેની
/ નેની પાષાણુ—પ્રતિમા મેળવવા માટે પ્રયત્ન કર્યો એક પ્રતિમા મને
/ મા પાસેથી મળી અને બીજી મેં તમારા બાઈનું ખુન કરીને મેળવી !”
“ મારા બાઈનું ખુન તમે કર્યું ?” મધુકરે આશ્ચર્ય પામીને કહ્યું.

“હા, હા, મેં જ ક્યું. તે બે પ્રતિમાઓ અને નરેન્દ્રના હાથ-પરની વિંટીએ તેના નિશાના કદાહું મોહનરાવને ત્યાં આવ્યો હતો, પેલા બન્ને શબો મેં જ ગુપ્ત ભોંયરામાં સંતાડી દીધા હતા. મેં ઘણો વખત મોહનરાવને ત્યાં તેના ભત્રિજા તરીકે ગાળ્યો હતો પણ તેમાં કોણ જાણે શું થયું, તે હું કોણ છું. તે વાત કુટી ગઈ. હવે એ સમય દરમિયાન મારે મોહનરાવની દત્તક પુત્રી જે મોહનરાવને ત્યાં જ હતી તેની સાથે પ્રેમ બધાયે હું ખુલ્લો પડી ગયો એટલે નાડો છતાં લીલાપરની મારી માયા છૂટી નહિ રાત્રે પાછો મોહનરાવને ત્યાં હું આવ્યો અને લીલાને ઉઠાવી ગયો. આ વાત મધુકરને પણ ખબર હતી પણ તેઓ લીલાની વિનંતિ પરથી કોઈની વ્યસાળ આ વાત બોલ્યા નહિ. હવે મેં એ લીલા અને મારો મિત્ર માધુસિંગ તેને એક ગામમાં રાખ્યા હતા અને હું મારી પુત્રીને મળવા જવા નીકળ્યો પણ દેવયોગે માર્ગ ભૂલી ગયો ત્યાં રસ્તામાં જ મને મારો મિત્ર માધુસિંગ અને તેની જેડે લીલાને મૂકી હતી, તેઓ મળ્યા. તેઓ ત્યાંથી ન્હાસીને મારા ગુપ્ત ગૃહમાં જતા હતા. તેમણે ભૂલથી મને પ્રવાસી ધારી લૂંટ્યો, મેં પણ તેમની સામે થઈ તેમનો પ્રાણ લીધો, આ રીતે લીલા પણ મારે હાથે જ મરણ પામી. ઓહ ! લીલા ! લીલા ! તારો આત્મા મારા પર ફિટકાર કરે છે.

“બુકા કર્મો થકી મારા કરેલા હાથ ઝેરીની,
ગતિ ધન્યર થશે કેવી હવે ભયથી બન્યે છેલો !
ન રાખ્યા બંધનો હાથે પ્રજાના પૂણ્યમે સંધ્યા,
લૂટીને મ્હેલ માળા મેં કર્યો ભાંગી ભૂકા નેથો !
હને જો પાપાળી ગાળે પીડાતું હું ! રીપાડું હું !
ન આવે મોત પણ સંતાપથી હું દમ્બ થાઉં છું !”

હવે ! હવે ખીજ એક બયંકર વાત કહું છું. હું રામસિંગ લુટારો ખરેખરો લુટારોજ નથી કિંતુ રામપુરનો જગીરદાર નિખીલચંદ્ર છું અને તમારી સાથે બેઠેલી વિજયરાવની પુત્રી તરંગિણી તે મારી પત્નિ થાય છે ! આ સુધા ! મારી સુધા ! મારી અને તરંગિણીની પુત્રી છે અને તે વિજયરાવની પૌત્રી છે તેથીજ તેના પાલનપોષણ માટે વિજયરાવ મને દર વર્ષે હજાર રૂપિયા આપતા હતા પણ હું તેનો ઉપયોગ મારાજ કામમાં કરતો હતો અને સુધાને એક નિર્ધન લુટારાને ત્યાં રાખી મૂકી હતી. એજ લુટારાને ત્યાં મધુકરના પિતાનું મેં ધુન કર્યું હતું ! તરંગિણીને પણ મેં દુઃખીજ કરી. પ્રિયા ! પ્રિયા તરંગિણી ! મને ક્ષમા આપ ! તારો જન્મ ધુળ કરનાર આ નરરાક્ષસ પર દયા કર ! આવ ! આવ ! દીકરી સુધા ! બેટા સુધા ! આ તારા દમ્પ પિતાને શાંતી આપ ! “ એટલું કહેતા તે જમીનપર ઢળી પડ્યો. તરંગિણી-આર્યકુલોત્પન્ન તરંગિણી અને સુધા તરતજ દોડી ગયા અને તેમણે રામસિંગ નહિ-નહિ પશ્ચાતાપ અગ્નિમાં પ્રજ્વળી જઈ શુદ્ધ ચએલા નિખીલ બાપુનું મરતક પોતાના ખોળામાં લીધું અને તેપર ગુલાબજળ ઝાંટ્યું, નિખીલ બાપુએ કહેલી પોતાની જીવનકથાથી બધા આશ્ચર્ય પામ્યા. નિખીલ બાપુને જરા શુદ્ધિ આવી એટલે તેમણે મોહનરાવને મોલતા સાંભળ્યા મોહનરાવે કહ્યું “ રામા ! જ ડોક્ટરને મોલાવી લાવ !

“ નહિ મોહનરાવ ! હવે ડોક્ટરની જરૂર નથી મારો જીવનદીપ હવે બળી રહ્યો છે તેનો નિર્વાણ કાળ પાસે છે ! જૂઓ મારા આત્માને કેવા આ યમદૂતો હાજર થયા છે, ઓહ ! ઓહ ! આવો ! આવો ! મદૂતો આ દુઃખી દેહને લઈ જાઓ ! અરે હવે પ્રભુના દરબારમાં હું ગો ઉત્તર આપીશ. મારા દુઃખી આત્માને શાંતી શી રીતે પ્રાપ્ત થશે.

“કરી અન્યાય મેં મૂકિત જગતમાં મેળવી અતે
પ્રભુ દરબારમાં મૂકિત હવે ક્યાંથીજ મળવાની
કુડાં નિજ કર્મના પાસે દુખી થઇ દેહ આ મારી
અરે ! કિરમત કુટયું આ કષ્ટની વર્ષા ન ટળવાની !”

લીલા ! ઓ લીલા ! પુત્રી સુધા ! મને માફ કરો ! તમારો જન્મ
મારાથી અરે આ બદમાસ લુગરાથી છૂટી પડ્યો. તેની મને શિક્ષા
આપો ! તરંગિણી ! ખસીજ ! દૂર ખસીજ ! મારા પર દયા ના કર !
હુ દયા યોગ્ય નથી કારણ કે

“હઝારોના ગળાં કાપી જીલમ લાખો કરેલા છે.
અરે નિર્દોષ મુજ હસ્તે પથીક સઘળા મરેલા છે
ચલાવી શસ્ત્રની ધારા ભર્યા મેં લોહીના ક્યારા
પ્રભો કે બાલુડા તારા જીવન સૈના હરેલા છે
થયા છે પાપ મુજ હાથે ભર્યું છે પાપ મુજ બાથે
ચઢ્યું છે પાપ બહુ માથે હૃદય દુઃખના બરેલાં છો”

તરંગિણી ! તરંગિણી ! તારી તલવાર લાવી આ કંઠ કાપી
નાંખ ! સુધા આ તારા પિતાને નહિ તારા જીવનગાર દૈત્યને કાપી નાંખ !
મારી નાંખ ! ચીરી નાંખ ! જો ! જો પ્રભુ મારી સામે તલવાર લઇ
આવે છે ઓહ ! પ્રભુ

“બની જગમાં ગળા ફાસું ક્યું મહા પાપ મેં ખાસું
પ્રભુના દ્વારમાં ઉતાર હવે શું આપવાનો હું
ન કાંઈ પુણ્યની રકમો જમામાં રોકડી રાખી
વિભુના નામપર દોલત અહો શી સ્થાપવાનો હું
દયાને દૂર છે કીધી ઝહર વૃષ્ટી કરી જગમાં
અરે મહા નર્કમાં જૈ દેહ અંતે નાંખવાનો હું !”

સુધા ! સુધા ! તરંગિણી ! મને પ્રભુ માફ કરશે !” નિખિલે કહ્યું.
 “ નીચ !” તરંગિણી બોલી પણ તેના કંઠે રૂધાઈ ગયે.
 આંખમાંથી અશ્રુઓ ગળી પડ્યા !

રડના ! રડના ! તરંગિણી !

“ જગત છોડી નરાધમ આ લલ્લ નિજ પાપનો બદલો

પ્રભુ ધર જાય છે તેમાં પ્રિયા ! તું રોય છે શાને !

હૃદય રાખી ઉઘાડું આ અરે શયતાનના દુઃખો

મીઠી આંખે મધુરી. તું અહાહા ! જોય છે શાને !

રડીને આખ આંસુથી ભરી નાંખી હવે બહાલી

અરેરે ! પાપ મારા તું નકામા ધોય છે શાને

કરીલે લગ્ન ફરી તારા પ્રિયા ! શાને રડી મિથ્યા

વિમલ વૈધવ્ય પાપી જીંદગી તુજ ખોય છે શાને ”

“ નાય ! ધૈર્ય રાખો ! પ્રભુ પણ પશ્ચાતાપી દીલને ક્ષમા આપે

। તમને ક્ષમા આપશે અને હું પણ જો આપનો અંતજ થશે

મારા આરિત્રને કલંક લાગવા દીધા વિનાજ તમારા આત્માતું

યુ કરીશ, પરંતુ નાય ! મને સજ્જ બાણથી દુખી ન કરો !

રાખો !

“ ન કહેશો વેણુ દુખના હું હૃદય ધીરના શકુ ધારી

પ્રભુ છો આપ મારા હું તમારી નમ્ર દાસી છું

જગત આ પંથ પ્રભુ ધરનો તમે હું પંથી સહુ તેના

ધડી ખેચારની હું પણ પ્રભો અહોની નિવાસી છું ”

“ સુધા ! મને ક્ષમા આપ ! બેટા ! મારી પાસે આવ ! બાપુ

ને બહુ દુઃખ આપ્યું ! ”

“ પિતાજી ! તમે નહિ દેવે દગો દીધો, જો આપની જાગીર

હોત તો અમારી આ દસા નહિ થાત ! ”

“ ખરેખર નહિ થાત ! ” નિખિલ બોલ્યો અને જરા શાંત થયો પરંતુ તેના હૃદયમાં એ શાંતી વધારે સમય ટકી નહિ, એકદમ તે ઝમકી ઉઠ્યો અને બોલ્યો, “ ઝાહ ! જો ! જો પ્રભુનો ચમદંડ

“ અરે ચમદંડ ઇશ્વરનો અહા ! આવે સતાવે છે, દુઃખી મુજ ને પ્રભુ શાને હવે બચ તું ખતાવે છે. નહિ ! મુજ પાપનુ ખાતું જુઓ ઇશ્વર પતાવે છે, અને અન્યાયની મિલકત બધી મુજપર ખતાવે છે ! ” •

“ તરંગિણી ! તરંગિણી ! મને કાષ્ટ વેદના થાય છે ! જો જો ! આ વાંસા પર દેવો ધા થયો છે તેમાંથી લોહી વહી વહી હું નિર્બળ થયો છું, જન્મ કોણે કર્યો જાણે છે સુધા ! ”

“ નહિ નાથ ! મને શું ખબર ! તરંગિણી બોલી.

“ મેંજ, મેંજ કર્યો છે; પણ જો હજી મૃત્યુ નથી આવતું ! ”

“ ઝો નાથ ! આવું ફરી કરશો નહિ. ”

કરી નિજ આત્મ હત્યા દેહનો જે અંત લાવે છે, ઘણાં જન્મો સુધી તેને પડે છે દુઃખ બહુ એવા. ન કરવા ઘાત નિજ દેહનો રહે બહુ ધૈર્ય ઉર રાખી, હવે રોવું નહિ, સાચે દીધા કપ્પડા ગમે તેવા ! ”

“ તરંગિણી ! તરંગિણી ! હવે શોક ના કર ! મારા આયુષ્યનોજ અંત આવ્યો છે એટલે હવે હું પુનઃ એવાં કર્મો કરવા બાગ્યશાળી થવાનોજ નથી. પ્રિયા ! ઝો દેવી ! મારી પ્રિય સુધાને મારી પાસે લાવ ! પાસે લાવ ! ”

સુધા પાસે આવી. નિખિલે તેને પ્રેમથી આલિંગન કરી કહ્યું, “ બેટા ! પતિની સર્વ પ્રકારે સેવા કરજો અને બા જે યોગ્ય સ્થળ જોઈ પરણાવી આપે તે ઘર-ઘર કપ્પડ રાખજો હું તો હવે જાઉં છું. ”

“ પિતાજી ! દાદાજીના હસ્તેજ મારાં લગ્ન મને છોડાવનાર નેહું જન્મ ગયાં જે । ”

“ કોની મધુકરની સાથે । ” “ હા. ” સુધાએ કહ્યું.

“ હીક છે મધુકર । ” નિખીત્રે મધુકરને પોતાની ખાસે બોલાવ્યો તેન હાથ પોતાના હાથમાં ધરી નિખીત્રે કહ્યું “ મધુકર ! મધુકર ! આખો જન્મ આપણે વેરી રહ્યા-દુશ્મનો રહ્યા પણ હવે એક વાત કહું છું તે માનશો । વચન આપો । ” મધુકરે વચન આપ્યું “ પિતાજી ! કહો આપની આ વખતની જે પ્રાર્થના નહિ આત્મા—હશે તે હું કયુલ રાખીશ ! કયુલ રાખીશ

“ મધુકર ! આ નોકરીનો ત્યાગ કરો અને સુધાનો સ્વિકાર કરો હું તેના પિતા તરીકે તમને તેનું દાન આપું છું. ” ફરી નિખીત્ર શાંત થયો, ફરી તેને અસાંતી થઇ અને તેણે બકવા માંડ્યું !

“ જગતમાં જન્મ ધારી મેં અરે હોળી જગાડી છે દિવસ દુખમાં વિદ્યારી મેં મરણ બકિત લગાડી છે નથી મેં ધર્મને જોયો નથી હું સ્નેહને રોયો ખરેખર જન્મ આ ખોયો જીવન બાજી બગાડી છે ન પાછ ધર્મ પથ આપી ગરીબના સંકટો કાપી જીવનમાં શુદ્ધતા સ્થાપી હજી ભય તો અગાડી છે ગળાં મે કૈકના રોળ્યા હઝારો પ્રાણુ રંગદોળ્યા ખરે ભવ કૈકના બોળ્યા જીલ્લમ બંસી વગાડી છે થયો જલ્લાદના જોવો રહ્યા કંપી હુથી દેવો નરાધમ આ કુટિલ કેવો બલાહતે લગાડી છે દિવાલો દુર્ગની તોડી પશિકતા પ્રાણુ તરછોડી હઝારોની જીવન હોડી અહાહા ! મેં કુખાડી છે

જહાં મારી થતી દૃષ્ટિ થતી જ્યાં ઝેરની વૃષ્ટિ,
 ન જાણું કે સકલ સૃષ્ટિ પ્રજાની પુણવાડી • • • છે
 કટારી હાથમાં ધારી સદા મુજ ધર્મ સંહારી
 દયા દિલથી કરી ન્યારી નકામી દેહ પાડી છે
 ન નૌકા મુન્યની તરવા બિયણુ ખાડી અગાડી છે
 સ્વહસ્તે દેહ માફી મેં જરૂર પાપે અગાડી છે !
 ન ધારો દેવ ! અપરાધો ભૂલી નહારા કૃપા લાવો
 અને 'કૃષ્ણિક' હવે નિત્યે દયાનું દાન વરસાવો

મધુકરે આ બધી વાત પોતાને કાને પડે તે પહેલાંજ પોલિસોને
 બોલાવવા ટેલીફાન કર્યો હતો એટલે પોલીસ કોન્સ્ટેબલોને સાથે લઈ
 હેડકોન્સ્ટેબલ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. પણ શોક ! હવે નિખીલ જગતમાં
 નહોતો તેની માત્ર દેહજ ત્યાં પડેલી હતી. પોલિસો વોરંટ સાથેજ
 પાછા ફર્યા ! ડોક્ટર આવ્યો તે પણ પાછોજ ગયો !

“ જગતમાં પાપ કર્મોથી કરી નિજ નામના અંતે
 ધુતારો તે નિખિલઆત્મ ગયો સંસારને છોડી
 ગૃહી ધન ધામ દૌલતને સહી લાખો મુસીબતને
 મુકી તે દ્રવ્ય નહોતતને ગયો નિજ દેહ તરછોડી
 જગતના એ બધા લોકો ! હૃદયમાં બદલને રાખી
 અને નિજ પાપ કર્મોથી જીવનક્ષણ જાણવી થોડી

ઉપસંહાર.

નિખીલ આત્મ મરણ પામ્યો તે સમયે તેને છેલ્લી એક આંચકી
 આવી અને તે સાથેજ તેનો પ્રાણ નીકળી ગયો પણ તેનો ડાબો હાથ

એવી રીતે પછડાયો કે એ ખોસામાં રહેલી પિસ્તોલનો ઘોડો તેથી દબાયો અને તે પિસ્તોલ ફુટી તેવીજ તેની ગોળી જઘને બરાબર મોહનરાવ જાગીરદારના ગળામાં બેસી ! જાગીરદાર આ ગોળી બેસતાંજ તકીયા પર ઢળી પડ્યો એટલે તકીયો દબાતા તેમાંથી એક નીચે દબાઈ રહેલો સાપ નીકળી આવ્યો અને તે પાસે બેઠેલા વિજયરાવને કરડ્યો, તેવાજ વિજયરાવના પ્રાણ પણ નીકળી ગયા. તરગિણી પોતાના પિતા તથા પતિના મૃત્યુથી બેભાન થઈ પડી તે પુત્ર આ સંસારની નશ્વર શાંતી ભોગવવા રહેવા પામી નહિ, રાવસાહેબ મોહનરાવના દેહમાં જરા જરા ચૈતન્ય હતું તેમણે મધુકરને બોલાવી કહ્યું, “વત્સ મધુકર ! તમારો મારા પર ઘણો ઉપકાર થયો છે તેના બદલામાં મારી તથા મારી પત્નીની સંયુક્ત મિલકત અર્ધી તમોને અને અર્ધી સુબોધ મધુલતાને આપજો ! જાઓ સુબોધને બોલાવો ! ” એક માણસ ત્યાંથી સુબોધને બોલાવવા રવાના થયો, “અને બીજી જે મારી પત્નીની સ્વતંત્ર મિલકત છે તે હું કોઈને પણ આપતો નથી પરંતુ આપણી નિર્ધન ભારતમાતાના ઉદ્ધવના સર્વદા પ્રયત્ન કરનાર પ્રાતઃસ્મરણિય દેવદુર્લભ આર્યસમાજને તે મિલકતનું દાન કરું છું એ સઘળી મિલકત દસલાખ રૂપિયા જેટલી છે. આર્ય સમાજ એજ ભારત વર્ષની લગ્ન છે કિર્તી છે અને પ્રભુતા છે તને મેં પાળી પોષી છે અને તમે પણ યથાશક્ય સ્થાયતા આપજો ! યવન મ્હેઝોના દુષ્કર્મોથી નંદિની જેવી લાખો બીઓ કષ્ટમાં આવી પડે છે તેના સંકટોને નિવારવાને ગરીબ અબળાઓને સ્થાયતા આપવાને એ સંસ્થાને પાળી પોષી પુષ્ટ કરજો ! મધુકર ! હું જાઉં છું.” રાવસાહેબના આગળ બોલાયું નહિ. તેનો જીવ નીકળી ગયો પણ તે પહેલાં સુબોધ આવી પહોંચ્યો. સુબોધ મધુલતાનો હસ્ત

મેળાપ મધુકરે કરાવી આપ્યો તે તેમની નજરે પડ્યો. નંદિનીએ રાજપુરના જગીરદાર ચંદ્રમોહન જોડે સશસ્ત્રીય પુનર્લગ્ન કર્યું. મધુ અને સુભોધના તથા સુધા અને મધુકરના લગ્નોત્સવ આનંદથી ઉજવાયા. મધુકરે જગીરદારના કલ્યા પ્રમાણે તેના મિલકત વહેંચી આપી. મધુલતાને સુરેશચંદ્ર નામે એક પુત્ર થયો છે તેની વય આજે સવાબે વર્ષ અને અઢી મહિનાની થઈ છે. મધુકરે સુધાકર નામથી પોતાનો વ્યવસાય શરૂ કર્યો છે અને સુધાકરની સુંદરી સુધા થોડાજ સમયમાં માતૃપદાધિકારીણી થવાની છે ।

+ + + + +

મોહનરાવના દિવાનખાનામાં આજે સુભોધ અને મધુલતા બેઠા છે તેમના પુત્ર સુરશનો આજે જન્મ દિવસ છે સુરશને ત્રીણું વર્ષ બેઠું છે સુભોધ સુધાકર અને સુધાનેપણુ એ ઉત્સવમાં ખોલાવ્યા છે સુધાકરે-મધુકરે પોતાની નોકરી છોડી દીધી છે હવે તે સુધાના નોકરીમાંથીજ પરવારતો નથી. સુભોધ ખુરસી પર બેઠો છે મધુલતાએ એ વખતે પોતાના પુત્ર સુરેશને લઈ જઈ સુભોધના ખોળામાં સુક્યો સુભોધના શરીરે મધુલતાના હાથનો સ્પર્શ થયો બંનેનાં શરીરમાં પ્રેમની એક અદ્રવ્ય કંપારી આવી તે જોઈ સુભોધ જરા શરમાયો તો ખરો, પણ તેણે કહ્યું, “ મધુલતા ! આજે મને એક વાતની ખબર પડી ! ”

“ શાની વાર ? ”

“ લોકો પોતાનો સ્ત્રીઓ પાછળ ઘેલા શા આજે ચતા હશે તેની ! ”

તા. ૧૫. ૬. ૨૫ સોમવાર

ઓડમ શાંતી શાંતી શાંતી

અભાગીની લક્ષ્મી સચિત્ર	૦-૮-૦
ઝેરની ખ્યાલી	૦-૮-૦
મેળવરસની સતી અને નવવરસનો પતંગ સાથે વીશ	૦-૮-૦
પ્રિયેશ્વર કુમાર યાને પ્રેમનો પહાડ	૦-૮-૦
ડાકુની દીકરી યાને મોહાની મરીયમ	૦-૮-૦
વગ્નેત્રી વીણા ભા ૧ થી ૮	૦-૮-૦
સચિત્ર વીરસિંહની વીરતા	૧-૪-૦
નવલશાહ હોરશુ	૦-૮-૦
સલ્તનની લોલા	૦ ૧૨ ૦
ટોકટર કે દેવ	૦-૮-૦
પતંગ કે પીશાચ	૦-૮-૦
સચિત્ર ભયકર મુર્તી	૦-૮ ૦
રંગમા ભગ	૦-૮-૦
કપટસિંહનું કાવત્રું	૦-૮-૦
લગ્નગીત મણીમાળા	૦-૫-૦

આ સિવાય બીજી હજારે જાતના પુસ્તકો વીક્રય ત
ભાવે મેળવવા માટે એકવાર જરૂર હોયને ચોડેર
આપી ખાત્રી કર્યો. હમારે ન્યા ઠગાવવાનો બિલકુલ
ભય નથી વધુ માટે હમારૂં મોટું મુર્ચાપત્ર મંગાવો.
વેપારીઓ માટે ઉદાર ચરતો. એકદમ સરતા ભાવે
રાખ્યા છે. જાઓ

પ્રાણુજીવન પુસ્તકાલય ઠે. યાવરસોડ—મુરત

સંગીત

માસવપતિ શ્રી
રાજા ભરથરી

સંખ્યામાં

સંગીત માસવપતિ શ્રી રાજા ભરથરી

સંગીત માસવપતિ શ્રી રાજા ભરથરી

જેમણે ઉતારે રાજા ભરથરી.
આજનાં બાર સુંદર ચિત્રો સાથે. મુદ્રણ રૂ. ૦-૮-૦.

